UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Katja SENEKOVIČ

MANJŠI JAVNI ODPRTI PROSTORI V MESTU; PRIMER LJUBLJANE

DIPLOMSKO DELO

Univerzitetni študij

Ljubljana, 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Katja SENEKOVIČ

MANJŠI JAVNI ODPRTI PROSTORI V MESTU; PRIMER LJUBLJANE

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

SMALL PUBLIC OPEN SPACES IN THE CITY; THE CASE OF LJUBLJANA

GRADUATION THESIS
University studies

Ljubljana, 2007

Diplomsko delo je zaključek Univerzitetnega študija krajinske arhitekture. Opravljeno je bilo na Oddelku za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

Študijska komisija Oddelka za krajinsko arhitekturo je za mentorja diplomskega dela imenovala prof. dr. Davorina Gazvodo.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: doc. dr. Ana KUČAN
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Član: prof. dr. Davorin GAZVODA
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Član: prof. dr. Drago KOS
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Katedra za analitsko sociologijo

Datum zagovora:

Delo je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Podpisana se strinjam z objavo svoje naloge v polnem tekstu na spletni strani digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddala v elektronski obliki, identična tiskani verziji.

Katja Senekovič

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD Dn
DK UDK 712.25 (497.4 Ljubljana) (043.2)
KG javni prostor/odprt prostor/mestna krajina/prenova/oblikovanje/Ljubljana
AV SENEKOVIČ, Katja
SA GAZVODA, Davorin (mentor)
KZ SI-1000, Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
LI 2007
IN MANJŠI JAVNI ODPRTI PROSTORI V MESTU; PRIMER LJUBLJANE
TD Diplomsko delo (univerzitetni študij)
OP XII, 86 [4] str., 1 pregl.,120 sl., 3 pril., 50 vir.
IJ sl
JI sl/en
AI Diplomsko delo raziskuje problematiko manjših javnih odprtih prostorov v mestu (pri čemer se oznaka »manjše« navezuje na kontekst slovenske urbane stvarnosti). Naloga se pri praktičnem delu omejuje na prostorski okvir Ljubljane, natančneje njeno mestno središče, teoretično pa zajema širši pogled na naslovljeno problematiko in črpa dejstva in različna mnenja iz analitične obdelave literature na to temo. Izpostavi dejstvo, da so manjši javni odprti prostori danes zapostavljeni v smislu urejanja in oblikovanja ter velikokrat zanemarjeni in prepuščeni propadanju. Zaradi njihove vizualno degradirane podobe in odsotnosti programskih vsebin se kažejo kot neurejeni, slabo prepoznavni prostori in ne funkcionirajo kot odprti mestni prostor, ki je namenjen uporabniku za izboljšanje kvalitete življenja v mestu in pogostejše preživljanje prostega časa na prostem. Velikokrat se takšnim prostorom spregleda potencial za njihovo preureditev v privlačne mestne ambiente in so žal podvrženi pozidavi v okviru vedno hitrejše rasti mest. V nalogi je predstavljena definicija, prostorske značilnosti, pomen in vloga javnega odprtega mestnega prostora, koncept javnosti, odprtosti, velikosti in lokacije kot glavnih kriterijev za opredelitev predmeta obdelave ter nanj navezane probleme, v literaturi opisano klasifikacijo in primere urejanja v preteklosti. Pozornost je posvečena stanju manjših javnih odprtih prostorov v Ljubljani, z ugotovitvijo, da je veliko prostorov neprimerno načrtovanih, opremljenih in vzdrževanih. Naloga skuša najti vzroke za takšno stanje ter opredeliti smernice za načrtovanje in urejanje. V nadaljevanju se glede na izoblikovana merila za izbor odloči za nadaljnjo analizo dveh izmed predstavljenih prostorov v središču Ljubljane, in sicer za prostor ob Erjavčevi cesti ob Osnovni šoli Majde Vrhovnik kot pretežno parkovno urejen, zelen prostor ter prostor med objekti med Trubarjevo in Ilirsko ulico kot tlakovan oz. grajen odprt prostor. Ob predpostavki, da ustrezno urejeni manjši javni odprti prostori v mestnih središčih neposredno vplivajo na kvaliteto bivalnih razmer in privlačnost ter doživljajsko pestrost mestne krajine, prikaže različne načrtovalske pristope ter predstavi projektno zasnovo izbranih primerov.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN Dn
DC UDC 712.25 (497.4 Ljubljana) (043.2)
CX public spaces/open spaces/city landscape/renovation/design/Ljubljana
AU SENEKOVIČ, Katja
AA GAZVODA, Davorin (supervisor)
PP SI-1000, Ljubljana, Jamnikarjeva 101
PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Landscape architecture
PY 2007
TI SMALL PUBLIC OPEN SPACES IN THE CITY; THE CASE OF LJUBLJANA
DT Graduation Thesis (University studies)
NO XII, 86 [4] p., 1 tab., 120 fig., 3 ann., 50 ref.
LA sl
AL sl/en
AB The graduation thesis researches the issues of small public open urban spaces (where denotation »small« refers to the context of Slovene urban reality). The practical part of the research project is focused on the case study of Ljubljana, specifically the city center, while the theoretical part includes a wider view of the matter in discussion and presents the facts and various opinions gathered by analytical processing of data found in literature on the subject. It points out the fact that nowadays small public open spaces are slighted considering their design and management, and many times neglected and left to fall into decay. Because of their visually degraded image and the lack of programmed activities they appear as disorderly and poorly recognizable places and do not function as open public space, made for people, with the purpose of improving the quality of life in the city and encouraging them to spend more of their free time in the open air. Often the potential of converting these places into attractive urban environments is overlooked, leaving them to be used for construction within the process of ever faster growth of the cities. The thesis presents the definition, spatial characteristics, meaning and role of the public open urban space, as well as the concepts of being public, off openness, size and location as main criteria for defining the subject matter. It examines the problems connected to it, the existing classifications and the examples of case studies from the past as described in literature. It goes into more detailed research of the condition of small public open spaces in Ljubljana, finding out that many of them are inappropriately designed, equipped and maintained. It tries to find out the reasons for such a state and sets general guidelines for their design and management. Based on criteria for selection, two of the examined spaces in the centre of Ljubljana are chosen for further analysis: the space at Erjavčeva cesta beside the primary school O.Š. Majde Vrhovnik as a mostly green space and the space delimited by the buildings between the streets Trubarjeva and Ilirska ulica as a mainly paved, hardscaped space. Assuming that adequately designed small public open spaces in city centers directly influence the quality of life and the attractiveness and scenographic diversity of cityscape, the thesis shows different design approaches and presents a design plan for both chosen spaces.

KAZALO VSEBINE

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA (KDI) Z IZVLEČKOM III
KEY WORDS DOCUMENTATION (KWD) INCLUDING ABSTRACT IV
KAZALO VSEBINE V
KAZALO PREGLEDNIC VIII
KAZALO SLIK IX
KAZALO PRILOG XII

1 UVOD 1
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA 1
1.2 CILJI NALOGE 2
1.3 DELOVNA HIPOTEZA 3
1.4 METODE DELA 3
2 OPREDELITEV MANJŠIH ODPRTIH JAVNIH MESTNIH PROSTOROV 4
2.1 KAJ JE ODPRTI JAVNI PROSTOR MESTA? 4
2.2 POMEN IN VLOGA JAVNEGA MESTNEGA ODPRTEGA PROSTORA 7
2.2.1 Pomen javnega mestnega odprtega prostora 7
2.2.2 Vloga javnega mestnega odprtega prostora 8
2.3 KRATEK ZGODOVINSKI PREGLED RAZVOJA IN SEDANJE STANJE JAVNIH ODPRTIH PROSTOROV 8
2.4 VRSTE JAVNEGA ODPRTEGA PROSTORA V MESTU 9
2.4.1 Grajeni odprti prostori 10
2.4.2 Plaza 11
2.4.3 Zeleni odprti prostori 12
2.5 PROSTORSKE ZNAČILNOSTI JAVNEGA ODPRTEGA PROSTORA V MESTU 13
2.6 AKTIVNOSTI IN UPORABNIKI JAVNIH ODPRTIH PROSTOROV V MESTU 14
2.7 MERILA ZA DOLOČANJE MANJŠIH JAVNIH MESTNIH ODPRTIH PROSTOROV 16
2.7.1 Velikost 16
2.7.2 Javnost 17
2.7.3 Odprtost 17
2.7.4 Lokacija 17
2.8 NASTANEK IN NAMEN MANJŠIH JAVNIH ODPRTIH PROSTOROV V MESTU 18

2.9 PROBLEMI MANJŠIH JAVNIH MESTNIH ODPRTIH PROSTOROV 19
2.10 IZKUŠNJE / PRIMERI UREJANJA MANJŠIH JAVNIH ODPRTIH PROSTOROV V PRETEKLOSTI 22
3 JAVNI ODPRTI PROSTORI V LJUBLJANI 25
3.1 OPREDELITEV OBMOČJA OBDELAVE 25
3.2 RAZPOREDITEV JAVNIH ODPRTI PROSTOROV V STRUKTURI MESTA LJUBLJANE 27
3.2.1 Kategorizacija javnih prostorov v Ljubljani (povzeto po Gabrijelčič in sod., 2001) 28
3.2.2 Tipologija zelenega sistema (povzeto po Šuklje-Erjavec in sod., 2001) 30
3.2.3 Skupna karta javnih odprtih prostorov v središču Ljubljane 32
3.3 PREGLED STANJA MANJŠIH JAVNIH ODPRTIH PROSTOROV V SREDIŠČU LJUBLJANE 34
3.4 INVENTARIZACIJA MANJŠIH JAVNIH ODPRTIH PROSTOROV V SREDIŠČU LJUBLJANE 36
3.4.1 Območje 1: predel Ljubljane med Prešernovo, Šubičevo, Grajskim gričem in Gradaščico 36
3.4.2 Območje 2: predel Ljubljane med Tivolsko, Masarykovo, Miklošičevo, Dalmatinovo, Slovensko in Cankarjevo ulico 39
3.4.3 Območje 3: predel Ljubljane med Slovensko, Slomškovo in Njegoševo cesto, Ljubljanico in Kongresnim trgom 41
3.5 ANALIZA MANJŠIH ODPRTIH JAVNIH PROSTOROV V LJUBLJANI 43
3.5.1 Velikost 43
3.5.2 Lega 44
3.5.3 Oblika 44
3.5.4 Namembnost 45
3.5.5 Razmerje volumnov - stavbe/drevnina 45
3.5.6 Najpogostejši problemi, ki se pojavljajo v obravnavanih prostorih 49
3.5.6.1 Zanemarjenost in vandalizem 49
3.5.6.2 Divje parkiranje 50
3.5.6.3 Odsotnost programskih vsebin, neustreznost urbane opreme in drugih elementov 50
3.5.6.4 Neurejeni dostopi 51
3.5.6.5 Neurejene poti 51
4 ISKANJE SMERNIC ZA UREJANJE TER OBLIKOVALSKIH REŠITEV 52
4.1 SPLOŠNE SMERNICE ZA UREJANJE ODPRTIH PROSTOROV V MESTU 52
4.2 SMERNICE ZA UREJANJE IN OBLIKOVANJE MANJŠIH JAVNIH ODPRTIH PROSTOROV V MESTU 55
4.2.1 Načrtovalski pristopi 58
5 PREDLOGI UREDITEV ZA POSAMEZNE PRIMERE 61

5.1 MERILA ZA IZBOR 61
5.2 PROSTOR OB ERJAVČEVI CESTI OB OSNOVNI ŠOLI MAJDE VRHOVNIK 62
5.3 PROSTOR MED OBJEKTI MED TRUBARJEVO IN ILIRSKO ULICO 71
6 SKLEP 80
7 POVZETEK 82
8 VIRI 84
8.1 CITIRANI VIRI 84
8.2 DRUGI VIRI 86
ZAHVALA

KAZALO PREGLEDNIC

Pregl. 1: Ravnanje v posameznih primerih – pozidati ali ohraniti prostor odprt 57

KAZALO SLIK

Sl. 1:	Javni prostori v Mestni občini Ljubljana (Prostorski plan…, 2002)	6
Sl. 2:	Novi trg, Ljubljana	10
Sl. 3:	Ulica v mestu Brugge, Belgija (PPS…, 2006)	10
Sl. 4:	Ulica v četri Strøget, Kopenhagen (PPS…, 2006)	10
Sl. 6:	Novi trg, Ljubljana	10
Sl. 7:	Piazza del Campo, Sienna (PPS…, 2006)	10
Sl. 8:	Sari mestni trg, Praga (PPS…., 2006)	10
Sl. 9:	Novi trg, Ljubljana	10
Sl. 11:	Slomškov trg, Maribor (Wikipedia…, 2001)	11
Sl. 12:	Kongresni trg, Ljubljana	11
Sl. 13:	Jacob Javits Convention Plaza (Martha Schwartz…, 2004)	11
Sl. 14:	Levi'sPlaza, San Francisco (Ogrin, 1993)	11
Sl. 15:	Tivoli park, Ljubljana	12
Sl. 16:	Park Güell, Barcelona	12
Sl. 17:	Princess Street Gardens, Edinbourgh	12
Sl. 18:	Osnovni koncept generalne zasnove zelenega sistema mesta v MOL (prirejeno po Šuklje-Erjavec, 2001)	14
Sl. 19	Predmet obdelave: manjši javni odprti prostor v mestu	17
Sl. 22:	Slap kot privlačen element v parku, ki privablja veliko obiskovalcev (PPS…, 2006)	23
Sl. 23:	Premični stoli in mize omogočajo svobodno izbiro kraja sedenja (PPS…, 2006)	23
Sl. 24:	Poleti drevesa dajejo senco, obenem pa skozi krošnje pronica prijetna lisasta svetloba (PPS…, 2006)	23
Sl. 25:	Pogled na vstop v Paley Park (PPS…, 2006)	23
Sl. 26:	K privlačnosti parka prispeva tudi skulptura. Na levi je opaziti pergolo, v ozadju slap (PPS…, 2006)	24
Sl. 27:	Premični stoli in mize kot v Paley parku povečujejo udobje (PPS…, 2006)	24
Sl. 28:	Ljubljana (Javni informacijski sistem…, 2006)	25
Sl. 29:	Ožje območje obdelave – mestno središče (Javni informacijski sistem..., 2006)	26
Sl. 30:	Kulturna in arheološka dediščina na območju obravnave (Javni informacijski sistem…, 2006)	26
Sl. 31:	Prikaz razporeditve javnih prostorov v Ljubljani (prirejeno po Prostorski plan…, 2002)	27
Sl. 32:	Javni prostori mesta (Gabrijelčič in sod., 2001)	29
Sl. 33:	Javni odprti prostori v središču mesta (prirejeno po Gabrijelčič in sod., 2001)	29
Sl. 34:	Podrobnejša zasnova zelenega sistema Ljubljane - prikaz mestnih zelenih površin (prirejeno po Prostorski plan…,2002)	31
Sl. 35:	Skupna karta javnih odprtih prostorov v Ljubljani	33
Sl. 36:	Lokacija neprimerno urejenih manjših javnih odprtih prostorov v centru Ljubljane (kartografska podlaga Javni informacijski sistem…, 2006)	34
Sl. 37:	Dvorni trg	35

Sl. 38: Levstikov trg 35
Sl. 39 Mali trg 35
Sl. 40: Ob Kitajski zvezdi 35
Sl. 41: Ureditev ob Trnovski cerkvi 35
Sl. 42: Plaza pred Hotelom Union 35
Sl. 43: Žepni park ob Trubarjevi 35
Sl. 44: Plaza pred Mobitelom 35
Sl. 45: Trg pred SAZU 35
Sl. 46: Zasebni vrtički ob stavbah med Rimsko in Aškerčevo ulico 36
Sl. 47: Manjši park v privatni lasti ob Rimski ulici 36
Sl. 48: Preučevani prostori znotraj območja 1 36
Sl. 49: Trg Mladinskih delovnih brigad 37
Sl. 50: Zeleni vogal ob NTF 37
Sl. 51: Ob OŠ Majde Vrhovnik 37
Sl. 52: Projekt Šumi 38
Sl. 53: Ob Šumiju 38
Sl. 54: Park za FF 38
Sl. 55: Ob Križankah 38
Sl. 56: Pred Arhivom 38
Sl. 57: Preučevani prostori znotraj območja 2 39
Sl. 58: Ob Pravoslavni cerkvi 39
Sl. 59: Med Dukićevimi bloki 39
Sl. 60: Pri Figovcu 40
Sl. 61: Med Slovensko in Kersnikovo 40
Sl. 62: Med Kersnikovo in Vošnjakovo 40
Sl. 63: Med stavbami ob Pražakovi 40
Sl. 64: Preučevani prostori znotraj območja 3 41
Sl. 65: Ob Nazorjevi 41
Sl. 66: Knafljev prehod 41
Sl. 67: Ob Mali ulici 42
Sl. 68: Ob Ilircu 42
Sl. 69: Ob Park hotelu 42
Sl. 70: Ambrožev trg 42
Sl. 71: Različni velikostni razredi obravnavanih prostorov 43
Sl. 72: Različne možnosti lege manjših javnih odprtih prostorov v mestu 44
Sl. 71: Različne oblike, v katerih se pojavljajo manjši mestni odprti prostori 44
Sl. 74: Manjši odprt javni prostor, zapolnjen z drevnino 46
Sl. 75: Manjši odprt javni prostor s posameznimi drevesi 46
Sl. 76: Manjši odprt javni prostor brez dreves 46
Sl. 77: Centralna ali obrobna razporeditev drevja v prostoru 47
Sl. 78: Gručasta ali razpršena razporeditev drevja v prostoru 47
Sl. 79: Členjenost stavbnega roba 48
Sl. 80: Prikaz kombinacij stavbnega roba in gostote drevja 48
Sl. 81: Prikaz kombinacij stavbnega roba in razporeditve drevja 48
Sl. 82: Poškodovane klopi na ploščadi med stavbami med Trubarjevo in Ilirsko ul. 49
Sl. 83: Grafiti na steni slepe fasade ob žepnem parku na vogalu Trubarjeve in Resljeve ulice 49

Sl. 84: Ostanki nekdanjega prostora za sedenje ob Park hotelu 49
Sl. 85: Neurejene poti in grafiti na steni stavbe za klopmi v stanovanjski zelenici na Taboru 50
Sl. 86: Vegasta tla, neutrjena podlaga, slabo vzdrževano zelenje itd. v ozelenjenem pasu na Kolodvorski ulici 50
Sl. 87: Vegasta tla, neutrjena podlaga, slabo vzdrževano zelenje itd. v ozelenjenem pasu na Kolodvorski ulici 50
Sl. 88: Z avtomobili zasedeno počivališče znotraj parkovne ureditve na Taboru, med Trubarjevo in Ilirsko ulico 50
Sl. 89: S parkiranjem zaseden trg pred Staro cerkvijo v Šiški 50
Sl. 90: Avtomobili na ploščadi s fontano v južnem delu parka na Taboru 50
Sl. 91: Travna ploskev ob Vožarskem potu 51
Sl. 92: Tlakovana ploskev brez kakršnihkoli uličnih elementov ob Srednji zdravstveni šoli 51
Sl. 93: Smetnjaki na tlakovani ureditvi na zaključku Gregorčičeve ulice ob Slovenski cesti 51
Sl. 94: Slabo urejen dostop v park ob Trgu OF na vogalu z Dunajsko c. 51
Sl. 95: Ograja okrog odprte površine med Kersnikovo in Vošnjakovo ulico 51
Sl. 96: Vegasta, slabo utrjena tlakovana pot v zelenem pasu na Kolodvorski ul. 52
Sl. 97: Zaraščena sprehajalna pot v parkovni ureditvi ob Cukrarni na Poljanski c. 52
Sl. 98: Slabo vzdrževane poti na Hrvatskem trgu 52
Sl. 99: Postopno preoblikovanje mestnega jedra Kopenhagna v cono za pešce (Hazel in Parry, 2004: 87) 54
Sl. 100: Privlačen pogled na grič s cerkvijo 56
Sl. 101: Drevje zakriva neprivlačen pogled na tovarno v ozadju 56
Sl. 102: Linija dreves oblikuje rob območja 56
Sl. 103: Zeleni žep v dolgem kontinuiranem tkivu zazidave 56
Sl. 104: Ravnanje v posameznih primerih (kartografska podloga TTN Ljubljana S-44, Geodetska uprava RS) 57
Sl. 105: Lega prostora v okoliškem mestnem kontekstu 63
Sl. 106: Analiza prometa 63
Sl. 107: Pogledi 64
Sl. 108: Konceptualna analiza prostora 65
Sl. 109: Osenčenost prostora
Sl. 110: Izpeljava koncepta zasnove odprtega prostora ob OŠ Majde Vrhovnik 67
Sl. 111: Projektna zasnova odprtega prostora ob OŠ Majde Vrhovnik 68
Sl. 112: 3D prikazi ureditve ob OŠ Majde Vrhovnik 69
Sl. 113: 3D prikazi ureditve ob OŠ Majde Vrhovnik 70
Sl. 114: Lega prostora v okoliškem mestnem kontekstu 71
Sl. 115: Analiza prometa 72
Sl. 116: Pogledi 73
Sl. 117: Konceptualna analiza prostora 74
Sl. 118: Osenčenost prostora
Sl. 119: Izpeljava koncepta zasnove odprtega prostora med Ilirsko in Trubarjevo c. 76
Sl. 120: Projektna zasnova odprtega prostora med Ilirsko in Trubarjevo c. 77
Sl. 121: 3D prikazi ureditve med Ilirsko in Trubarjevo c. 78
Sl. 122: 3D prikazi ureditve med Ilirsko in Trubarjevo c. 79

KAZALO PRILOG

Priloga A: Velikost posameznih manjših javnih odprtih prostorov v Ljubljani
Priloga B: Lega posameznih manjših javnih odprtih prostorov v Ljubljani
Priloga C: Namembnost posameznih manjših javnih odprtih prostorov v Ljubljani

1 UVOD

V mestu se pojavljajta dva tipa prostorov – grajen, poseljen prostor in njegovo nasprotje, **odprt prostor** oz. *prostor, ki ni uporabljen za stavbe in zgradbe* (Saterthwaite in Marcou, 1968). Med drugimi funkcijami (rekreacijska, ekološka, socialna itd.) ima odprt prostor v mestu tudi vlogo *strukturiranja mestne podobe ali prostorske artikulacije zazidalnih struktur in aglomeracij* (Mušič, 1996). Odprti prostor v mestu, predvsem javni seveda, je tako pomembna komponenta mestne strukture, ki prostor fizično členi, hkrati pa ima izrazito družbeno funkcijo kot generator javnega uličnega življenja ter pomemben del socialnega življenja prebivalcev.

Odprte površine so tudi kazalec kakovosti bivalnega okolja. Zaradi socialne, funkcionalne, ekološke, oblikovalske in morfološke vloge je načrtovanje odprtega prostora v mestu enakovredno načrtovanju stavbnega tkiva. Še več, zaradi nekaterih značilnosti, kot so na primer neposredni vplivi na kakovost okolja in odvisnost od naravnih razmer, je »načrtovanje odprtega prostora tisto, ki danes v razvitem svetu, ki prisega na trajnostno razvojno paradigmo, celo vodi razvoj urbanizacije« (Simoneti, 2006). Tako je načrtovanje v različnih primerih načrtovalsko planerske prakse usmerjano na različne načine, ki odprtega prostora oz. njegove količine, strukture in podobe danes ne prepuščajo več naključju. Kot nadaljuje Simoneti (2006), taki interpretaciji kakovosti bivanja pritrjujejo tako domače izkušnje kot tuji zgledi.

Kot je razvidno iz zgoraj povedanega je na temo javnega odprtega prostora v mestu že veliko raziskanega in povedanega. Vendar pa je v večini teh primerov govora o velikih odprtih prostorih, kot so večji mestni parki in trgi, odprte rekreacijske površine, tržnice itd., medtem ko se veliko manj razpravlja o manjših odprtih prostorih v mestu, zapostavljenih, samevajočih in pozabljenih kotičkih, ki pa so prav tako del mestne strukture in pripomorejo k ustvarjanju določene mestne slike in s tem njegove simbolne identitete. Zavedati se je treba možnosti, ki jih imajo takšni prostori za izboljšanje kakovosti bivanja, privlačnosti ter doživljajske pestrosti mestne krajine in posledično zadovoljstva prebivalcev, sooblikovanje podobe in strukture mestnega prostora, pa tudi za vzpostavljanje ekološko pomembnih funkcij v mestu.

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

Javni odprti mestni prostori ne sestojijo samo iz pogosto uporabljanih oz. obiskanih velikih odprtih površin kot so »klasični« parki in trgi, športne in rekreacijske površine, široke avenije, rečne promenade ipd., ampak vključujejo tudi številne manjše javne površine – majhne, t.i. “žepne” parke, nefunkcionalne odprte prostore med stavbami, manjše javne zelene površine, vogale križišč, površine ob slepih fasadah, zaključke slepih ulic, lahko tudi manjše odprte površine ob centralnih javnih programih. Ponavadi gre v teh primerih za neoblikovane mestne prostore, ki so prepuščeni procesom stagnacije in hkrati z vidno degradacijo mestnega prostora predstavljajo tudi funkcionalno neizkoriščenost. Včasih si takšne prostore prisvojijo okoliški prebivalci ali določena socialna skupina (čeprav so javni in kot takšni namenjeni vsem), kar lahko vodi v tekmovanje za prevlado pri uporabi teh prostorov, ali pa le-ti s svojo nedorečenostjo in zapuščenim videzom spodbujajo zbiranje

nekonformističnih socialnih skupin (brezdomci, odvisniki ipd.) ali celo vandalistično zlorabo.

Čeprav je največkrat problem takih prostorov prav zanemarjenost in odsotnost oblikovalskih posegov, ki bi s premišljeno ureditvijo in vnosom programskih vsebin naredila te prostore privlačnejše za uporabo in tako upravičila njihov obstoj, pa se je treba po drugi strani zavedati potencialne nevarnosti, ki jo prinaša preveč velikopotezno oblikovanje na tako majhnem prostoru. Želja po vnosu oblikovno privlačnih elementov in pomensko polnih vsebin lahko privede do preveč togega, omejujočega načrtovanja, tako oblikovalsko kot vsebinsko "prepolnega". Tudi takšni prostori ne zadovoljujejo človekovih osnovnih potreb po udobju in sprostitvi in ponavadi ostanejo neuporabljani. Optimalno oblikovanje tako leži nekje vmes – poizkušati ugotoviti kje, je en izmed ciljev te diplomske naloge.

Kot pravi Šuklje Erjavec (2001): »Odprtega prostora v mestih je malo in v prihodnosti ga bo še manj, saj razvoj teži k postopnem zgoščevanju grajenega tkiva. Zaradi tega je pomembno razumno vedenje pri ustrezni vključitvi in široki obravnavi vseh potencialov in možnosti odprtega prostora v mestu. Izboljšanje posameznih, danes večinoma celo zanemarjenih in degradiranih prostorov hkrati vodi v splošno sanacijo prostora mesta.«

1.2 CILJI NALOGE

Ob zgoraj predstavljeni temi manjših javnih odprtih prostorov v mestu in z njimi povezanih problemov se porodi več vprašanj:
- vprašanje njihove vloge z vidika prostorske strukture mesta in družbene zavesti prebivalcev,
- vprašanje nujnosti ohranjanja teh prostorov,
- vprašanje učinkovitega urejanja oz. oblikovanja.

V zvezi s temi vprašanji so cilji diplomske naloge naslednji:
- na podlagi literature opredeliti pojem in značilnosti javnih odprtih mestnih prostorov,
- določiti merila za določanje manjših javnih odprtih prostorov v mestu,
- opozoriti na značilnosti, vlogo in pomen ter problematiko teh prostorov v mestu,
- predstaviti pretekle izkušnje z urejanjem takšnih prostorov po svetu,
- predstaviti stanje manjših javnih odprtih prostorov v Ljubljani,
- formirati izhodišča in smernice za preoblikovanje manjših mestnih odprtih prostorov v privlačne in zanimive mikrokrajine, ki bi jih ljudje opazili in uporabljali,
- izbrati posamezne primere v Ljubljani, jih analizirati in izdelati oblikovalski načrt za izboljšanje stanja ter v splošnem
- opozoriti na potrebnost ohranjanja in oblikovanja takšnih prostorov v strukturi mesta.

1.3 DELOVNA HIPOTEZA

Pričujoča diplomska naloga sloni na hipotezi, ki predpostavlja, da morajo biti tudi manjši javni odprti prostori v mestu, ki so tako kot velike javne površine dragocena vrednota mesta, ustrezno načrtovani oz. oblikovani v skladu s svojo lokacijo in vlogo znotraj mesta ter potrebami in željami prebivalcev oz. obiskovalcev.

Naloga predpostavlja, da bi takšna ureditev učinkovito rešila sedanje probleme, ki se pojavljajo v teh prostorih, in jih tako napravila bolj varne, privlačnejše ter bolj ustrezne za javno uporabo. Nove ureditve bi prispevale k oblikovanju urejenega in sproščenega mesta ter uporabnih urbanih površin.

1.4 METODE DELA

Izvedba diplomske naloge se prične s pregledom monografskih publikacij, člankov in druge literature na obravnavano temo. Sledi inventarizacija, s katero se pridobijo podatki o stanju. Ta vključuje pregled na terenu, fotografiranje, preverjanje stanja na letalskih posnetkih in drugem kartografskem gradivu, skiciranje itn.

V nadaljevanju postopka sledi analiza z inventarizacijo pridobljenih podatkov, s katero spoznavamo razvoj obravnavanih prostorov, njihovo prostorsko strukturo, probleme in kvalitete; prikazana je opisno in grafično v obliki diagramov, skic, kart, načrtov, fotografij, itd.

Vse izvedene analize se nato združi v sintezno ugotovitev, ki je podlaga za pripravo načrtovalskih izhodišč in oblikovalskih smernic ter za podrobnejšo analizo in pripravo projektne zasnove posameznih izbranih primerov kot končnega cilja diplomskega dela.

2 OPREDELITEV MANJŠIH ODPRTIH JAVNIH MESTNIH PROSTOROV

2.1 KAJ JE ODPRTI JAVNI PROSTOR MESTA?

Odprti prostor

Če želimo definirat odprti javni mestni prostor, moramo najprej opredeliti širši pojem, ki pojasnjuje kontekst, kamor sodi pojem odprti prostor v mestu. Pojem **mestna krajina** ima po navedbah različnih avtorjev različne opredelitve. V splošnem lahko rečemo, da je krajino kot del mesta moč videti na dva načina: prvi se opira na širše razumevanje pojma oz. bolj splošno pojmovanje – krajina tako predstavlja prostor, v katerega je umeščeno mestno tkivo (zgradbe in infrastruktura), se pravi prostorski okvir mesta; po drugem, bolj specifičnem, je krajina odprt (pogosto zelen) prostor znotraj mestnega tkiva (Gazvoda, 1996a). Gazvoda (1996a) govori o mestni krajini kot *sestavnem delu mesta, ki je od arhitekturnega prostora praviloma neodvisen, saj obstaja pred njim.* Krajinski prostor mesta pa se pogosto tudi prilagodi grajenemu tkivu, lahko pa se ga celo na novo ustvari in oblikuje povsem drugače od prvotnega naravnega prostora.

Čeprav lahko mestne krajine uvrstimo v kategorijo »mestnega odprtega prostora«, terminov ne moremo enačiti, saj ima drugi v teoriji mestnega oblikovanja nekaj specifičnih pomenov. Problem termina **odprti prostor** je, da posamezne stroke, ki sodelujejo pri urbanističnem načrtovanju, njegovo razumevanje in rabo pojmujejo različno (Gazvoda, 1996b). Iz arhitekturnega vidika se termina odprto in zaprto nanašata na vse prostorske oblike (ulice, trge) – prostore, ki so popolnoma ali delno obdani s stavbami (Krier, 1991). V tem primeru se termin odprti prostor nanaša na mestni prostor, ki ga isti avtor definira kot »vse vrste prostora med zgradbami v mestu in ostalih krajih«, kar vključuje ulice in trge. Z vidika krajinske arhitekture pa je definicija nekoliko drugačna: »Kot krajinsko arhitekturni koncept je odprti prostor nedotaknjeno, relativno čisto ali pogozdeno območje v mestu ali njegovi bližini« (Morrow, 1987). Ta definicija pravzaprav naslavlja zelene odprte prostore, nič pa ne pravi o oblikovani krajini in nekaterih drugih tipih odprtega prostora, ki niso niti gozd niti čista površina. Webster (1993) definira odprtost kot: »prosto ali daleč od meja in ovir; ki dovoljuje prehod oz. dostop; imeti odprtine ali prostore; nezaprto in nepokrito.«

V ameriškem priročniku za municipalne urbaniste (Saterthwaite in Marcou, 1968) je odprti prostor definiran kot *prostor, ki ni uporabljen za stavbe in zgradbe*, se pravi nasprotje poseljenemu prostoru. Pri tem pa se zdi logična ločitev odprtega prostora v mestu na »**grajeni odprti prostor**«, ki vključuje trde, tlakovane površine, kot so ulice in trgi (an. hardscapes) in »**zeleni odprti prostor**«, ta pa se nanaša na ozelenjene površine kot so mestni parki, zelene površine za rekreacijo, igrišča, pokopališča, vrtovi, zelenice itd. Dejanski predmet raziskovanja, manjši odprti javni mestni prostori, spada v obe kategoriji, ki pa se včasih prepletata, saj tudi majhna plaza oz. kakšna druga pretežno tlakovana površina velikokrat vključuje zelene prvine – drevje, travne površine, grmovne elemente itd.

Kako je odprti prostor vgrajen v okolje in katere funkcije so najbolj naglašene, je zelo pomembno za potrebe in možnosti, ki jih skupnosti nudi njegova lokacija (Mušič, 1996). Poleg tega, da je odprt prostor nasprotje zaprtega, je tudi ločen od ostalih prostorskih kategorij in potemtakem ne more biti sinonim za neizkoriščen ali zapuščen prostor, niti ni sinonim za besedi park in rekreacijsko območje. Kot pravi Šuklje Erjavec (2001) - *odprti prostor mesta je kompleksen, živ organizem z mnogimi prepletajočimi se funkcijami in pojavnimi oblikami, svojo notranjo logiko in posebnostmi.*

Javni prostor

Javno v smislu javnega dobra in z njim povezanim pojmom javnega življenja moramo razumeti **kot nasprotje privatnemu v širšem smislu**, kot to navajata Loukaitou-Sideris in Banerjee (1998: 175, cit. po Carmona in sod., 2003): »Javno življenje obsega relativno odprt in univerzalni družbeni kontekst, v nasprotju z zasebnim življenjem, ki je intimno, domače, pod zaščito in kontrolo posameznika in ki ga delimo le z družino in prijatelji«. Področje javnega ima fizične dimenzije (prostor) in družbene (dejavnosti). Javno v fizičnem smislu tu pomeni prostor ali okolje (v javni ali zasebni lasti), ki podpira ali pospešuje javno življenje in družabne stike (Carmona in sod., 2003: 109).

Vroom (2006) pravi, da lahko javni prostor opišemo z več vidikov. Prvi je administrativen in pravniški: kdo ga vzdržuje, za koga in s kakšnimi posledicami? Medtem ko so javni prostori v principu dostopni vsakomur, je ta dostopnost podvržena postopni tranziciji: od javnih cest, trgov in parkov, ki jih vzdržujejo javne oblasti, preko prostorov kot npr. železniške postaje in mestne hiše, ki imajo predpisane ure, ob katerih so na voljo uporabnikom, do nakupovalnih centrov, razstav, tematskih vrtov ipd., ki so odprti vedno dlje (Hajer, 2000, cit. po Vroom, 2006). Drugi vidik je zgodovinski in družbeni. Javni odprti prostori so bili vedno povezani z javnim življenjem. Že v antični Grčiji so lahko doživljali kompleksnost javnega življenja v agori, kjer so se mešale kulturne, verske, družbene in prostočasne dejavnosti.

V Prostorskem planu Mestne občine Ljubljana (2002) je **javni prostor** definiran kot *pojem, ki implicira prostore, dostopne vsem*, ne glede na funkcijo, merilo, program ali lastništvo. Javno v splošnem implicira možnosti, potenciale in/ali navzočnost posameznikov ali skupin v danem grajenem ali odprtem prostoru, pa tudi prostor, kjer je navzočnost ljudi sestavni ali nujni del prostora. Prostorski plan (2002) opisuje javni prostor kot vrednoto in pravi, da so javni prostori *javno dobro z javno dostopnostjo in prehodnostjo z javno rabo* in so eden temeljnih *atributov mestnosti*. So tudi *generator javnega uličnega življenja* in pomemben del socialnega življenja, *urbana prizorišča*, ki morajo omogočati demokratično pluralnost rab in pomenov, *del simbolne identitete mesta* kot celote in njegovih posameznih delov ter *ogrodje za funkcioniranje in percepcijo mestnega prostora*. Takšni javni prostori so pogoj za doživljanje vitalnosti mestnega prostora ter hkrati pomemben element prepoznave mestnih ambientov in dobre orientacije v mestnem tkivu.

Pojem **javni prostor mesta** implicira sedanje, načrtovane ali prenovljene programe, funkcije ali tehnične zmogljivosti, ki omogočajo varne in doživljajsko spodbudne prostore v urbaniziranih območjih ali njihovi okolici (Prostorski plan…, 2002). Javni prostor mesta, t.j. odprt, javnosti dostopen kraj, se pojavlja z nastankom mesta v mnogih oblikah in pod

različnimi imeni, naravno ali načrtno (Polič, 1996). Že agora je bila, kot pravi Mumford (1969), predvsem odprt prostor, jasno vzdrževan in namenjen javnim potrebam. Polič (1996) govori o tem da moramo upoštevati dinamično ravnotežje med javnimi in zasebnimi dejavnostmi, ki se razlikuje od obdobja do obdobja in od kulture do kulture. Čeprav se mnoge skupne zadeve danes ne opravljajo več tam in tako, potrebe po javnih prostorih ostajajo.

Javni prostor je **skupno dobro vseh prebivalcev in obiskovalcev mesta** in velika odgovornost in skrb vsake uprave. Je najbolj izpostavljeno obeležje vsakega mesta in kulture. Sposobnost in premožnost vsake posamezne dobe in domet vsake civilizacije se meri tudi po javnih prostorih, ki jih ustvari in vzdržuje. Zato je javni prostor tako v času stare Grčije in Rimskega cesarstva kot danes v času tehnološko že zelo izpopolnjenih civilizacij bil in ostal enako pomembna kategorija. Bistvo pojma javno dobro je, da je dostopno vsem, brez razlik glede na barvo kože, spol, dohodke, nacijo ali religijo (Simoneti, 2004).

Območja javnih prostorov združujejo točkovne elemente, kot so mestni trgi, trgi vozlišča, trgi parki, javni prostori pred javnimi objekti, javni prostori v sklopu športnih površin, podhodi, pasaže, javni prostori s specifično funkcijo, prostori v sklopu stanovanjskih sosesk idr. (Prostorski plan…, 2002). V mestnem središču, se pravi osrednjem prostoru mesta, so javni prostori *tiste povezovalne površine in strukture, ki obenem zagotavljajo funkcioniranje, percepcijo in prepoznavnost širšega prostora.*

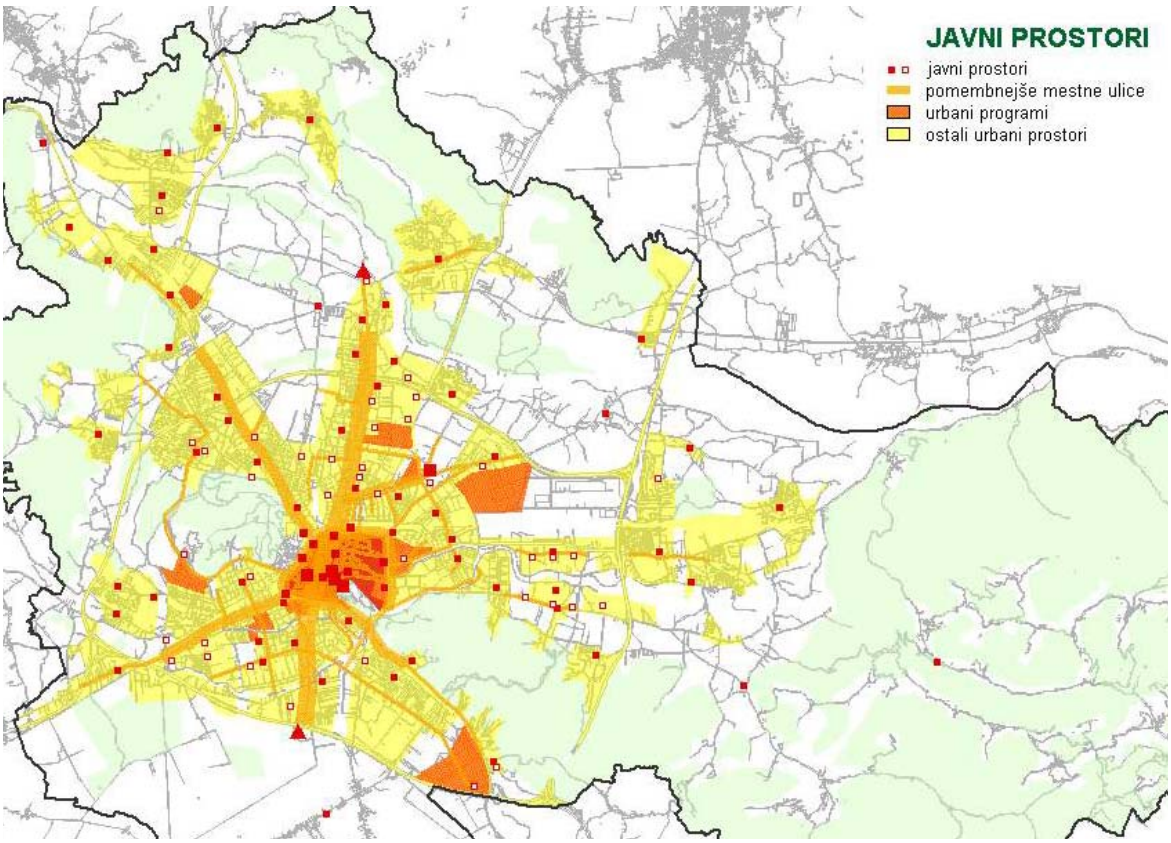

Slika 1: Javni prostori v Mestni občini Ljubljana (Prostorski plan…, 2002)

2.2 POMEN IN VLOGA JAVNEGA MESTNEGA ODPRTEGA PROSTORA

2.2.1 Pomen javnega mestnega odprtega prostora

Mestni odprti prostori bi naj pomagali ustvarjati živahno mestno središče. Kot pravi Paumier (2003): »*Slika odličnega mesta izvira v veliki meri iz tega, kako kakovostno je njegovo javno dobro – njegove ulice, bulvarji, parki, trgi, plaze in vodne površine«.* Javne odprte površine v mestnem središču ponujajo možnosti za človeško interakcijo in uživanje.

Ob svojem uspešnem delovanju naj bi javni odprti mestni prostori:
- mehčali in humanizirali trde površine mestnega tkiva
- ustvarjali prizorišča za vsakodnevna družabna srečanja, zbiranja ljudi, neformalno rekreacijo in posebne dogodke
- vpeljali elemente, ki artikulirajo fizično strukturo mestnega središča ter
- uvedli prvine, ki ustvarjajo simbolno identiteto mesta oz. gradnike prostora.

Zasnova prostorskega razvoja Slovenije s prioritetami in usmeritvami za dosego ciljev prostorskega razvoja Slovenije v točki, ki govori o vitalnih in urejenih mestih, pravi, da so naravne sestavine in kvalitetno grajeno javno dobro, kot npr. trgi, tržnice, igrišča, parki, zelenice ipd., ključnega pomena za kvaliteto življenja v mestih, zato se jih v čim večji meri vključuje v urbane strukture.

Gehl (2001) v zvezi z javnim prostorom govori o tem, da zaradi sprememb družinskih vzorcev – zmanjševanja povprečne velikosti družin - v današnjem razvitem zahodnem svetu potreba po lahko dostopnih možnostih družabnih stikov izven doma narašča. Spreminja se tudi sestava prebivalstva, vedno manj je otrok in vedno več starejših ljudi dobrega zdravja, ki imajo po upokojitvi pred sabo še veliko let in veliko prostega časa, in so najpogostejši uporabnik mestnega prostora. Tudi situacija na delovnem mestu je podvržena spremembam, mnogo službam sta razvoj tehnologije in višja stopnja učinkovitosti odvzela družabne in kreativne vsebine; tako morajo biti potrebe po njih potešene drugje kot tradicionalno na delovnem mestu. Stanovanjske soseske, mesto in javni prostori tako oblikujejo možen fizični okvir, ki zagotavlja izpolnitev teh novih potreb. Očitna je potreba po odprtih prostorih vseh vrst in velikosti – od ozke stanovanjske ulice do razsežnega mestnega trga.

»Možnost neoviranega in varnega gibanja, sprehajanja in preganjanja časa v mestu in stavbnih kompleksih, uživanja v javnih prostorih in mestnem življenju, možnost srečevanja drugih ljudi ter zbiranja, tako neformalnega kot v organizirani obliki, so osnove dobrih mest in projektov« (Gehl, 2001: 53). Whyte (1980) v svoji knjigi *The Social Life of Small Urban Spaces* opisuje tesno povezanost med kakovostnim mestnim prostorom in aktivnostmi v mestu in opaža, kako lahko velikokrat že preproste fizične spremembe (izboljšave) občutno povečajo rabo mestnega prostora. Kot pravi Gehl (2001: 39): »…kjer je bil ustvarjen boljši fizični okvir, se poveča število, trajanje in obseg aktivnosti v odprtem prostoru.«

2.2.2 Vloga javnega mestnega odprtega prostora

Vloga javnih mestnih odprtih prostorov je mnogovrstna. Na prvem mestu gre za **počitek in druženje**, pogojena z udobjem, ki ga takšni prostori nudijo. To vključuje zaščito pred oz. dostop do sonca, število in udobnost sedežev, njihov položaj in dostop, možnost zasebnosti, možnost razgleda ter občutek varnosti, povezan z odprtostjo in/ali preglednostjo. Pomembno vlogo ima tudi **sprostitev**, ki jo omogoča ločitev od motornega prometa in prisotnost naravnih prvin. Stik z naravnim okoljem namreč zagotavlja sprostitev, fizično in mentalno regeneracijo ter boljše počutje. Da lahko do vseh teh dejavnosti sploh pride, pa je potrebno, da so ti prostori dostopni vsem skupinam prebivalcev, pri čemer je govora o fizični prav tako kakor vidni, pa tudi simbolični dostopnosti (prisotnost znakov, ki kažejo kdo je in kdo ni dobrodošel v nekem okolju).

Odprte površine v mestu, predvsem zelene, igrajo v mestni strukturi pomembno estetsko vlogo – **privlačnost** urbanega prostora nastaja prav z menjavanjem kontrastnih prizorov strnjenega pozidanega urbanega tkiva in odprtih prostorov, kar pa seveda tudi fizično **strukturira** mestni prostor.

Seveda gre pri zelenih površinah v mestu tudi za ekološko vlogo, saj še tako majhni prostori znotraj pretežno pozidanih površin v mestu ustvarjajo nujno potrebno **mikroklimo** (drevje in ostale rastline znižujejo raven ogljikovega dioksida in zvišujejo raven kisika v ozračju, prečiščujejo, hladijo in vlažijo zrak, zmanjšujejo hitrost vetra, nudijo zatočišče živalim, ustvarjajo senco itd.) Tudi manjši javni odprti prostori lahko tako funkcionalno dopolnjujejo zeleni sistem mesta in postanejo del krajinsko-ekološkega sistema (koridorji, stopni kamni, ipd.). S postopnim izginjanjem manjših zelenih in odprtih površin iz mestnega tkiva se tako očitno slabšajo splošne ekološke razmere pa tudi razmere za preživetje živalskih in rastlinskih vrst v mestu.

Vse bolj v ospredje vstopa tudi psihološka funkcija javnih odprtih mestnih prostorov, saj mora biti sodobni javni prostor **odziven, demokratičen in nosilec pomena**, kar pomeni da mora ustrezati osnovnim človekovim potrebam (kot npr. udobje, sprostitev, zaposlitev ali raziskovanje), da mora ščititi pravice svojih uporabnikov in da jih mora povezovati s fizičnim in družbenim okoljem.

V splošnem lahko torej opredelimo 5 vlog javnega odprtega prostora v mestu: socialno, psihološko, strukturno, ekološko in estetsko.

2.3 KRATEK ZGODOVINSKI PREGLED RAZVOJA IN SEDANJE STANJE JAVNIH ODPRTIH PROSTOROV

Srednjeveški mestni trg ali piazza je bil pogosto srce mesta: prizorišče življenja zunaj hišnih sten in kraj srečevanja, prostor za tržnice, praznovanja in usmrtitve in kraj kjer je posameznik slišal novice, kupil hrano, zajemal vodo, se pogovarjal o politiki ali opazoval svet okrog sebe. Tako kot v srednjem veku se odprti prostor kot del urbanega prostora

skozi vsa zgodovinska obdobja pojavlja kot pomemben družbeni prostor mesta. Kot je bilo že povedano v poglavju 2.1., je v kontekstu urbanističnega načrtovanja nepozidan mestni prostor zelo obširen pojem, za katerega je moč najti veliko različnih izrazov, kot npr. odprti prostor, nepozidane površine, proste površine, zelene površine, mestno zelenje, mestna krajina itd. Termin odprti prostor pa ima tudi več različnih pojmovanj, od oznake za konkreten, stvaren, fizičen prostor, do socioloških in psiholoških dojemanj odprtega prostora.

Javne zelene površine so v današnjem času pomembne in nepogrešljive sestavine mesta, ki enakopravno gradijo mesto in ga prostorsko strukturirajo. Vedno pa ni bilo tako. Srednjeveška mesta so bila stisnjena na omejenem prostoru, obdana z obzidji, znotraj katerih za zelenje ni bilo prostora. Kasneje, ko so mesta že prestopala obzidja, so ob dvorcih privilegirancev nastajali dekorativni v izključno zasebni rasti. Nastop industrijske dobe in pospešena industrijska menjava sta povzročili naglo rast mestnega prebivalstva in širitev mest. Socialne, zdravstvene in higienske potrebe novih mestnih priseljencev so zahtevale urejanje javnih zelenih površin, namenjenih vsem prebivalcem mest. Od tu naprej postajajo mestne zelene površine stalne in nezamenljive sestavine pri prenovi, urejanju in graditvi mest (Jančar, 2001).

Dandanes so različne vladne, mestne, poklicne in gospodarske organizacije, ki so vpletene v načrtovanje javnih prostorov, že tradicionalno razdeljene na različna polja specializacije, kjer se vsaka loteva svojega dela problema. Zaradi tega se je strokovno znanje razvijalo v smeri drobljenja in rivalstva ter komunikacijske praznine, ki vlada med tistimi, ki so odgovorni za urejanje javnega prostora, kar nemalokrat privede do zanemarjenosti in antisocialnih aktivnosti. To so npr. različne oblike okoljskega nasilja, ki vključuje plakatiranje, grafite, odlaganje odpadkov, nezakonito oglaševanje pa tudi prosjačenje in celo razpečevanje drog. Zato je potrebno razviti nove mehanizme soodločanja med nosilci odgovornosti za urejanje odprtega javnega prostora (Čelik, 2004).

2.4 VRSTE JAVNEGA ODPRTEGA PROSTORA V MESTU

Kot že rečeno odprti prostor v mestu fizično delimo na grajeni in zeleni odprti prostor. V osnovi je grajeni odprti prostor razdeljen na trg in ulico, vendar lahko vanj umestimo tudi ceste, površine za mirujoči promet, ipd. Grajeni odprti prostori so v pretežni meri iz grajenih elementov, se pravi vključujejo tlakovane površine, fontane, stopnice, itd. Zelene odprte prostore v mestu tvorijo zeleni deli mesta; različni avtorji jih razvrščajo v različne kategorije, ki bodo omenjene v nadaljevanju. Med tema dvema kategorijama pa lahko umestimo še en tip odprtega prostora, to je t.i. plaza. Le-ta je sodobni element v oblikovanju odprtega prostora, katerega nastanek narekuje velika gostota stavb in prometa, in se tako pojavlja predvsem v mestih. Manjše javne odprte prostore lahko najdemo v vseh treh kategorijah odprtega mestnega prostora, seveda velikokrat ne kot načrtno ustvarjeni odprti prostor, ampak kot fragmente ali presečne ostanke večjih odprtih prostorov, ki so spremenili pojavnost in/ali namembnost.

2.4.1 Grajeni odprti prostori

Kar razlikuje trg in ulico, osnovna tipa mestnega grajenega odprtega prostora, je predvsem njuna prostorska organizacija. Zaradi tega se posledično razlikuje tudi njuna raba ter število družbenih funkcij oz. dejavnosti, ki jih lahko sprejmeta. **Ulica** je odprt nepozidan prostor, ki je, za razliko od trga, s stavbami obdan samo z dveh strani, se pravi da stavbne mase definirajo linearen vmesni prostor oz. ustvarjajo koridor, namenjen predvsem gibanju. Krier (1981) pravi, da je ulica okvir, v katerega so vstavljene grajene strukture. Njen karakter je funkcionalno čistejši od trga, arhitekturno ozadje se dojema z gibanjem. V 19. stoletju je ulica postala vodilni element mestne strukture, ki med seboj povezuje posamezne trge in arhitekturo.

Slika 2 (levo): Novi trg, Ljubljana
Slika 3 (sredina): Ulica v mestu Brugge, Belgija (PPS…, 2001
Slika 4 (desno): Ulica v četrti Strøget, Kopenhagen (PPS…, 2001)

Trg nastane z grupiranjem objektov okrog centralnega odprtega prostora in je bistveni element mestnega prostora. Tržni prostor hkrati zbira in povzroča gibanje. Mušič (2004) govori o tem, da javni trgi s svojo vsebino pričajo o najpomembnejših prvinah zgodovine mesta in življenja meščanov v različnih zgodovinskih obdobjih. Trg je razširjen odprt prostor, obdan s stavbami, ki je namenjen sestajanju, zbiranju ljudi. Je del urbanega organizma, za katerega funkcioniranje so ključni njegova morfologija, grajene strukture in njihova razmerja, materiali, teksture in programi v obodnih objektih. Je prostor kraja, kjer se lahko združujemo, namesto da hitimo proti odrejenemu cilju (Krier, 1991). Določajo ga njegove absolutne dimenzije in razmerje med njegovo dolžino in širino, oblike in višine obkrožujočih stavb, način in oblike vstopajočih ulic, lokacije spomenikov in fontan ter drugih višinskih poudarkov.

Slika 7 (levo): Piazza del Campo, Sienna (PPS..., 2006)
Slika 8 (sredina): Sari mestni trg, Praga (PPS…, 2006)
Slika 9 (desno): Novi trg, Ljubljana

Parkovni trg je večnamenska zelena površina, ki združuje lastnosti trga in parka. Pravzaprav gre za posebno vrsto trga, kjer njegova vegetacija predstavlja pravo nasprotje grajenemu, statičnemu. Vizualno praznina tlakovane ploskve trga in volumen zelenih prvin vzpostavljata kontrastno razmerje, programsko pa se medsebojno dopolnjujeta.

Slika 11 (levo): Slomškov trg, Maribor (Wikipedia…,2001))
Slika 12 (desno): Kongresni trg, Ljubljana

2.4.2 Plaza

Kot že povedano, je plaza sodobnejši element v oblikovanju odprtega prostora v mestu, namenjena je pešcu, njen nastanek pa narekuje velika gostota stavb in prometa. Ponavadi gre pri plazi za preplet zasebnega in javnega mestnega prostora; zasebni prostor je tako na voljo javnosti, javni prostor pa delno zaseden z zasebnimi dejavnostmi. Gre torej za prepletanje javnih in zasebnih dejavnikov, vključno z lastništvom (Valentinčič, 2002:17).

Gazvoda (1993: 65) opisuje tip plaze, ki se je uveljavila v ZDA, kot oblikovno kombinacijo med trgom in parkom. Neopredeljenost takega prostora omogoča veliko možnosti za njegovo oblikovanje in strukturiranje. Poleg načrtovane, javne opreme plaze pogosto zapolnjujejo tudi elementi, ki pripadajo zasebnim dejavnostim, npr. mize lokalov, oglaševalski panoji, ograje, kioski ipd., ki dodatno členijo prostor. Naprej Gazvoda (1993) ugotavlja, da je v zvezi z zgradbo plaze osnovni koncept vezan na pojem odprtega prostora. Ker ga pogosto zaradi tehničnih omejitev ni možno izvesti v krajinskem oz. rastlinskem materialu, pridejo do veljave novi elementi. Ti so sestavljeni tako, da v osnovi povzemajo krajinsko zgradbo (ploskve, razporeditev mas, drobna členjenost, tudi nepravilne, svobodne, organske oblike) ter razporejeni in oblikovani zato, da tvorijo krajino.

Slika 13 (levo): Jacob Javits Convention Center Plaza, New York (Martha Schwartz…)
Slika 14 (desno): Levi'sPlaza, San Francisco; Halprinove vodne plaze so eden mejnikov v sodobni krajinski arhitekturi; so programsko pomembna dela, ki so prinesla nov oblikovalski besednjak, pa tudi vrnila metaforo v oblikovanje krajine. (Ogrin, 1993)

Plaza je po svoji namembnosti srečevanja in komunikacije (posedanjem, medsebojnimi stiki med ljudmi ipd.) in pestrim javnim dogajanjem ostala podobna zgodovinskim trgom, spremenil pa se je oblikovalski pristop. Javni odprti prostori so začeli dobivati nove funkcije in oblike, ki odražajo potrebo urbanega človeka po odprtem prostoru, prizorišču javnih dejavnosti in dogajanja na prostem.

2.4.3 Zeleni odprti prostori

Zeleni odprti prostori se v mestu pojavljajo v številnih različnih oblikah. Ločijo se po fizični zgradbi, podobi, namembnosti in dostopnosti. Lahko so novotvorba pri nastajanju mesta ali pa nadgradnja danosti prostora. Pomen javnih površin se je razvijal skladno z razvojem mest. Družbeno-ekonomski razvoj pogojuje vedno bolj zahtevno strukturo mesta, katere odsev so tudi javne zelene površine vse bolj pestrih pojavnih oblik, ki hkrati nudijo možnosti za vedno več različnih dejavnih rab (Simoneti, 1997).

Glede na stopnjo javnosti je Müller (1974) zelene odprte prostore v mestu razdelil v:
- javne zelene površine – mestno zelenje,
- zelene poteze, ki povezujejo mestne prostore – drevoredi, nasadi, parki, prometni zeleni pasovi,…,
- **drobne zelene površine – prostori za počivanje, igro,…,**
- zelenje ob bolnicah, šolah, pokopališčih,…,
- javni parki – zoološki, botanični, obvodni,…,
- privatne zelene površine – hišni vrtovi, predvrtovi, ozelenjena dvorišča, zelenice ob večstanovanjskih objektih in
- gozd oz. podeželje.

Javne zelene površine so praviloma nekomercialne in dostopne vsem prebivalcem (z izjemo določenih tematskih parkov) ter izrazito povezane z javnimi interesi – predstavljajo pomemben del javnega dobra mesta (Šuklje-Erjavec, 2005). Javni zeleni odprti prostori so se tekom časa umestili v mestno strukturo kot enakovredna, nenadomestljiva prostorska prvina z oblikovalsko strukturnimi, funkcionalno programskimi in zdravstveno higienskimi funkcijami (Simoneti, 1997).

Slika 15 (levo): Tivoli park, Ljubljana
Slika 16 (sredina): Park Güell, Barcelona
Slika 17 (desno): Princess Street Gardens, Edinbourgh

2.5 PROSTORSKE ZNAČILNOSTI JAVNEGA ODPRTEGA PROSTORA V MESTU

Koželj in Capuder (1990) pojasnjujeta in opredeljujeta sestavljenost in urejenost ustroja mestne oblike ter njenih grajenih in odprtih prostorov s pojmom **mestna morfologija**. Zgradbo mestne oblike sestavljata v osnovi dva elementa: omrežje ulic in drugih odprtih prostorov in zanke stavbnih agregatov. Omrežje cest, ulic, trgov in drugih javnih prostorov po svoji izvorni funkciji praviloma teži h kontinuiranosti vzorca, po svoji porazdelitvi in pomenski logiki pa k hierarhični urejenosti in to sovisno ali neodvisno od topoloških danosti ali strukturnih lastnostih stavbnega tkiva. Omrežje javnega prostora lahko potemtakem uvrščamo v enkratno in ponavljajoče se tkivo mestnega organizma. Prav razmerje med ponavljajočim se in enkratnim tkivom grajenega in odprtih prostorov mesta je osnovno razlikovanje za urejenost morfološke zgradbe mesta.

Lynch (1981), eden najpomembnejših raziskovalcev teorije urbanističnega in krajinskega oblikovanja, je posvetil veliko pozornost odprtemu prostoru kot segmentu širšega prostorskega vzorca mesta. Ena izmed tematik v njegovem delu, zanimiva za pričujočo diplomsko nalogo, je t.i. *distribucija odprtega prostora,* pri čemer je opozoril na dvoje nasprotujočih si stališč. Po prvem stališču naj bi bil odprti prostor **koncentriran in kontinuiren,** kar pomeni da bi bili odprti prostori med seboj povezani in bi s svojo velikostjo razrahljali mestno zgradbo.

Po drugem stališču pa naj bi bili odprti prostori **majhni in na široko razpršeni** po mestnem tkivu ter bili tako tudi kar se da dostopni. Po Lynchu (1981) je divergentnost teh dveh pogledov posledica različnih koncepcij funkcije odprtega prostora – na eni strani gre za normalni in integralni kraj vsakdanjega življenja (npr. hišno preddverje ali otroško igrišče), na drugi pa za izkušnjo, kontrastno mestnemu življenju, ki lahko to življenje odmakne, bodisi v mislih ali izkušnji. Mušič (1996) ugotavlja, da so veliki odprti prostori koristni za ustvarjanje kontrasta med gosto pozidanim mestom v nasprotju z odprtim podeželjem. Z opredeljevanjem grajenega roba dajejo mestu kot celoti razpoznavno obliko. Vendar Mušič (1996: 5) nadaljuje: »Kontinuiran odprt prostor pa je lahko neučinkovita definicija mestne oblike v kolikor ta prostor sam po sebi nima krepkih krajinskih potez, npr. morja, gorske verige ali velike reke. Še več, neposredno povezovanje odprtih prostorov je lahko odveč, če imamo drugje ustrezne pešpoti in kolesarske steze, saj sklenjena potovanja od enega do drugega prostora niso prav pogosta.« Kot ugotavlja Lynch (1981), bi naj imelo dobro naselje vse našteto - večje kontinuirane odprte prostore in majhne, široko razpršene - zato zgoraj opisana pogleda nista alternativna, ampak komplementarna.

Mušič (1996) govori o več modelih za razporejanje odprtih prostorov pri načrtovanju mesta; to so t.i. zeleni pasovi, zeleni klini in mrežast preplet. **Mrežasti sistem** razporeditve odprtih prostorov, ki se v višji obliki tesno povezuje z mrežasto strukturo prometnic, je sistemsko najzahtevnejši in praktično nikjer dosledno realiziran. Pri tem modelu gre za bolj ali manj »enakomerno razporeditev zelenih površin in cezur v zazidavi, za večjo vlogo trgov in majhnih sosedskih parkov ter drevoredov in prospektov. Odprt prostor in njegova konfiguracija v tem primeru ni med konstitutivnimi prvinami velike oblike mesta« (Mušič, 1996: 5).

V Prostorskem planu MOL (2002) govorijo o problemih v zvezi z odprtimi prostori (glej poglavje 2.9), zato so z novo zasnovo zagotovljena izhodišča za bolj uravnoteženo mestno ponudbo in podobo, ki predvidevajo organizacijo mestnega zelenega sistema. Osnova le-tega je koncept zelenih klinov, ki se dopolnjuje s poudarjenimi krožnimi in prečnimi povezavami ter **točkovnim omrežjem lokalnih javnih parkov**.

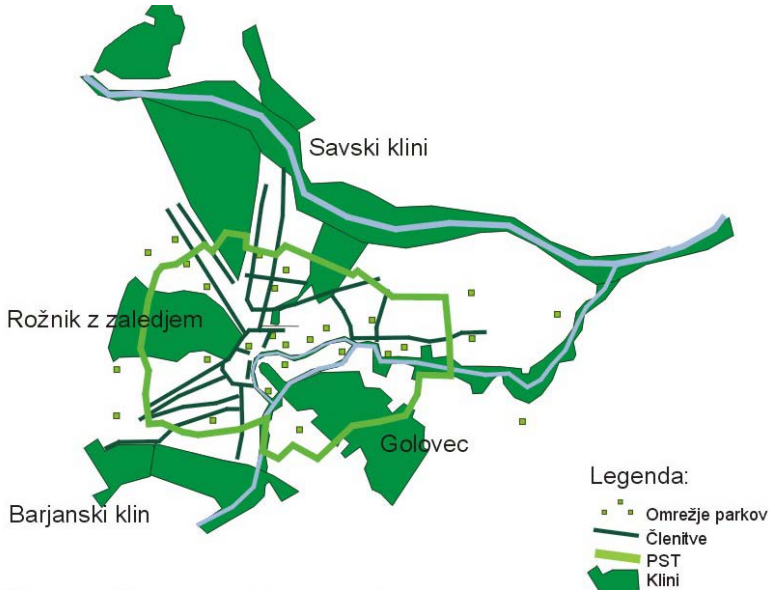

Slika 18: Osnovni koncept generalne zasnove zelenega sistema mesta v MOL (prirejeno po Šuklje-Erjavec, 2001)

Pri oblikovanju odprtega prostora v procesu načrtovanja mesta, posebej pri načrtovanju parkov v ožjem pomenu te besede, Mušič (1996) opozarja na potrebo velike domiselnosti projektantov in širokega sodelovanja javnosti vseh socialnih in starostnih plasti. Dele večjih mestnih parkov in manjše sosedske parke ter zlasti zelenice v sklopu stanovanjskih območij mesta ne bi smeli oblikovati v enciklopedičnih stereotipih stroke, temveč bi morali s sodelovanjem javnosti ponuditi možnost identificiranja prebivalstva s temi deli mesta. Vzpostaviti bi se moral tudi sistem javnih investicij, ki bi omogočile nove ureditve.

2.6 AKTIVNOSTI IN UPORABNIKI JAVNIH ODPRTIH PROSTOROV V MESTU

Zelo posplošeno lahko aktivnosti na prostem razdelimo v tri kategorije, ki imajo različne zahteve glede fizičnega okolja; to so: nujne (*necessary*), izbirne (*optional*) ter družbene dejavnosti (*social activities*) (Gehl, 2001).

Nujne aktivnosti vključujejo tiste, ki so bolj ali manj obvezne; to so večinoma vsakodnevne dolžnosti in razvedrila, kot npr. pot v šolo ali na delo, nakupovanje, čakanje avtobusa, sprotni opravki itd., skratka vse dejavnosti, pri katerih so posamezniki, v manjši ali večji meri, primorani sodelovati. Ker so aktivnosti iz te skupine nujno potrebne, je njihov pojav in obseg skoraj povsem neodvisen od fizičnega okolja – pojavljale se bodo čez vso leto, pod skoraj vsemi pogoji; udeleženci nimajo izbire.

Izbirne aktivnosti so tista opravila, katerih se ljudje udeležijo, če si tega sami želijo in jim to čas in prostor omogočata. Le-te vključujejo aktivnosti kot npr. sprehajanje, postopanje, posedanje, sončenje itd. in se odvijajo le, kadar so zunanje okoliščine, kot vreme in prostor, optimalne. V to kategorijo sodi večina prostočasnih dejavnosti. Aktivnosti iz te skupine so torej še posebej odvisne od zunanjih fizičnih dejavnikov.

Kadar so odprti prostori slabše kakovosti, se v njih odvijajo izključno nujne aktivnosti. Kadar so kakovostni, se nujne aktivnosti izvajajo enako pogosto, vendar zaradi boljših fizičnih razmer težijo k temu, da se odvijajo dalj časa. Hkrati pa se v takih prostorih pojavlja tudi veliko število izbirnih aktivnosti, saj prostor in situacija vabita ljudi k ustavljanju, posedanju, jedi, igranju, itd.

Družbene aktivnosti so vse tiste, ki so odvisne od prisotnosti drugih ljudi v javnem prostoru. Vključujejo igranje otrok, pozdravljanje in pogovarjanje, različne skupinske dejavnosti ter, kot najbolj razširjeno družbeno dejavnost, pasivne kontakte – videti in slišati druge ljudi. Te aktivnosti lahko poimenujemo tudi »posledične«, saj se skoraj v vseh primerih razvijejo iz aktivnosti, ki so povezane s prejšnjima dvema kategorijama; nastanejo ker se ljudje nahajajo v istem prostoru, se srečajo, gredo mimo ali pa se samo opazijo od daleč.

Obstaja splošno pravilo, da ljudje in človeške dejavnosti privlačijo druge ljudi (Gehl, 2001). Tako se nove aktivnosti pojavijo v bližini dogodkov, ki se v nekem prostoru že odvijajo. Ljudje se povečini zbirajo kjer se odvija največ dejavnosti ali kjer je največ možnosti, da se bo nekaj zgodilo. Ljudje in njihove dejavnosti so torej objekti, ki so v največji meri deležni pozornosti in zanimanja drugih ljudi. »Tudi najbolj skromna oblika stika – videti in slišati ali biti v bližini drugih - je ponavadi bolj zaželena kot katerekoli druge atrakcije, ki jih ponuja javni prostor mesta« (Gehl, 2001: 21). Zato je treba pri preoblikovanju neurejenih prostorov razmišljati tudi o programski, ne samo oblikovni prenovi. Zanimive programske aktivnosti, ki se odvijajo v določenem odprtem prostoru ali njegovi neposredni bližini, privabljajo ljudi, kar posledično, kot je razvidno iz zgornjih ugotovitev, povzroči, da se zbere še več ljudi. Seveda mora biti prostor ustrezno in kvalitetno oblikovan, da lahko gosti izbrani program ter nudi udobno okolje njegovim udeležencem oz. obiskovalcem.

Gehl (2001) pravi, da je izboljšanje kakovosti javnega urbanega prostora zelo pomembno za vsakdanje in družbene aktivnosti. To je moč opaziti, kjer so bile v obstoječih mestnih predelih uvedene peš cone oz. ulice s prepovedjo motornega prometa. V večini primerov izboljšanje fizičnih pogojev povzroči precejšnje povečanje števila pešcev, podaljšanje povprečnega časa, ki ga ljudje preživijo zunaj, in znatno povečan spekter aktivnosti na prostem.

V vsakem prostoru se seveda pojavlja več različnih skupin ljudi, ki ga ponavadi, ne pa nujno, tudi različno dojemajo in se v njem obnašajo. V nalogi uporabnike predstavljajo ljudje, ki prečkajo ali se zadržujejo v obravnavanih prostorih, z razliko od tistih, ki jih samo opazijo, ko hodijo ali se peljejo mimo. Čeprav (z vidika diplomskega dela) uspešne prostore predstavljajo taki, ki privabijo ljudi da vanje vstopijo in tam vsaj nekaj časa ostanejo, tudi tisti, ki prostor samo izkoristijo za prečkanje, predstavljajo neko kategorijo uporabnikov.

Obiskovalce lahko razdelimo v več skupin **glede na starost in okupacijo**:
- otroci (predšolski, osnovnošolski),
- mladostniki (srednješolci, študentje),
- odrasli,
- starejši ljudje, invalidi.

Glede na **pogostost uporabe** pa lahko oblikujemo naslednje skupine:
- lokalno prebivalstvo,
- naključni mimoidoči,
- ljudje, ki so v bližini zaposleni ali obiskujejo bližnji vrtec, šolo, fakulteto ipd.

Seveda imajo posamezne skupine različne potrebe in zahteve v prostoru; učinkovito oblikovanje vključuje vse v največji možni meri, velikokrat pa je odločitev, komu v določenem prostoru načrtovanje prvenstveno daje prednost, odvisna od posameznega primera, kjer z analizo določimo najpogostejši krog uporabnikov. Kar se tiče namembnosti in uporabnikov je treba povedati, da členitev ni toga, ampak se lahko na enem prostoru pojavlja več dejavnosti oz. več skupin uporabnikov hkrati oz. v različnih časovnih obdobjih.

Uporabniki manjših javnih odprtih prostorov se v splošnem ne razlikujejo od uporabnikov večjih odprtih prostorov, vendar mora oblikovalec t.i. žepnega parka bolj kot v katerem koli drugem odprtem prostoru razumeti družbene in politične kompleksnost mestnega predela ali soseske, v kateri se nahaja. Ker morajo, kljub svoji majhnosti, ustrezati širokemu krogu starosti in navad ljudi, ki lahko uporabljajo park ob različnem času, podnevi ali ponoči, je dobrodošlo sodelovanje lokalnih predstavnikov, ki lahko skupini pomagajo sprejeti odločitve glede nadzora, rabe in oblikovanja (Cooper Marcus in Francis, 1990).

2.7 MERILA ZA DOLOČANJE MANJŠIH JAVNIH MESTNIH ODPRTIH PROSTOROV

2.7.1 Velikost

Treba je poudariti, da je oznaka »manjši« uporabljana v kontekstu velikostnih razredov odprtih površin v Ljubljani in se tako stežka primerja z večino ostalih evropskih (kaj šele svetovnih) prestolnic. Merilo velikosti je tako prirejeno domačim razmeram. V preučevano skupino torej sodijo prostori, ki so po površini manjši od »velikih« parkov, odprtih rekreacijskih površin, mestnih gozdov, tematskih parkov itd. (v Ljubljani je to npr. širše parkovno območje Tivoli-Rožnik-Šišenski hrib), manjši od »klasičnih« mestnih parkov in trgov, kot npr. Kongresni trg, Trg Republike, Argentinski park, Trg narodnih herojev, Miklošičev park, itd., vseeno pa je govora o nekih razširjenih površinah, se pravi, da so dimenzije večje od npr. obcestnega zelenja ali majhne stavbne zelenice. V opisan velikostni razred spadajo torej prostori od velikosti parkovne površine ob Rimski cesti (oz. Försterjevega vrta) do zelo majhnih površin kot npr. zelena ureditev ob slepi fasadi na vogalu Resljeve in Trubarjeve ulice.

2.7.2 Javnost

Kot je bilo že povedano v poglavju 2.1.1, je javnost pojem, ki implicira prostore, dostopne vsem, ne glede na funkcijo, merilo, program ali lastništvo. Javni prostori so javno dobro z javno dostopnostjo in prehodnostjo z javno rabo. Javno kot lastniška oznaka pomeni prostore, katerih skrbnik je mesto ali država, z vsemi pravicami in dolžnostmi dobrega gospodarja, se pravi da so takšni prostori odgovornost in skrb javne uprave. Javno funkcijo oz. funkcijo generatorja javnega življenja pa lahko pripišemo tudi nekaterim mestnim površinam, ki so v zasebni lasti. Tako s pojmom javno v nalogi niso opredeljene samo površine v javni lastnini, ampak tudi druge površine v javni rabi. Naloga pa ne obravnava odprtih prostorov znotraj mesta, ki so izključno v zasebni lasti in niso na razpolago javnosti, kot npr. zasebni vrtovi.

2.7.3 Odprtost

Ker pojem javnosti definira tako zunanje prostore, kot tudi notranje prostore javnih zgradb, moramo opredeliti tudi pojem odprtosti. Kot že omenjeno, odprt prostor definira nasprotje zaprtemu, poseljenemu prostoru. Govorimo torej o prostorih v mestu, ki niso uporabljeni za stavbe in zgradbe, pa naj gre za grajene oz. tlakovane, ali pa za zelene površine.

2.7.4 Lokacija

Naloga se osredotoča na urbani, mestni prostor, se pravi preučuje le manjše javne odprte prostore, ki se nahajajo v mestu, natančneje na območju mestnega središča Ljubljane. Večinoma gre za prostore, ki so z več strani obdani s stavbami, lahko se nahajajo tudi ob cesti. V večini primerov gre za javne prostore, ki se večinoma pojavljajo neodvisno od javnih zgradb, ne pa za reprezentančne površine ob javnih objektih, saj so le-te praviloma ustrezno oblikovane in vzdrževane.

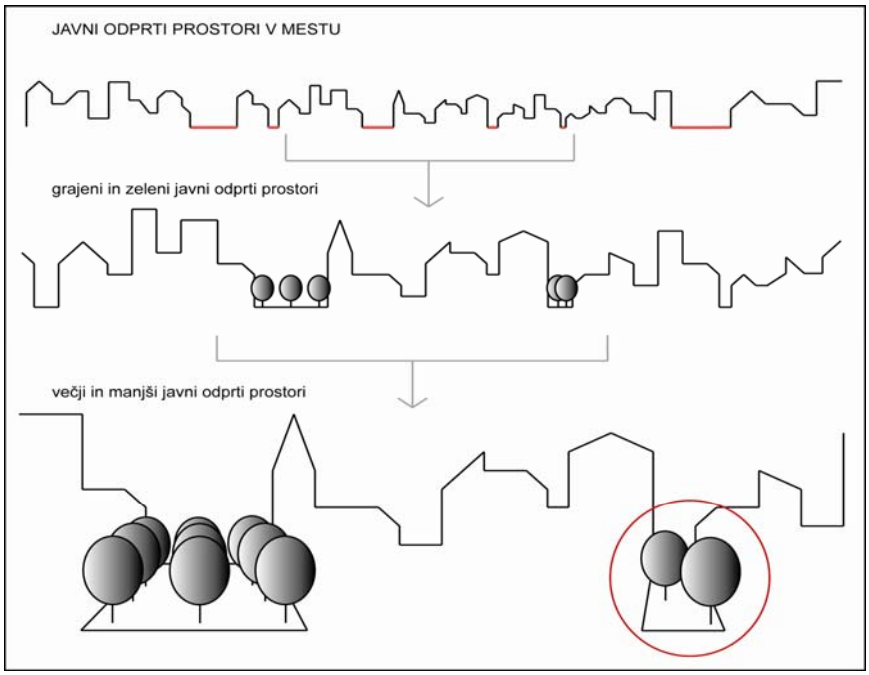

Slika 21: Predmet obdelave: manjši javni odprti prostori v mestu

Objekt preučevanja pričujoče diplomske naloge je torej javni odprti prostor v mestu, pri čemer javni opredeljuje dostopen vsem ob kateremkoli času, odprti pa implicira nasprotje grajenemu, arhitekturnemu prostoru v smislu zgradb in ostalih grajenih objektov. Pri tem pa se ne omejuje samo na zeleni (parki, vrtovi, zelenice, obrečne zasaditve itd.) ampak vključuje tudi grajeni prostor (tlakovane površine kot so ulice, trgi, plaze itd.). Znotraj te širše opredelitve pa se naloga še naprej omejuje le na manjše prostore: žepne parke, majhne mestne plaze, nefunkcionalne odprte prostore med stavbami, neurejene vogale, zaključke slepih ulic, manjše javne zelene površine itd. Potrebno je poudariti, da poimenovanje »manjši javni odprti prostori v mestu« ne predstavlja strokovno obstoječega termina, gre za izraz, skovan za uporabo v pričujočem diplomskem delu, ki opisuje prostore z zgoraj predstavljenimi značilnostmi.

2.8 NASTANEK IN NAMEN MANJŠIH JAVNIH ODPRTIH PROSTOROV V MESTU

Ker je na temo majhnih odprtih prostorov v mestu bolj malo raziskanega, je težko opredeliti, kakšen je njihov glavni namen. Gre enostavno za **zmanjšane verzije parkov** ali pa so to primarno **prostori za sedenje** (sitting plaza), **igrišča**, ali **zeleni prostori estetskega pomena** znotraj goste zazidave? Seveda je na to vprašanje nemogoče zlahka odgovoriti, saj je govora o prostorih, ki se lahko med seboj od primera do primera zelo razlikujejo.

V prostore, ki jih obdeluje naloga, lahko uvrstimo tudi zelene in odprte površine ob centralnih javnih programih (trgovina, pošta, uprava, knjižnica, zdravstveni dom itd.), ki lahko delujejo kot četrtna in lokalna središča. V nasprotju z mestnimi parki to niso »samozadostni prostori«, ampak so vedno v povezavi z drugimi vsebinami. Lahko so zasnovani kot trgi (imajo osnovno funkcijo združevanja, identitete, srečevanja,…), vendar današnje potrebe in vrednote prebivalcev težijo k bolj parkovnim ureditvam. Pomembno je, da takšni prostori delujejo izrazito večfunkcionalno in za vse skupine prebivalcev (Šuklje Erjavec, 2001).

Velikokrat pa so manjši odprti prostori znotraj mesta posledica postopnega krčenja večjih odprtih prostorov, ki ga je povzročila njihova zazidava. Včasih je nastanek teh majhnih koščkov javnega odprtega prostora pogojen z lokacijo novih grajenih struktur, katerih postavitev med njimi pusti manjše površine odprtega prostora. Takšni prostori lahko nastanejo tudi zaradi dejstva, da nekateri objekti niso načrtovani skladno z obliko zemljišča na katerem stojijo in tako pustijo okrog grajenega objekta ostanke prostora, ki včasih ostanejo neoblikovani. Velikokrat gre za fragmente zapuščenega prostora, anonimne preostanke, za katere nihče ne skrbi. Tudi kadar takšni prostori kažejo znake načrtnega oblikovanja jih velikokrat sčasoma k propadanju prisili slabo vzdrževanje, neraba zaradi slabega, dolgočasnega ali pa po nepotrebnem preveč ambicioznega načrtovanja ipd.

Glede na različen nastanek manjših javnih odprtih prostorov mesta, bi jih lahko razdelili v tri različne skupine:

- ciljno oblikovani - namerno majhni javni odprti prostori, t.i. žepni parki;
- ureditve pred in med objekti kot del reprezentančno funkcionalnih površin okrog objektov;
- »ostanki« nekoč obstajajočega večjega odprtega prostora.

Kakršenkoli že je njihov nastanek, dejstvo je, da tudi takšni prostori znotraj mestnega tkiva nosijo neko funkcijo oz. služijo določenemu namenu. Ta je odvisen od posameznega primera, vsekakor pa s svojo pojavnostjo nasprotujejo togi masivnosti grajenega tkiva in rahljajo rigidno mestno strukturo ter pripomorejo k raznovrstnosti in raznolikosti mestnega prostora, ki nastaja z menjavanjem kontrastnih prizorov grajenega in nepozidanega. Kot taki so seveda udobni in privlačni prostori za **počitek**, **sprostitev, druženje, opazovanje drugih ljudi, igranje otrok, prijetni kotički za hitro malico** ali pa navsezadnje **privlačen košček poti** na poti peščev skozenj. Razlog za to, da se zadržujemo v odprtem prostoru, je namreč lahko načrten, lahko pa se zgodi slučajno ali naključno, npr. ustaviti se na plazi, ki nam pač leži na poti, ali pomuditi se v prostoru, skozi katerega vodi bližnjica do želenega cilja.

Dejavnosti, ki se v takšnih prostorih odvijajo, bi na splošno lahko opisali kot pasivne; ker gre za majhne površine, v katerih se aktivne dejavnosti v smislu športa in rekreacije ne morejo izvajati. Raziskave pa kažejo, da so prav pasivne dejavnosti najbolj pogoste aktivnosti v mestnih odprtih prostorih. Le-te vključujejo opazovanje otrok, vegetacije, vode, živali, dejavnosti, drugih ljudi, branje, srečevanje prijateljev ali obisk kavarne. Takšne pasivne dejavnosti lahko povežemo z ugodnim vplivom na mentalno zdravje, omogočeno zaradi krepčilnih, obnovitvenih možnosti, ki jih nudijo mestni odprti prostori (Wooley, 2003).

V odprtih prostorih manjših dimenzij zaznavamo okoliške stavbe, stavbne detajle in ljudi, ki se nahajajo v prostoru oz. gibljejo skozenj, razmeroma od blizu in precej intenzivno. Gehl (2001) pravi, da takšne prostore dojemamo kot intimne, tople in osebne, v nasprotju z velikimi odprtimi prostori, ki velikokrat delujejo hladno in neosebno. Majhne razdalje omogočajo, da hitro opazimo in dobro vidimo druge ljudi in da uživamo tako v podrobnostih kot celoti. Zato so v strukturi mesta manjši odprti prostori prav tako pomembni kot večje odprte površine, saj pešcu omogočajo bolj intimno izkušnjo, kontrastno velikim, razsežnim odprtim prostorom.

2.9 PROBLEMI MANJŠIH JAVNIH MESTNIH ODPRTIH PROSTOROV

V Prostorskem planu Mestne občine Ljubljana (2002) je zapisano, da največ skrbi v odprtih prostorih vzbujajo:

- **postopno izginjanje manjših zelenih in odprtih površin iz mestnega tkiva**, s čimer mesto izgublja možnosti za ureditev javnih parkov, hkrati pa se očitno slabšajo razmere za preživetje živalskih in rastlinskih vrst v mestu ter splošne ekološke razmere;
- na zdajšnjih javnih zelenih in odprtih površinah prevladujejo **pomanjkljive ureditve, skromne ponudbe programov in komaj sprejemljivo vzdrževanje;**

- kot nezazidane in pogosto brez prave funkcije lastnikom in investitorjem predstavljajo **potencialne površine za gradnjo;**
- ker gre za prostore javnega interesa, ki je v procesu urejanja odvisen od mnogih nepredvidljivih okoliščin in je brez neposrednega predstavnika, so ti prostori velikokrat **neurejeni in programsko neopredeljeni**, kar vpliva na njihovo **izrivanje iz mesta**, pri čemer so pod posebno velikim pritiskom manjše površine, preostanki narave v mestu;
- vedno večji problem mesta pa postaja tudi **omejevanje javnega dostopa** do mestnih odprtih oz. zelenih površin.

Velik problem »javnih« odprtih prostorov v Ljubljani, še posebej manjših, je tudi **vprašanje lastništva**. Ker prihaja do vse pogostejšega legalnega (ali pollegalnega) prisvajanja zemljišč, ki naj bi predstavljala javno dobro, ali pa služila kot funkcionalno zemljišče obstoječim stavbam v dokončanih soseskah, bi bili potrebni odločni ukrepi, ki bi tovrstno špekulativno privatizacijo preprečili. Lastnik velikega števila zemljišč, na katerih stojijo stanovanjske soseske so gradbena podjetja, investitorji, ali pa so knjižena kot »družbena lastnina«. Torej gre bolj za navidezne oz. slučajne kot za prave, skrbne in zainteresirane lastnike. Tako je lahko npr. podjetje, ki je gradilo določeno sosesko, še vedno vknjiženo kot lastnik parcel, na katerih že desetletja stojijo stanovanjski bloki in z njimi povezana infrastruktura, parki in igrišča. Nekateri posamezniki od takšnega podjetja odkupijo določene parcele, ki bi morale biti zaščitene kot javno dobro (parki, igrišča, ceste, pločniki, pešpoti), ali pa bi morale pripadati stavbam kot stavbišče in del funkcionalnega zemljišča (parkirni prostori, poti, dovozi, zelenice okrog stavb).

Na terenskih ogledih se je izkazalo, da je eden najbolj pogostih problemov, ki se pojavljajo na odprtih javnih prostorih, **parkiranje avtomobilov**, ki ljudem delno ali celo popolnoma onemogočajo dostop in uporabo. V manjših javnih prostorih je ta problem še posebej pereč, saj lahko avtomobili popolnoma zasedejo že tako majhen prostor. Kot pravi Gabrijelčič in sod. (2001), si je promet z motornimi vozili danes prilastil prostor javnih trgov in ulic. Zato isti avtor predlaga izoblikovanje povezanega sistema javnih prostorov z varovanjem obstoječih in revitalizacijo historični trgov oz. z *aktiviranjem potencialnih ali oblikovanjem povsem novih javnih prostoro*v ter zaviranje razvoja motornega prometa (ki generira tudi mirujoči promet in je glavni požiralec javnega prostora, povzroča probleme z dostopnostjo, prehodnostjo, onesnažuje okolje z izpuhi, hrupom ipd.) in intenziviranja javnega potniškega prometa.

Kos (1996) govori o tem, da so nekateri problemi, do katerih prihaja v javnih odprtih prostorih, neredko povezani z atavističnim dojemanjem odprtih prostorov, po kateri so odprti prostori »nevarni« zaradi svoje nedoločenosti (ta nedoločenost oz. nedorečenost je še posebej izražena v neurejenih in neoblikovanih majhnih odprtih prostorih), ki izziva nepredvidljive, nekompatibilne oz. konfliktne rabe

- **visoka dinamika interakcij** v urbanem prostoru je lahko dejavnik, ki povečuje oz. celo pospešuje možnost nesporazumov in konfliktov;
- odprtost je lahko razumljena kot **nedoločnost oz. nezasedenost prostora**, kar lahko sproži tekmovanje med različnimi skupinami za **prevlado pri uporabi**, predvsem med bližnjimi stanovalci in drugimi uporabniki ali interesi dveh ali več različnih populacij, katerih stili uporabe mestnega prostora so različni;

- javni prostor je javno dobro, ta institut pa je v določenih družbenih in kulturnih okoliščinah podvržen pragmatični, t.j. problematični predelavi, ki tak prostor, t.j. prostor vseh, spremeni v **nikogaršnji prostor;**
- odprtost oz. dojemanje prostora kot »nikogaršnje zemlje« sproža **borbo za določanje vsebine** (pomena, uporabe) »praznih« prostorov, kar pogosto vodi v konfliktne zaostritve in sproža zahtevo po posredovanju;
- **slabo vzdrževanje** očitno signalizira zapuščenost, t.j. nezasedenost odprtih javnih prostorov.

Tudi v elaboratu Javni prostori (Gabrijelčič in sod., 2001), strokovni podlagi za Prostorski plan MOL, je govora o tem, da so javni prostori podvrženi vse bolj intenzivni **želji po prisvajanju**. »Različne razširitve vhodov, gostinski vrtovi, posebna urbana oprema komercialnega značaja zasedajo površine javnega prostora« (Gabrijelčič in sod., 2001: 9).

Velik problem predstavlja dejstvo, da je javni prostor (in manjši prostori pri tem niso izjema) kot javno dobro, torej skupna dobrina, tista izmuzljiva prvina planov, ki jo je najtežje opredeliti in ki je deležna največ kritik in burnih **soočanj različnih interesov**. Investitorjem je breme, uradnikom predstavlja skrb vzbujajoča razmišljanja o dodatnih sredstvih za vzdrževanje, posrednikom nepremičnin pa znižuje pričakovani dobiček.

Dodaten problem predstavlja dejstvo, da »za načrtovanje javnih zelenih površin in odprtih prostorov iz vidika uporabe, identitete in potreb narave obstaja **skromen in hkrati zelo neenoten nabor predpisov in standardov**, ki bi pomembno olajšali realizacijo zasnove« (Panjan, 2001: 81). Le-ta je pomembno odvisna od povezovanja strokovnih služb mesta, civilne družbe, lastnikov zemljišč in novih investitorjev. Kot nadaljuje Panjan (2001), je iskanje konsenza o potrebah javnega značaja, ki se v mestu lahko realizirajo samo v okviru sodelovanja institucionaliziranih in ne-institucionaliziranih skupin in posameznikov, na javnih in zasebnih zemljiščih, z javnim in zasebnim kapitalom, ključni skupni imenovalec pristopov k urejanju javnih zelenih površin v bolj in manj primerljivih okoljih, od Dunaja do New Yorka.

Problematika, specifična za manjše javne odprte prostore, je torej naslednja: z nedorečenostjo in zapuščenim videzom majhni odprti prostori znotraj mesta ustvarjajo prostorske žepe, ki jih v veliko primerih ljudje, ki gredo mimo, **ne opazijo, spregledajo**, oz. jih ne dojamejo kot javni odprti mestni prostor, namenjen vsem njegovim prebivalcem in obiskovalcem. Območje, za katerega se nihče ne zanima oz. počuti odgovornega pa je faktor, ki velikokrat pomembno prispeva k vandalizmu in celo kriminalu v javnem prostoru. Taki prostori neredko spodbujajo **divje parkiranje**, **zbiranje nekonformističnih socialnih skupin** ali **vandalistično zlorabo**. Iz tega izhajajoča želja prostorskih načrtovalcev po vnosu oblikovno privlačnih elementov in pomensko polnih vsebin pa lahko na žalost privede do preveč omejujočega načrtovanja, ki je tako oblikovalsko kot vsebinsko prepoln. Manjši javni odprti prostori so mestne prvine, ki bi lahko pomembno vplivale na bivalne kvalitete v mestu, ker pa so **investicijsko nezanimivi**, velikokrat ostajajo **neurejeni ali celo izginjajo**, v nekaterih primerih pa jih zasedejo ljubiteljski vrtnarji in urejevalci.

2.10 IZKUŠNJE / PRIMERI UREJANJA MANJŠIH JAVNIH ODPRTIH PROSTOROV V PRETEKLOSTI

Problematični vidik tradicionalnega urbanističnega načrtovanja se je kazal v tem, da sta se, kot pravi Gazvoda (1998) vloga in pomen odprtega prostora izgubljala v poudarjenih arhitekturnih karakteristikah mesta kot grajenega tkiva. Mestni odprti prostor se je obravnaval le kot nasprotje grajenemu prostoru in je bil poenostavljen na trg in ulico, oblikovanje teh dveh sestavin pa je bilo vpeto v »proces oblikovanja arhitekturnega prostora s komponentami«.

Razvoj urbanizma je prinesel veljavo interdisciplinarnosti, ki so jo narekovale kompleksne razmere in spremenjene družbene zahteve po kakovostnem urejanju prostora. Z razvojem ekološke zavesti in pojavom zelenih kot političnega gibanja so mestne krajine postale pomembna sestavina sodobnega mesta. Oblikovala se je predpostavka, da poleg osnovnih funkcij mestni odprti prostor predvidoma vpliva tudi na izoblikovanost in razvoj mestne oblike, s čimer je bil odprti prostor postavljen ob bok arhitekturnemu. Neurbanizirana območja so pridobila na pomenu, nearhitekturni prostor pa je postal ena osrednjih urbanističnih tem (Gazvoda, 1998).Medtem ko se je po tem preobratu začelo obsežno načrtovanje parkov, trgov, rečnih nabrežij, športnih površin, drevoredov, sprehajalnih poti itd., se pravi velikih odprtih javnih površin, pa manjši odprti javni prostori kot npr. manjši, »žepni parki«, zelenice, manjše mestne plaze, zeleni ostanki, prostori med stavbami, vogali križišč itd. niso bili deležni enake pozornosti.

Več pa so se s takimi površinami ukvarjali v Združenih državah Amerike, kjer se je v šestdesetih in sedemdesetih letih začelo urejevanje t.i. **žepnih** ali **miniparkov**. Kot navajata Cooper Marcus in Francis (1990) je šlo ponavadi je za prenovo oz. načrtno oblikovanje zanemarjenih praznih, nezasedenih zemljišč in dvorišč, predvsem z namenom ustvariti površine za sedenje, igro, okrasno zasajene površine itd. in tako očistiti soseske ter omogočiti njihovim prebivalcem zbiranje v urejenih javnih prostorih. Zasnova takih parkov je ponavadi vključevala zasaditev oz. drevje, prostor za sedenje, prostor za igro otrok, identifikacijske znake, kot npr. stenske risbe, ime, barvno shemo ali karkoli drugega, košarkaški obroč in včasih površine, dovolj velike za skupinske igre. Poskus vključiti vso to opremo oz. dejavnosti v tako majhen prostor je seveda velikokrat vodil do težav.

Kakršnakoli je bila njihova velikost ali zasnova, težavnosti pri pridobivanju finančnih sredstev za izvedbo programov ali vzdrževanje po izgradnji so povzročile, da je veliko miniparkov zapadlo v nerabo in propad. Njihovo življenjsko dobo je skrajšala tudi velika vrednost zemljišča za ostale rabe. Danes pa se v veliko skupnostih spet pojavlja oživljen trud lokalnih organizacij urediti manjše soseške parke in vrtove (Cooper Marcus in Francis, 1990).

Dva primera žepnega parka v ZDA sta še posebej znana po pestrem, učinkovitem oblikovanju in množični obiskanosti. To sta GreenAcre Park in Paley Park, oba se nahajata v New Yorku. V nadaljevanju bosta podrobneje predstavljena, saj lahko iz njiju kot dobrih primerov izvlečemo nekaj možnosti oblikovanja manjšega javnega mestnega prostora, ki nam lahko pomagajo tudi pri oblikovanju smernic za urejanje takšnih prostorov. Seveda se moramo zavedati, da oba primera izhajata iz ameriške prakse

načrtovanja prostora in da je treba upoštevati kulturne, družbene, politične, socialne, podnebne, itd. razlike med slovensko in ameriško realnostjo.

Paley Park

Nahaja se na Manhattnu, v kulturnem predelu mestnega središča, obdan z visoko gradnjo in je tako dobrodošel oddih od prizorišč in hrupa mestnega življenja. Gre za majhen žepni park, katerega razlogi za uspešnost so več številni – njegova lega tik ob cesti, ki privablja ljudi da pogledajo vanj in vstopijo, dobra hrana po primerni ceni ter premični stoli in mize, ki ljudem omogočajo udobje in določen nadzor nad tem, kje sedijo. Slap predstavlja dramatično žariščno točko in razlog za vstop v park; njegov šum preglasi hrup mesta in ustvari občutek tišine in intimnosti. Poleti drevesa dajejo zadostno senco, obenem pa prepuščajo prijetni lisasti svetlobi, da pronica skozi listje.

Paley Park je sloveč kot eden najmanjših upravljanih mestnih parkov in prvovrsten primer uspešnega javnega prostora privatne lastnine. Načrt za ta 390 m^2 velik prostor dokazuje, da lahko tudi tako majhen prostor služi hkrati kot priljubljen kraj srečevanja, pa tudi kot kraj počitka in miru. Pločnik, nekoliko vzdignjen nad nivo ceste, se stika s parkom, kar omogoča mimoidočim lahek dostop. Šestmetrski stopničasti slap ustvarja zvočno kuliso, zaradi katere mestni hrup izgine. Zidovi parka so prekriti z gostim bršljanom, rožičevci pa tvorijo tanko plast drevesnih krošenj. Premični stoli in mize pripomorejo k popularnosti kraja kot prostora za malicanje. Park je v intimnem odnosu z ulico; nizke, vabeče stopnice in drevesa, ki kot baldahin prekrivajo pločnik, velikokrat prepričajo mimoidoče, da nagonsko zaidejo vanj.

Slika 22 (levo): Slap kot privlačen element v parku, ki privablja veliko obiskovalcev (PPS…, 2006)
Slika 23 (desno): Premični stoli in mize omogočajo svobodno izbiro kraja sedenja (PPS…, 2006)

Slika 24 (levo): Poleti drevesa dajejo senco ter prepuščajo prijetno lisasto svetlobo (PPS…, 2006)
Slika 25 (desno): Pogled na vstop v Paley Park (PPS…, 2006)

Številni obiskovalci parka so v intervjujih s PPS povedali, da jim je park všeč, ker se v njem lahko počutijo »sami« v živahnem, nemirnem mestu, in ker jim nudi tihoto in počitek.

GreenAcre Park

Tudi GreenAcre Park se nahaja na Manhattnu in je, tako kot Paley Park, tudi ta eden izmed najznamenitejših newyorških žepnih parkov, deluje pa kot zeleno zatočišče za stanovalce in uslužbence vhodnega dela mesta.

Tako kot sestrski Paley park ima tudi ta enake osnovne sestavine dobrega javnega prostora – lokacija neposredno ob cesti, dobra hrana po zmernih cenah, premični stoli in mize, slap z značilnim šumečim zvokom, ki ustvarja tišino in zasebnost, senca dreves in svetloba, ki pronica skozi krošnje, pa tudi visoke toplotne svetilke za ogrevanje v mrzlem vremenu. GreenAcre Park deluje kot dnevna soba za sosesko in »stalne goste«; tisti, ki ga uporabljajo, pa veliko pripomorejo k njegovi varnosti.

Park je bil s slapom, ki se stopničasto zliva čez zid na zadnji strani parka, spretno zasajenim drevjem in ostalim rastlinjem, kavarno na prostem ter senčnicami načrtovan z namenom čimbolj izkoristiti majhno površino, na kateri se nahaja.

Slika 26 (levo): K privlačnosti parka prispeva tudi skulptura. Na levi stoji pergola, v ozadju slap (PPS…, 2006)
Slika 27 (desno): Premični stoli in mize kot v Paley parku povečujejo udobje (PPS…, 2006)

Primerov urejanja ostalih tipov manjših javnih odprtih mestnih prostorov je v literaturi izredno malo, kar pa je tudi pričakovano, glede na to, da so to velikokrat ostanki nekih drugih prostorov, in ne načrtovani projekti.

3 JAVNI ODPRTI PROSTORI V LJUBLJANI

3.1 OPREDELITEV OBMOČJA OBDELAVE

Širši prostorski okvir pričujočega diplomskega dela je Ljubljana. Bogastvo mestne krajine, zanimiva in privlačna širša mestna okolica ter pestrost vegetacije temeljijo predvsem na njeni geografski legi. V Ljubljanski kotlini je stikališče alpskega, predalpskega in dinarskega sveta.

Slika 28: Ljubljana (DOF, M=1:50.000): Značilna zvezdasta oblika grajenega tkiva, v katero se zajedajo zeleni klini. (Javni informacijski sistem…, 2006)

V spodnjem delu je Ljubljanska kotlina predeljena v smeri vzhod-zahod. Tu se v središče mesta zajedata dva gričevnata, gozdnata klina. Z vzhodne strani sta to Dolenjsko gričevje in Posavsko hribovje z Golovcem in Grajskim gričem, z nasprotne strani pa Polhograjsko hribovje z Rožnikom. Tako je ravnina presekana in razdeljena na dve povsem različni krajinski enoti: Ljubljansko polje in Ljubljansko barje. Prehod med obema se geografsko imenuje Ljubljanska vrata, ki so bila že od davnine križišče važnih poti med severnim Jadranom in Panonijo ter vzhodnimi Alpami preko Dolenjske na jugovzhod (Jančar, 2001). Mestno grajeno tkivo je s postopno rastjo dobilo značilno zvezdasto obliko.

Znotraj celotnega mesta Ljubljane se naloga osredotoča na območje mestnega središča (Gabrijelčič (2001) ga imenuje javni prostor republiškega pomena) oz. območje, ki se bolj ali manj sklada z mejo, ki jo določa Četrtna skupnost Center, vendar je na severovzhodu zožena, tako da izključuje območje med Njegoševo cesto in vzhodno od nje ležečo železniško progo. Tako sodi v ožje območje obravnave izključno ožje mestno središče Ljubljane. Le-ta pa vključuje tudi historična območja (Stara Ljubljana, Trubarjeva cesta…).

Slika 29: Ožje območje obdelave – mestno središče (Javni informacijski sistem…, 2006)

Mestno središče je urbanistično in arhitektonsko najkakovostnejši, kulturnozgodovinsko najbogatejši in programsko najzanimivejši del mesta. V grobem ga sestavljata dva zgodovinsko in morfološko različna dela: koncentrično mesto pod Gradom (srednjeveško mesto s predmestji) in ortogonalno mesto 19. stoletja. Povezovalno strukturo mestnega središča pa sestavljajo koncentrične ulice ob obeh straneh Ljubljanice in notranji obroč ter nanje navezan sistem trgov, radialne ceste od Gradu proti vpadnim cestam zunaj obroča ter linearne poteze v smeri S-J (skozi ljubljanska vrata). Znotraj teh meja imajo prednost varovanje in prenova urbanistične in arhitektonske dediščine, izgradnja nedokončanih območij ter ureditev degradiranih območij (Prostorski plan…, 2002).

V registru nepremične kulturne dediščine je mestno središče opredeljeno kot posebno pomembno kulturno in zgodovinsko mestno območje z izjemno gostoto kulturnih spomenikov in kvalitetnih urbanističnih ansamblov iz različnih zgodovinskih obdobij. Zato je potrebna pri potencialnih prenovah ali novih projektih še posebna skrb.

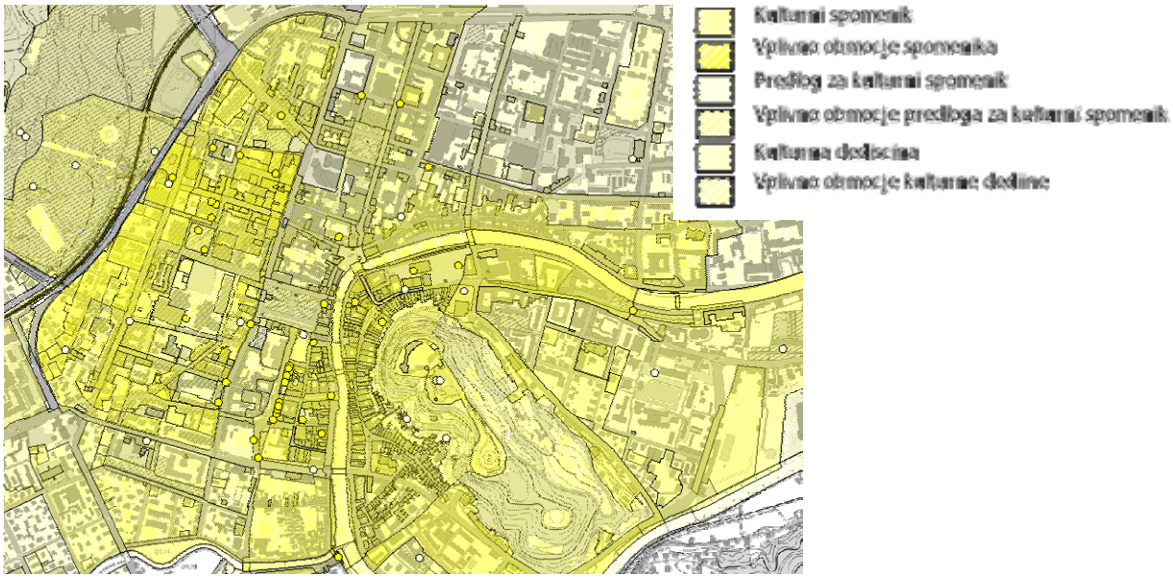

Slika 30: Kulturna in arheološka dediščina na območju obravnave (Javni informacijski sistem…, 2006)

3.2 RAZPOREDITEV JAVNIH ODPRTI PROSTOROV V STRUKTURI MESTA LJUBLJANE

V Ljubljani javni mestni prostori dopolnjujejo predlagano zasnovo morfološke strukture mesta in so **hierarhično razporejeni** (Prostorski plan…, 2002):

- v mestnem središču, kjer je obsežno območje javnih mestnih prostorov s prestolniškim pomenom, razmeščenih vzdolž zgodovinsko izoblikovanih mestnih potez;
- ob mestnih vpadnicah, kjer so razporejeni javni prostori lokalnega značaja, ki zadovoljujejo potrebe mestnih četrti;
- med vpadnicami in v drugih urbano manj artikuliranih območjih.

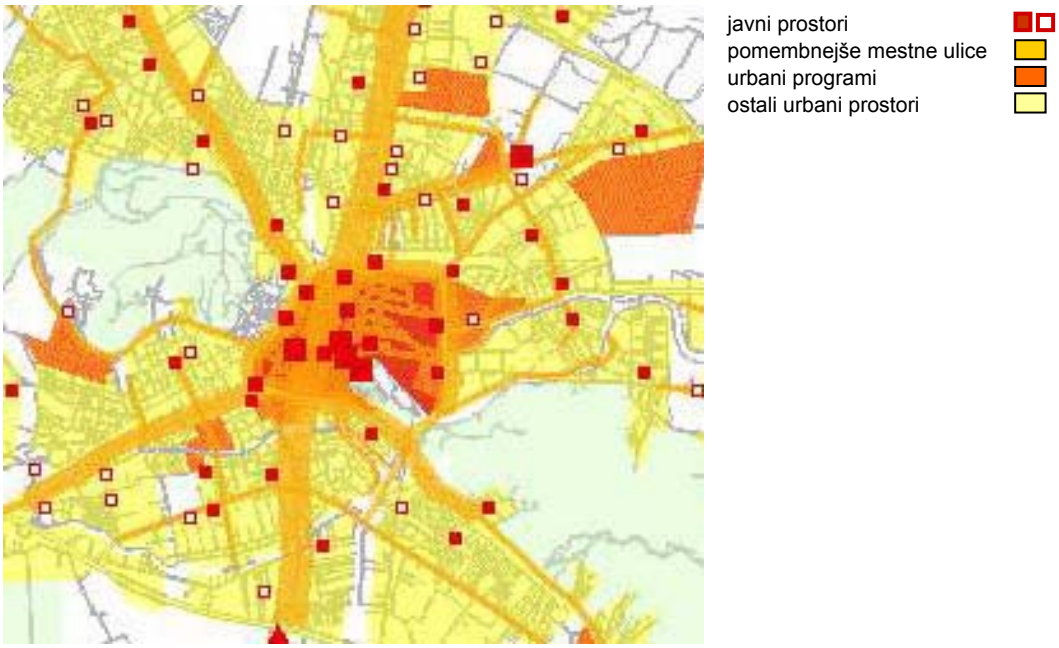

Slika 31: Prikaz razporeditve javnih prostorov v Ljubljani (prirejeno po Prostorski plan…, 2002)

Kot že povedano se diplomska naloga osredotoča le na mestno središče, za katero pa natančnejše karte javnih prostorov žal nisem zasledila.

Gabrijelčič in sod. (2001) so na podlagi analize obstoječega stanja ugotovili, da je v mestnem središču sicer že vzpostavljena mreža javnih prostorov, ki pa je nepopolna in ne izkorišča vseh potencialnih možnosti, da veliko potencialnih javnih prostorov nima ustrezne programske podpore ter da posega v območje javnih prostorov promet s svojimi agresivnimi tehničnimi rešitvami.

3.2.1 Kategorizacija javnih prostorov v Ljubljani (povzeto po Gabrijelčič in sod., 2001)

V Ljubljani je bil na področju javnih prostorov l. 2001 v okviru strokovne podlage za izdelavo Prostorske zasnove novega Prostorskega plana na Urbanističnem inštitutu v sodelovanju z URBI d.o.o. v elaboratu 4 - Javni prostori; javni prostori kot ogrodje mesta in drugih naselij v Mestni občini Ljubljana (Gabrijelčič in sod., 2001) izdelan predlog kategorizacije javnih prostorov.

Pred tem elaboratom študij, ki bi se neposredno lotevale problema oblikovanja in hierarhije mestnih trgov in ulic kot javnega prostora za potrebe novega prostorskega plana Ljubljane ni bilo zaslediti. Dotedanji plan ni imel jasne usmeritve do javnega prostora, njegova najbolj natančna določila so se zaključila pri »patchwork« mozaiku rabe prostora (Gabrijelčič in sod., 2001).

Ker gre pri izdelanem predlogu za koncept in ne še za plan, se registrira tip izhodišča in ne parcelno točna plansko-prostorska situacija. »Zaradi planske operativnosti in splošne planske racionalizacije so izoblikovane posamezne kategorije javnih prostorov glede na osnovno funkcijo (ulica ali trg) in glede na njihovo pozicijo v pomenski hierarhiji« (Gabrijelčič in sod., 2001: 13). Kategorizacija se veže na instrumente – enostavna regulacija – projekt.

Kategorizacija opredeljuje 3 osnovne oblike javnih prostorov: točkovne, linijske in ploskovne

A. TOČKOVNE OBLIKE JAVNIH PROSTOROV: mestni trgi, trgi-vozlišča, trgi-parki, javni prostori pred javnimi objekti, okolica šol, študentskih in dijaških domov, bolnišnic, zdravstvenih, samskih domov, prostor pred cerkvijo, prostori pred lokali, trgovinami, kioski, javni prostori v sklopu športnih površin, javni prostori v sklopu stanovanjskih sosesk, podhodi, pasaže, javni prostori posebnega pomena;

B. LINIJSKI JAVNI PROSTORI: magistrala, avenija, bulvar, nabrežna ulica, aleja, corzo, ulica, povezovalne poti, hodniki, arkade, pasaže, prehodi, nadhodi, sprehajališča, peš ulice, poti v krajini;

C. PLOSKOVNI JAVNI PROSTORI: območje mestnega središča (javni prostor republiškega pomena), historična območja, območja trgovskih centrov, območja lokalnih centrov.

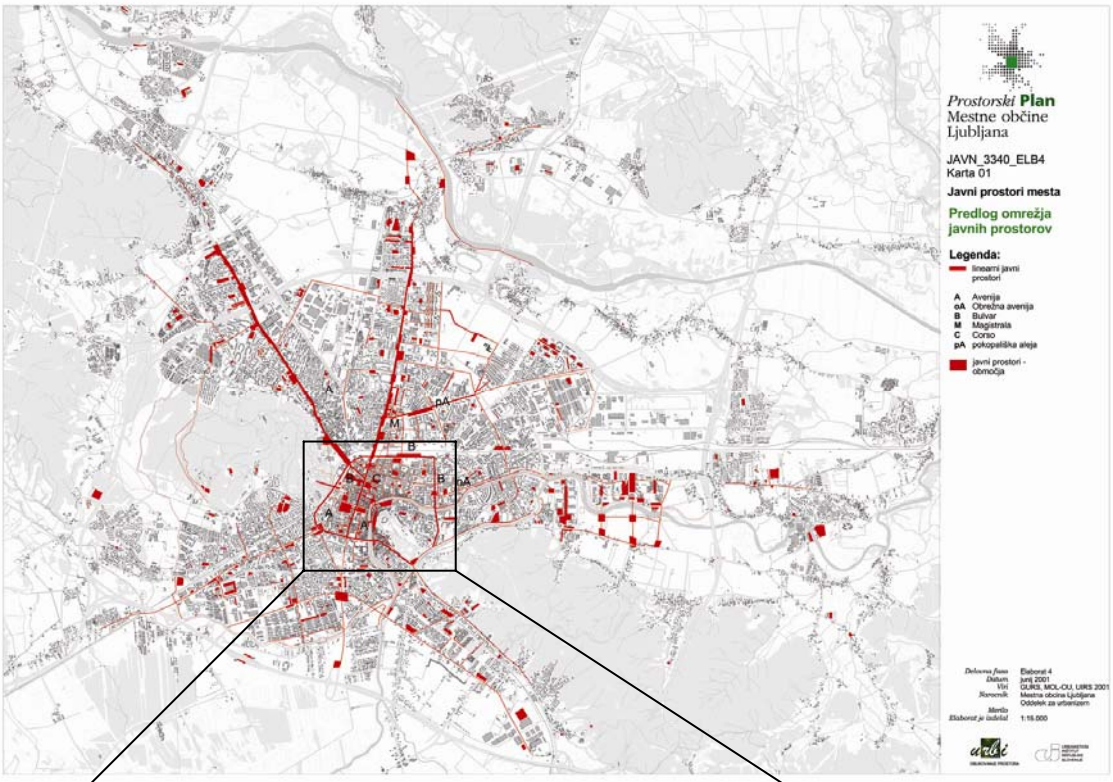

Slika 32: Javni prostori mesta (Gabrijelčič in sod., 2001)

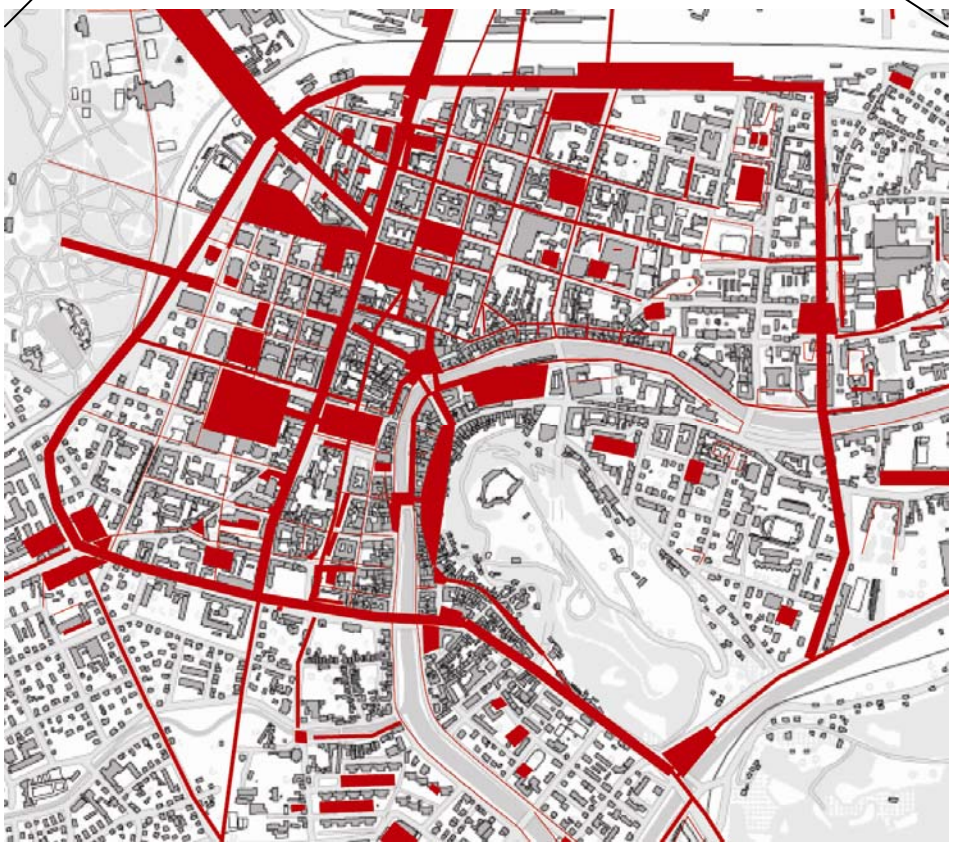

Slika 33: Javni odprti prostori v središču mesta (prirejeno po Gabrijelčič in sod., 2001)

Komentar

V opisani kategorizaciji je podana ločitev na 3 oblike javnih prostorov - točkovni, linearni ter ploskovni; takšna delitev je za to diplomsko delo irelevantna in zato takšno ločevanje v okviru naloge ni smiselno.

Največja razlika zgoraj predstavljene kategorizacije javnih prostorov mesta z karto javnih odprtih prostorov mesta, izdelano v okviru naloge in prikazano v poglavju 3.2.3, je v tem, da prva v obravnavo javnih prostorov od zelenih površin vključuje le trge-parke, ostalih kategorij zelenega sistema mesta pa ne, medtem ko druga kot javne odprte prostore enotno opredeljuje vse takšne prostore mesta, ne glede na to ali gre za grajene ali zelene površine. Tako je nova karta neke vrste kompozit dveh že obstoječih tipologij – javnih prostorov in v nadaljevanju predstavljenega zelenega sistema - imenovan Javni odprti prostori v mestu.

Druga razlika je tudi v tem, da je karta kategorizacije iz elaborata generalizirana in predstavlja le kategorije, navedene v tipologiji, se pravi da na njej ni manjših javnih površin kot npr. razširjeni cestni vogali, pohodne površine okrog stavbnih volumnov, zeleni žepi, tlakovani prehodi med objekti, ipd. - manjka večina prostorov, o katerih govori pričujoča naloga.

Gabrijelčič in sod. (2001) navajajo, da bo karta sistema javnih prostorov inkorporirana skupaj s karto zelenega sistema (opisano v naslednjem poglavju) v karto »Mestna identiteta« ter bo predstavljala ogrodje za delovanje mesta kot sistema javnih prostorov. Tako je po njihovem podprojekt »Javni prostori« komplementaren z omenjenima projektoma s tem, da obravnava »Mestna identiteta« zaključene morfološke enote mesta Ljubljane, medtem ko sta zasnova javnih prostorov in zeleni sistem nekakšna armatura in logistično ogrodje za aktiviranje teh območij kot mestnega prostora. Na žalost pa ta združitev (še) ni bila realizirana, tako da karta »Mestna identiteta« ni na voljo v pogled in analizo.

3.2.2 Tipologija zelenega sistema (povzeto po Šuklje-Erjavec in sod., 2001)

Tudi ta predlog tipologije zelenega sistema Ljubljane - Zeleni sistem mesta (Šuklje-Erjavec in sod., 2001) - je bil izdelan, enako kot v prejšnjem poglavju opisana kategorizacija javnih prostorov, v okviru strokovne podlage za izdelavo Prostorske zasnove novega Prostorskega plana na Urbanističnem inštitutu v sodelovanju z URBI d.o.o. v elaboratu 4.

Osnovna ideja je, da se na generalni ravni uvede dve osnovni kategoriji sistema, ki se za končno tematsko in strukturno karto plana razplastita v ustrezne režime in ureditvene usmeritve (pri območjih prekrivajočih rab) in tipologijo mestne krajine; to sta:

1. **območja dopolnilne oz. prekrivajoče rabe**, ki zagotavlja varovanje odprtosti prostora, krajinskih in ekoloških kvalitet, rekreacijskih potencialov in prepoznavnost oblike mesta. Ta sklop za namene te naloge ni pomemben.

2. **prostori izključne oz. namenske rabe**, ki so območja aktiviranja sistema v okviru socialno-funkcionalnega vidika kot tudi nekaterih ključnih potez morfološko-strukturnega in ekološkega vidika. Tipološko jih opredeljujemo kot:

- mestni parki,
- parki in parkovne poteze,
- rekreacijski parki,
- tematski parki in tematske parkovne poteze,
- prostori posebne ekološke vrednosti,
- reprezentativne ureditve.

Površine zelenega sistema v izključni (namenski) rabi, predstavljajo vitalni del zelenega sistema v smislu zadovoljevanja potreb prebivalcev po uporabi zelenih površin v mestu. Terjajo namensko in sistematično vzpostavitev, urejanje in vzdrževanje, saj predstavljajo ključni vidik izboljšanja kvalitete bivanja v mestu. So namensko urejena območja odprtega prostora mesta, pretežno namenjena preživljanju prostega časa, sprostitvi in oddihu meščanov, pa tudi drugim specifičnim funkcijam povezanimi z uporabo odprtega prostora mesta (Šuklje-Erjavec in sod., 2001).

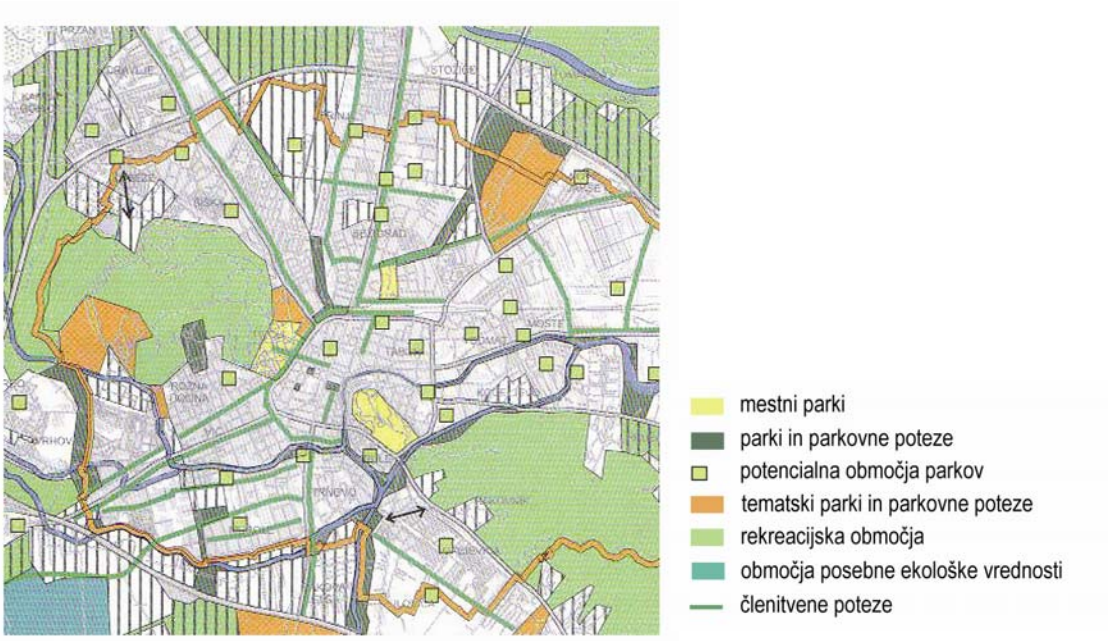

Slika 34: Podrobnejša zasnova zelenega sistema Ljubljane – prikaz mestnih zelenih površin (prirejeno po Prostorski plan…)

Kot je razvidno tudi iz slike 34, se ta tipologija osredotoča predvsem na »večje« zaključene zelene površine (z izjemo parkovnih in členitvenih potez, ki so izrazito linearne), predmet obdelave pričujoče naloge pa so majhni prostori, ki so lahko v celoti zeleni ali pa vključujejo samo nekaj zelenih elementov (dreves, grmovnic, ipd). Takšnih prostorov na karti ni prikazanih.

3.2.3 Skupna karta javnih odprtih prostorov v središču Ljubljane

Kot že povedano v poglavju 3.2.1., karta z naslovom »Mestna identiteta«, ki bi združevala »Javne prostore« in »Zeleni sistem«, ni bila izdelana. Ker se torej nanjo kot kompozit prej omenjenih ni moč opreti, sem v okviru naloge poizkušala izdelati karto, ki vsebuje tako trdne, tlakovane odprte javne prostore, kot vse javne zelene površine v središču Ljubljane.

Zgoraj predstavljeni karti javnih in zelenih prostorov v Ljubljani prikazujeta generalizirano (poenostavljeno in nenatančno) sliko realne situacije, ne pa parcelno točne plansko-prostorske situacije. Za pričujočo nalogo pa je velikega pomena večja natančnost določitve javnih odprtih prostorov v središču Ljubljane, saj so predmet obdelave prav manjši javni odprti prostori, ki na teh dveh kartah večinoma niso predstavljeni. V nobeni od predstavljenih kategorizacij ni zaslediti obravnave javnih prostorov manjših dimenzij, o katerih govori naloga. Kot že rečeno, zožuje generalni tematski koncept javnih prostorov po Gabrijelčiču in sod. (2001: 20) »obravnavo javnih prostorov le na tiste prostore, ki so zaradi svoje lege, oblike in vsebine generatorji javnega uličnega življenja.« Predpostavka tega diplomskega dela pa je, da so tudi manjši javni odprti prostori, ki niso del strukture javnih prostorov, ki jih vizualno zaznavamo oz. dojemamo kot generatorje urbanega življenja, pomembni za prepoznavnost mestne strukture in pripomorejo k večji pestrosti doživljajskega prostora. Z ozirom na to izdelana karta javnih prostorov v središču Ljubljane zajema tako tlakovane kot zelene površine in natančno določa odprte prostore z javno prehodnostjo vseh velikostnih razredov in tako vključuje:

- cestno omrežje, kolesarske poti in pešpoti,
- podhode, arkade, stopnišča,
- parkirišča,
- rečne bregove,
- trge, ploščadi in druge tlakovane pohodne površine,
- parke različnih velikosti,
- drevorede, zelenice, zelene pasove ob cestah,
- otroška igrišča,
- odprta rekreacijska območja in športne površine,
- tržnice,
- reprezentančne površine pred javnimi objekti,
- odprte površine ob šolah, vrtcih, študentskih in dijaških domovih, bolnišnicah, trgovinah, cerkvah in drugih javnih ustanovah,
- odprte prostore v sklopu stanovanjskih sosesk ter
- ostale dele funkcionalnega zemljišča objektov (parkirni prostori, poti, dovozi, zelenice okrog stavb).

Slika 35: Javni odprti prostori v središču Ljubljane

3.3 PREGLED STANJA MANJŠIH JAVNIH ODPRTIH PROSTOROV V SREDIŠČU LJUBLJANE

Po terenskem pregledu Ljubljane sem prišla do zaključka, da je obravnavanih prostorov, se pravi manjših javnih odprtih prostorov, največ v mestnem središču, kjer sta gostota zazidave in cestno omrežje najgostejša. V kolikor se pomikamo izven centra, se pravi na območja, kjer se pretežna namenska raba iz površin za osrednje dejavnosti ter površin za mestne javne službe in servise spremeni v površine za stanovanja in spremljajoče dejavnosti oz. površine za proizvodnjo, skladišča in terminale, se število javnih mestnih prostorov manjša, pojavlja pa se veliko število poljavnih površin med stanovanjskimi soseskami. Na območjih zunaj mestnega središča, kjer prevladuje individualna gradnja, je manj javnih površin; le-te so v večini zelene, v zaraščanju oz. neustrezno vzdrževane, njihova površina pa je v primerjavi s tistimi iz središča večja, kar pomeni da več ne sodijo v predmet obdelave.

Ker je manjših javnih odprtih prostorov v Ljubljani veliko, sem se pri inventarizaciji morala omejiti na pregledno število. Tako sem na terenskem pregledu izbrala samo prostore, ki res ustrezajo podanim kriterijem za opredelitev pojma »manjši javni odprti prostori«. Pa še znotraj tega obsega sem se omejila na prostore, ki vključujejo problematične vidike, o katerih govori naloga. Tako nisem obdelovala manjših javnih odprtih prostorov, ki so že oblikovani in ustrezno funkcionirajo (vseeno pa nekaj primerov slikovno predstavljenih v nadaljevanju), saj le-ti niso potrebni prestrukturiranja ali drugih posegov. Končna slika tako vključuje 19 lokacij v različnih predelih v središču Ljubljane. Vsi označeni prostori so, skupaj s fotografijami s terena, poimensko prikazani v naslednjem poglavju.

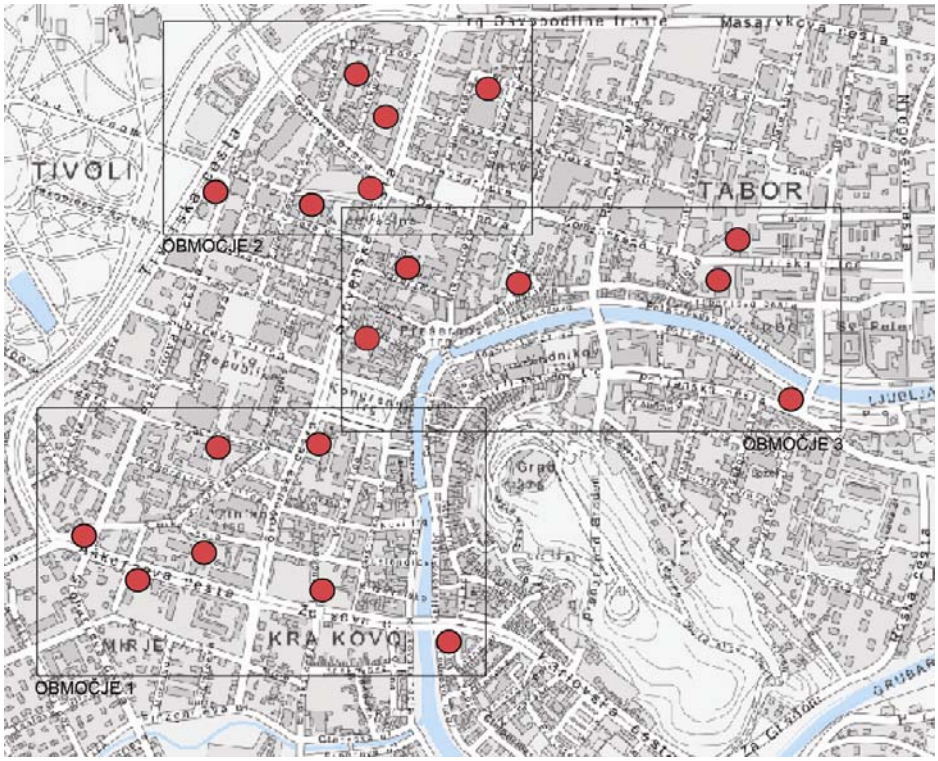

Slika 36: Lokacija neprimerno urejenih manjših javnih odprtih prostorov v centru Ljubljane (kartografska podloga Javni informacijski sistem…, 2006)

V zadnjih dvajsetih letih je v Ljubljani iz želje po revitalizaciji historičnih trgov in mestnih ulic »zaživela vrsta zanimivih uličnih potez v smislu povezanih javnih prostorov, ki so bili prostorsko sicer že prej prisotni, vendar jim je manjkal tako pravi urbani kot prometni program. Predvsem na območju stare Ljubljane, kjer se je s projekti prenove doseglo višjo kvaliteto urbanih programov, se je vzpostavil nov, bogatejši izgled in se iz prostora umaknil neprimeren prometni program« (Gabrijelčič in sod., 2001). Vendar pa, nadaljujejo Gabrijelčič in sod. (2001), retrogradni poizkusi oživljanja historičnih urbanih vzorcev in želja, da bi s pomočjo njihove reprodukcije zagotovili tudi želene socialne in programske interakcije v prostoru, namesto iskanja inovativnih rešitev, izhajajo predvsem iz občutka nemoči nad obvladovanjem urbane produkcije in vzpostavitvijo in oblikovanjem javnih prostorov.

Kot že omenjeno, se naloga osredotoča le na neoblikovane manjše javne prostore kot potencialne nove ali preoblikovane javne odprte površine; v nadaljevanju pa je vseeno predstavljenih nekaj primerov (bolj ali manj ustrezno) oblikovanih manjših javnih odprtih prostorov v Ljubljani:

Slika 37: Dvorni trg

Slika 38: Levstikov trg

Slika 39: Mali trg

Slika 40: Plaza ob Kitajski zvezdi

Slika 41: Ureditev ob Trnovski cerkvi

Slika 42: Plaza pred Hotelom Union

Slika 43: Žepni park ob Trubarjevi

Slika 44:Plaza pred Mobitelom

Slika 45: Trg pred SAZU

Rada bi poudarila, da je manjših odprtih prostorov v središču Ljubljane seveda veliko več kot jih je predstavljenih v tej nalogi, vendar gre v številnih primerih za prostore, ki so v zasebni lasti, kot npr. vrtički ali privatni parkovni vrtovi. Ti prostori so zaradi svoje lastniške oznake zasebno kot nasprotje javnega, nedostopni za širši krog uporabnikov, se pravi ne spadajo v predmet obdelave diplomskega dela. Izpostaviti pa je treba dejstvo, da bi lahko tudi takšni prostori v zasebni lasti, ki pa niso v pogosti rabi in so očitno zanemarjeni, kot javni odprti prostori imeli veliko vrednost za širšo javnost. Tako bi lahko javni subjekt (npr. občina) tako posest po možnosti odkupil od sedanjih lastnikov in jo spremenil v privlačno javno površino, ki bi se bolj ustrezno vklapljala v tkivo mestnega središča.

Slika 46 (levo): Zasebni vrtički ob stavbah med Rimsko in Aškerčevo ulico.
Slika 47 (desno): Manjši park v privatni lasti ob Rimski ulici.

3.4 INVENTARIZACIJA MANJŠIH JAVNIH ODPRTIH PROSTOROV V SREDIŠČU LJUBLJANE

3.4.1 Območje 1: predel Ljubljane med Prešernovo, Šubičevo, Grajskim gričem in Gradaščico

Slika 48: Preučevani prostori znotraj območja 1(kartografska podloga TTN Ljubljana S-44, Geodetska uprava RS)

A – Trg mladinskih delovnih brigad

Po tipologiji iz Prostorske zasnove (Prostorski plan…) spada Trg MDB med t.i. trge-vozlišča. Žal je glavna namembnost prostora parkirišče, ob katerem stoji stari tramvaj, preurejen v pizzerio. Sedenje je omogočeno le v neposredni bližini pizzerije, zelena ureditev po v zdajšnji obliki ne služi aktivni rabi obiskovalcev. V prostoru je veliko neprimerno nameščene urbane opreme, pa tudi kiosk, ki že leta ne funkcionira.

Slika 49: Trg MDB

B – Vogal ob stavbah oddelka za kemijo in tekstilno tehnologijo Naravoslovno tehniške fakultete

Na vogalu v bližini fakultet se nahaja odprta površina, ki pa zaradi svoje majhnosti služi predvsem kot bližnjica za sekanje vogala, ne pa kot zbirališče študentov bližnjih fakultet. Čeprav je v prostoru prisotna skromna ureditev, ga ljudje le redko uporabljajo, kar kaže na potrebo po preureditvi, če pa bi se v prihodnosti izkazala potreba po širitvi prostorov fakultete, bi se lahko prostor eventualno tudi pozidal, saj sta v neposredni bližini bolj obiskani večji odprti površini - park za FF in območje ob Rimskem zidu.

Slika 50: Zeleni vogal ob NTF

C – Odprt prostor ob OŠ Majde Vrhovnik

Gre za prostor z velikim potencialom za ureditev parkovne površine, ki bi lahko nudila prijetno zatočišče tako naključnim mimoidočim kot tudi otrokom sosednje šole ter delavcem in obiskovalcem Cankarjevega doma in ostalih okoliških ustanov. Na žalost je zdaj to le pohodna površina in parkirišče za delavce šole, potrebna ustrezne nove parkovne ureditve.

Slika 51: Ob OŠ Majde Vrhovnik

D – Zatravljena odprta površina ob Šumiju

Ob stavbi nekdanjega Šumija se nahaja nekoliko ugreznjena travna površina, ki pa je že namenjena prenovi v sklopu Projekta Šumi Borisa Podrecce, ki na območju stavbe Šumi ter odprte površine ob njej planira postavitev novega objekta z javnim in poslovno-stanovanjskim programom.

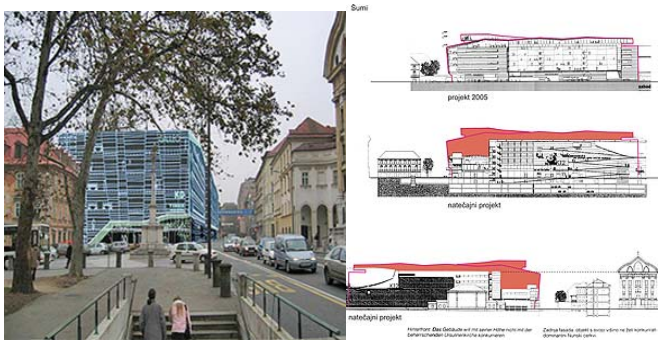

Slika 52: Projekt Šumi (Šumi bodo…, 2006)

Slika 53:Ob Šumiju

E – Zelen prostor za Filozofsko fakulteto

Območje t.i. Foersterjevega vrta, ki ima status tako kulturnega kot naravnega spomenika, je pomembna parkovna površina, še posebej za študente bližnjih fakultet, saj ni samo funkcionalno izredno praktična bližnjica od Aškerčeve (in še naprej skozi Emonski zid od Mirja) do Rimske ceste, ampak bi bila ob ustrezni ureditvi tudi prijeten parkovni prostor, zelena oaza sredi stavbne pozidave.

Slika 54: Park za FF

F - Zeleni prostor ob zahodnem zidu Križank

Ozelenjeni predel ob Emonski cesti vzdolž Križank je zanimiv zelen kotiček, ki bi z razširitvijo otroškega igrišča, katerih v bližini še kako primanjkuje, lahko postal še privlačnejši za družine z otroci ipd. Območje je v sklopu Emonske ceste, Trga francoske revolucije in Vegove ulice opredeljeno kot kulturni spomenik.

Slika 55: Ob Križankah

G – Trata pred Arhivom

Pred Grubarjevo palačo oz. Arhivom Slovenije se nahaja tratna ploskev, na kateri so občasno postavljene razstave kiparskih del, vendar je takšna vloga glede na njen reprezentančni značaj nezadostna oz. neprimerna. Prostor predstavlja neizkoriščeno možnost parkovne ureditve, kakršna bi ustrezala reprezentančnemu značaju baročne palače in legi v starem delu mesta ob Karlovški cesti in Ljubljanici. »Park« ima status kulturne dediščine.

Slika 56: Pred Arhivom

3.4.2 Območje 2: predel Ljubljane med Tivolsko, Masarykovo, Miklošičevo, Dalmatinovo, Slovensko in Cankarjevo ulico

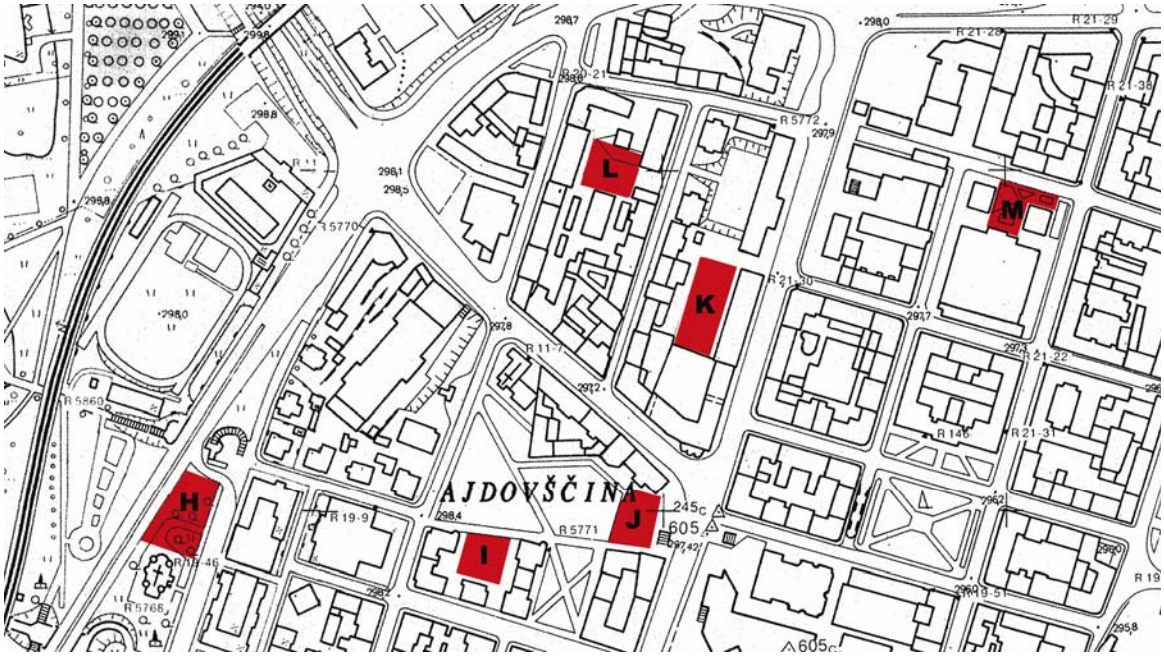

Slika 57: Preučevani prostori znotraj območja 2 (kartografska podloga TTN Ljubljana S-44, Geodetska uprava RS)

H – Odprt prostor nasproti Narodne galerije za Pravoslavno cerkvijo

Čeprav je celoten prostor okrog cerkve, t.i. Trubarjev park, zavarovan z Odlokom o razglasitvi spomenikov naravne in kulturne dediščine na območju občine Ljubljana Center, predstavlja večjo zeleno površino, ki je trenutno popolnoma neizkoriščena za rabo. Prostor bi se z ustrezno ureditvijo lahko programsko povezal z nasproti ležečo Narodno galerijo kot pripadajoča parkovna ureditev in občasna galerija na prostem.

Slika 58: Ob Pravoslavni cerkvi

I - Ploščad nad podzemno garažo med stavbami ob Argentinskem parku

Ob Argentinskem parku (oz. v tem delu t.i. Parku slovenske reforme) je med Dukićevimi bloki in Puharjevo ulico prazna betonska površina nad podzemno garažo. Kljub temu, da zato večja intervencija ni možna, bi lahko z manjšim posegom naredili to popolnoma neizkoriščeno odprto površino zanimivo za uporabnike, če bi se izkazala potreba pa bi se lahko na njej zgradil tudi nižji objekt, saj ohranjanje površine odprte zaradi neposredne bližine parka ni nujno potrebno.

Slika 59: Med Dukićevimi bloki

J - Ploščad pred Figovcem

Ob vzhodnem koncu Argentinskega parka leži še ena utrjena odprta površina, ki je bila sicer pred nekaj leti prenovljena, vendar že kaže znake dotrajanosti: dekorativni zid ob Gostilni Figovec je poškodovan, nekatere betonske plošče na tleh pa so popustile pod težo avtomobilov in dostavnih vozil, ki si tu pridržujejo pravico parkiranja, ki je za »vstopno plazo« v park seveda popolnoma neprimerna raba.

Slika 60: Pri Figovcu

K - Odprta površina med Slovensko in Kersnikovo cesto, za K4

Po podrtju stavbe, ki je stala na tem mestu, je ostal odprt prostor neobdelan, zanemarjen in v zaraščanju. Danes je tam divje parkirišče, nabirajo se razni odpadki. Na severni strani je zamejena s premičnimi gradbenimi stenami, za katerimi so še vedno ostanki konstrukcije nekdanje stavbe. Prostor bi se lahko uredil v manjši soseski park.

Slika 61: Med Slovensko in Kersnikovo

L – Odprt prostor med stavbami med Kersnikovo in Vošnjakovo ulico

V odprtem prostoru med stavbami na Kersnikovi ter Vošnjakovi ulici se nahaja manjši lokalni park z nekaj klopmi in igrali. Prostor je ograjen s kovinsko ograjo, na eni strani meji na manjši objekt, na drugi pa na parkirišče okrog poslovne zgradbe STC-ja. Prostor služi kot prehod med obema ulicama, pa tudi kot zeleni preduh med okoliškimi visokimi objekti, ki bi lahko imel večji (lokalni) pomen, predvsem kot otroško igrišče.

Slika 62: Med Kersnikovo in Vošnjakovo

M - Prehod med stavbami med več funkcionalnim objektom in Pražakovo ulico

Tudi pri tem prostoru gre za odprto površino med dvema stanovanjskima blokoma ob Pražakovi ulici ter visokim poslovno trgovinskim objektom, ki trenutno funkcionira le kot prehod med stavbami in cesto in bi lahko z ustrezno prenovo deloval kot mini park za stanovalce stolpnic ter ostale obiskovalce, v tistem predelu mesta predvsem uslužbence okoliških poslovnih objektov.

Slika 63: Med stavbami ob Pražakovi

3.4.3 Območje 3: predel Ljubljane med Slovensko, Slomškovo in Njegoševo cesto, Ljubljanico in Kongresnim trgom

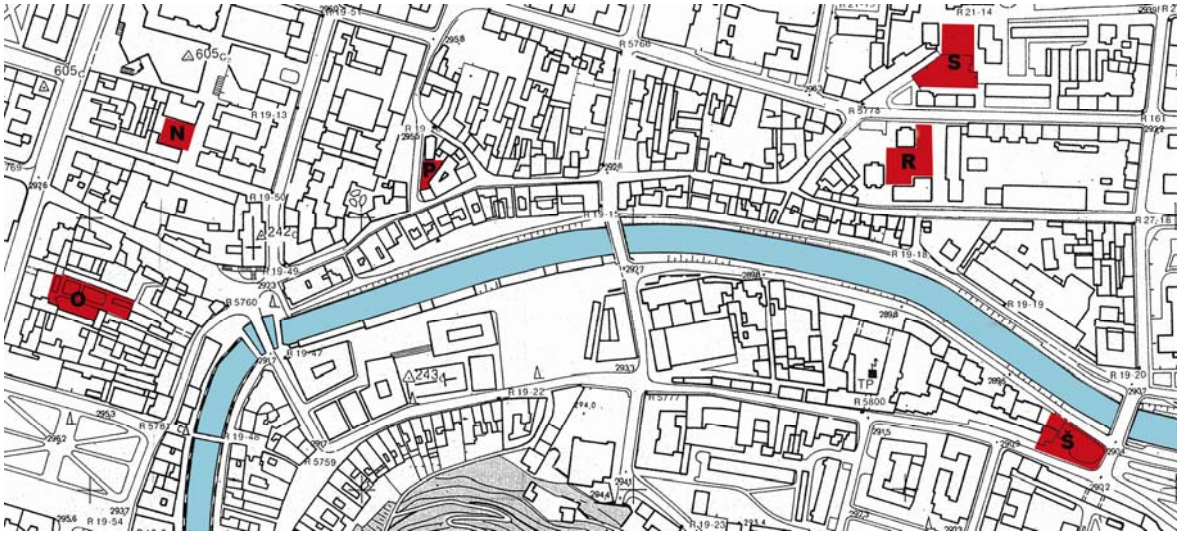

Slika 64: Preučevani prostori znotraj območja 3 (kartografska podloga TTN Ljubljana S-44, Geodetska uprava RS)

N - Odprt prostor ob Nazorjevi

Majhna odprta površina, ki leži ob prehodu, ki povezuje Nazorjevo ulico z Ajdovščino, je delno urejena kot zelenica s fontano, v ozadju pa kot parkirišče za stanovalce oz. uslužbence okoliških stavb. Ker je dnevna frekvenca mimoidočih velika, zelenih površin pa v bližnji okolici ni, bi bilo smiselno površino preurediti in oblikovati tako, da bo kot prostor počitka na voljo vsem obiskovalcem.

Slika 65: Ob Nazorjevi

O – Zelen prostor v Knafljevem prehodu

Gre za parkovno urejeno pešpot povezavo Slovenske ceste in Wolfove ulice s privlačnim razgledom na Grad, ki je bila sicer pred več kot desetletjem prenovljena (prej je bil to zanemarjen prostor, zbirališče brezdomcev), in ima veliko vrednost kot zeleno zatočišče pred mestnih hrupom. V zadnjih letih se je značaj prostora še bolj spremenil zaradi odprtja lokalov, ki, predvsem poleti, predstavljajo priljubljena živahna zbirališča obiskovalcev. Na žalost pa je (mogoče prav zaradi tega), park mnogo manj uporabljan, kar kaže na morebitno ponovno potrebo po preureditvi, ki bi bila bolj v skladu z današnjim značajem prostora.

Slika 66: Knafljev prehod

P - Otroško igrišče ob Mali ulici

Nekoliko dvignjen od ulice je med stavbnim tkivom očem bolj ali manj skrit majhen tlakovan prostor, z nekaj otroškimi igrali, namenjen predvsem otrokom. V poletnih mesecih ima tam svoj letni vrt tudi Pizzeria Napoli. Glede na intimno lego bi se dal prostor bolje izkoristiti v smislu kotička za posedanje in sprostitev ter (v Ljubljani veliko premalo upoštevano) otroško igro.

Slika 67: Ob Mali ulici

R - Ploščad med stavbami med Ilirsko in Trubarjevo cesto

Na nasprotni strani Ilirske ulice je pred Študentskim domom Ilirska dvignjena ploščad nad podzemnimi garažami, odprta tlakovana površina s krožnimi cvetličnimi elementi, obdanimi s klopmi, ki so zaradi dotrajanosti, neustreznega vzdrževanja in vandalizma v zelo slabem stanju. Glede na velik krog uporabnikov, predvsem tam stanujočih študentov, bi bilo primerno prostor oblikovati kot plazo oz. prizorišče raznih prireditev.

Slika 68: Ob Ilircu

S - Odprt prostor ob Vidovdanski cesti do Park hotela

Prostor med Dijaškim domom ob Vidovdanski cesti na zahodni strani, stanovanjskim blokom ob Ilirski ulici na jugu ter Park hotelom na severu je delno zatravljen, delno asfaltiran odprt prostor. V okolju ob hotelu in dijaškem domu ter v bližini doma za ostarele, bi moral odprt prostor nuditi veliko več kot je to opaziti v zdajšnji ureditvi.

Slika 69: Ob Park hotelu

Š - Ureditev na Ambroževem trgu

Prostor je razdeljen na dva samostojna dela. Pri prvem gre za slabo vzdrževano utrjeno ploščad ob vznožju stopnišča ob zraven stoječi poslovni zgradbi, obdano z nizkim obodnim zidom in polkrožnim nizom klopi, sredi katere stoji dvignjen cvetlični rondo. Drugi del, ki sega do križišča, je tratna ploskev z nekaj grmovnicami in nasadi sezonskega cvetja. Če bi se oba dela med seboj povezalo, bi tako nastala parkovna površina, ki bi nudila več možnosti rabe.

Slika 70: Ambrožev trg

3.5 ANALIZA MANJŠIH JAVNIH ODPRTIH PROSTOROV V LJUBLJANI

Glede na opažanja na terenskem pregledu Ljubljane, sem poizkušala manjše javne mestne prostore razdeliti v različne tipološke skupine, in sicer glede na velikost posameznih obravnavanih prostorov, njihovo lego znotraj mesta (predvsem v odnosu do okoliških stavb in prometnic), obliko, v kateri se pojavljajo znotraj pozidanega mestnega tkiva, namembnost posameznih prostorov, in razmerje volumenskih prvin.

3.5.1 Velikost

Obravnavani primeri so v splošnem pojmovani kot »manjši« odprti prostori, vendar se med seboj vseeno razlikujejo. Tako jih lahko ločimo na tri velikostne razrede, od najmanjših, površinsko izredno majhnih prostorov, preko srednje velikih do večjih površin, ki so seveda še vedno znotraj velikostne opredelitve, podane v poglavju 2.7.1. Poimenska razvrstitev obravnavanih prostorov po posameznih velikostnih razredih je podana v Prilogi A.

Slika 71: Različni velikostni razredi: ☐ majhni prostori, ☐ srednje veliki prostori, ☐ veliki prostori (kartografska podloga TTN Ljubljana S-44, Geodetska uprava RS)

3.5.2 Lega

Glede na to, kakšno pozicijo imajo obravnavani odprti prostori znotraj mestnega tkiva, se pravi prepleta stavb in ulične mreže, lahko klasificiramo več možnosti. Posamezne lege imajo seveda svojevrstne značilnosti, ki jih obenem z specifičnimi analizami upoštevamo pri izdelavi zasnove ureditev posameznih prostorov. Pomembno je upoštevati, na kak način se prostor naslanja na stavbno tkivo oz. ceste – kjer rob odprtega prostora meji na cesto oz. ulico, je potrebna nadaljnja analiza pogostosti in intenzitete prometa, ki se na njej odvija; če je govora o prometnih cestah, mora projektna zasnova nove ureditve oz. preoblikovanja obravnavanega prostora predvideti neke vrste varnostno in protihrupno bariero, ki ju ločuje. Če meji na stavbno tkivo, je potrebna analiza programa, ki se v objektu dogaja in fasad, na katere se naslanja.

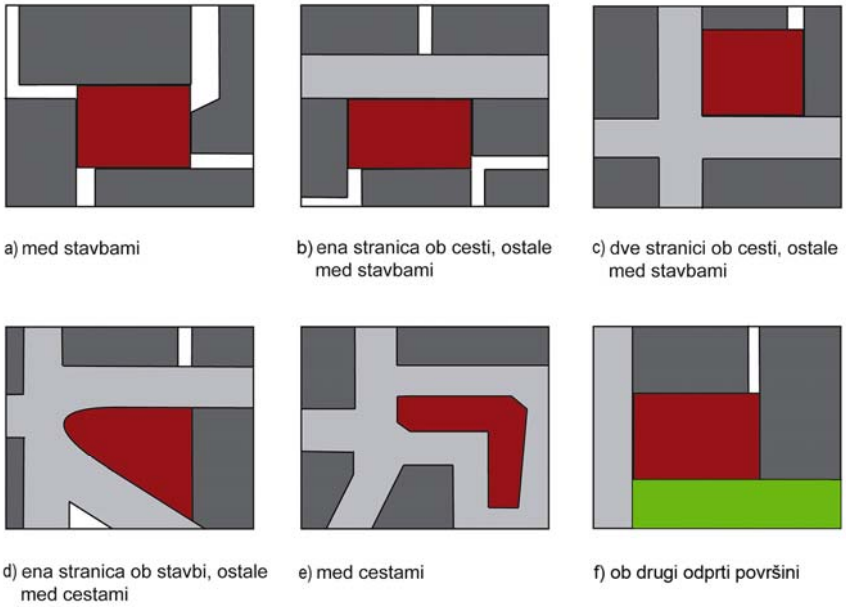

Slika 72: Različne možnosti lege manjših javnih odprtih prostorov v mestu

Lega posameznih obravnavanih prostorov upoštevajoč zgoraj predstavljene kategorije je predstavljena v Prilogi B.

3.5.3 Oblika

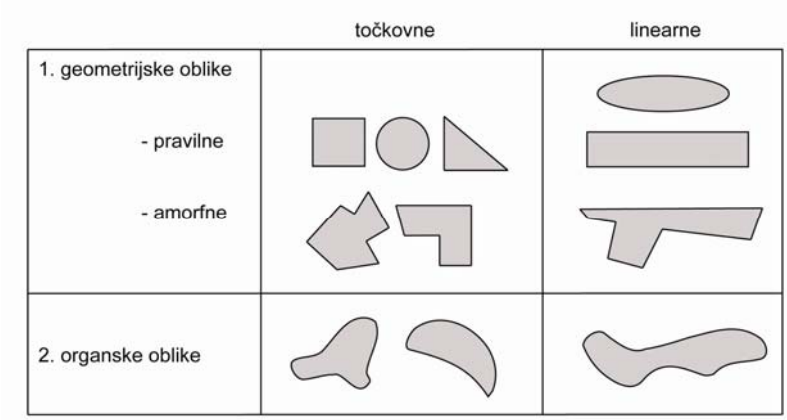

Slika 73: Različne oblike, v katerih se pojavljajo manjši mestni odprti prostori

Vsi obravnavani prostori so bolj ali manj geometrijskih oblik, kar je za izbrano območje ožjega mestnega središča, kjer gosto pozidano, povečini ortogonalno mestno tkivo narekuje temu vzorcu ustrezne odprte prostore, razumljivo. Med njimi so tako točkovni kot linearni prostori, velikokrat pravilnih oblik.

3.5.4 Namembnost

Glede na to, kakšnim dejavnostim je prostor namenjen, oz. kakšne aktivnosti se lahko v njem izvajajo, je odvisen nabor uporabnikov, pogostost njihovega obiska in posledično intenzivnost rabe. Projektant mora analizirati prostor v smislu možnosti za izvajanje določenih aktivnosti ter v skladu s tem načrtovati prostorsko organizacijo, postavitev struktur in uporabo materialov.

V splošnem lahko ločimo dva sklopa aktivnosti:
- **pasivne dejavnosti:** počitek, oddih, sprostitev: posedanje, malicanje, branje, pisanje, opazovanje mimoidočih, druženje;
- **aktivne dejavnosti:** igra, prečkanje prostora.

Lahko pa govorimo še o tretji vrsti, to je **posredna aktivnost,** kot npr. opazovanje prostora med hojo ali vožnjo mimo.

Večina obravnavanih prostorov trenutno ne izkazuje specifične namembnosti oz. funkcije primerne javnim odprtim prostorom (počitek, druženje, igra…), kar se izraža v pomanjkanju programsko-oblikovnih elementov. Nekatere od lokacij so izrazito prehodne površine, druge pa so trenutno prav tako prehodnega značaja, ob čemer pa njihov potencial ostaja neizkoriščen, saj bi njihova lega in velikost ter parkovni značaj omogočali tudi druge, bolj pasivne funkcije, kot npr. počitek in druženje. Nekateri prostori ali njihovi deli so oblikovani kot otroška igrišča, nekateri kot večfunkcionalne zelenice (npr. občasna galerija na prostem). Na nekatere izmed prostorov, ki so s strani aktivnih uporabnikov skoraj popolnoma neizkoriščeni, se pretežno vežejo posredne aktivnosti, kot je njihovo opazovanje med hojo ali vožnjo mimo. Pri nekaterih neurejenih ljubljanskih manjših odprtih prostorih pa gre preprosto za površine v zaraščanju.

3.5.5 Razmerje volumnov - stavbe/drevnina

Ker diplomsko delo preučuje majhne prostore, je pomembno preučiti, kako na njihovo funkcioniranje, prostorsko organizacijo ter to, kako jih dojemamo, vpliva razporeditev in medsebojno razmerje velikih prostorskih mas – stavb in drevnine. Od tega, v kolikšni meri je prostor zapolnjen z drevjem in kakšna je razporeditev le-tega, je odvisen njegov značaj, osenčenost, mikroklima in druge ekološke funkcije, ipd. Prav tako je pomembna členjenost robne zazidave, ki oblikuje konture prostora in skupaj z gostoto in razporeditvijo drevesnih volumnov vpliva na prepustnost prostora, občutek zaprtosti oz. zamejenosti ter strukturiranost osenčenosti. Seveda je odločitev načrtovalca o številu in razporeditvi drevnine v odprtem prostoru odvisna tudi od višine okoliških stav – visoke zgradbe tako majhen prostor povečini popolnoma osenčijo, tako da drevje v ta namen ni potrebno, hkrati pa je tudi manj uspešno pri rasti.

Gostota drevja

Majhen odprt prostor znotraj stavbnega tkiva, gosto zasajen z drevnino ne daje jasnega občutka, da gre za odprt prostor; ampak ima značaj zaprtega, pokritega, intimnega prostora; tak prostor deluje kot zeleno zatočišče, mnogo bolj zavarovano pred mestnim vrvežem kot prazen odprt prostor.

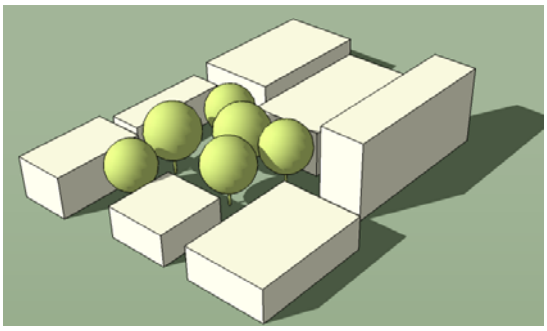

Slika 74: Manjši odprti javni prostor, zapolnjen z drevnino

Odprt prostor z redkim drevjem ni zasičen z drevesnimi volumni, zato ga zaznavamo kot odprtega, hkrati pa posamezno drevje nekoliko strukturira odprto površino in predstavlja referenčne točke v prostoru, privlači poglede in do neke mere še vedno opravlja določene ekološke funkcije.

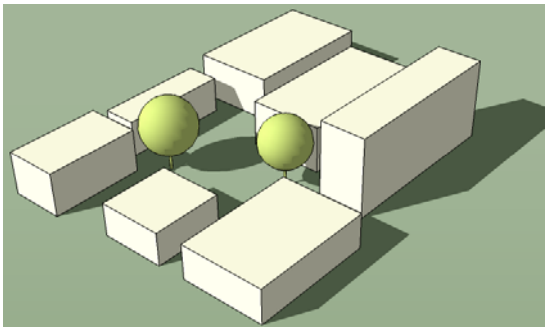

Slika 75: Manjši odprti javni prostor s posameznimi drevesi

Prazen majhen odprt prostor, nezapolnjen z drevjem, zaradi odprte, nezasedene površine funkcionira kot manjši trg, prostor je pregleden, povsem javnega značaja, ni elementov, ki bi ga »razbili« na manjše dele in tako v mentalni percepciji ustvarili zamejene, intimnejše podprostore.

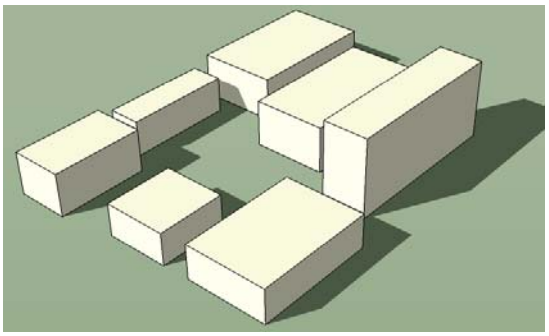

Slika 76: Manjši odprt javni prostor brez dreves

Razporeditev drevja v prostoru

V sredini / ob robovih prostora

Kadar se večina drevja nahaja v osrednjem delu prostora, dobi ta bolj kompakten značaj, prostor je navidezno bolj poln; središčni položaj drevesne gruče preko vmesne odprte površine vzpostavlja dialog z okoliškimi stavbami oz. deluje kot protiutež volumnom stavb, ki zamejujejo prostor. V nasprotju s tem je prostor z obrobno razmestitvijo drevesnih mas, ki pušča osrednjo ploskev odprto medtem ko drevje dopolnjuje stavbno tkivo in poudarja postopen prehod iz trdih, ortogonalnih objektov preko mehkejših drevesnih mas v osrednjo odprto površino, navidezno lažje prehoden, bolj odprt in pregleden. Seveda je prostor,

zapolnjen v središču, bolj osenčen, saj sence, ki jih generira drevje, zatemnijo odprt prostor okrog njih, medtem ko se pri obrobni zasaditvi integrirajo v osenčenost, ki jo povzročajo stavbe (seveda v primeru, ko gre za približno iste višine stavb in drevja).

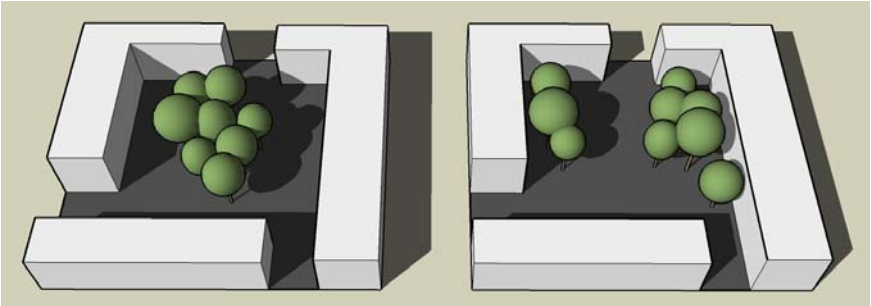

Slika 77:Centralna ali obrobna razporeditev drevja v prostoru

Gručasto / razpršeno

Grupiranje drevesnih mas v skupine razdeli prostor na več podprostorov, kar povečuje organizacijo in občutek trodimenzionalnosti; prostor je prepustnejši kot v primeru ene velike osrednje skupine drevja, vendar vseeno do neke mere strukturira odprtost. To je še bolj očitno, če so posamezna drevesa prosto razpršena v prostoru, saj močno strukturirajo odprto površino in razbijejo njeno monotonost. V primeru, ko so drevesa na gosto in popolnoma naključno razporejena po ploskvi, lahko to privede do drastičnega zmanjšanja preglednosti. Sence gručasto razporejenega drevja so v primerjavi z razpršenim drevjem, ki ustvarja mrežast preplet osončenih in osenčenih mest, bolj kompaktne.

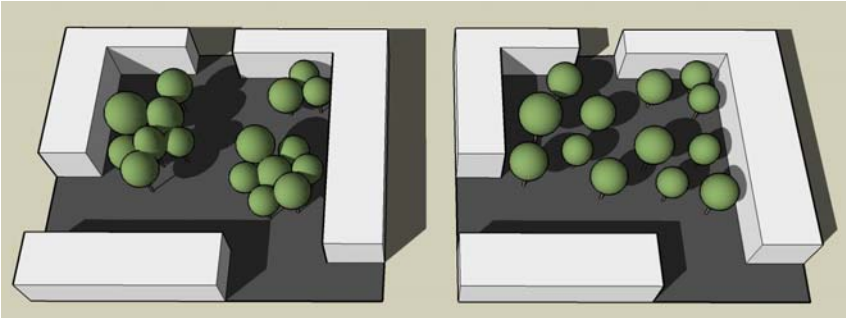

Slika 78: Gručasta ali razpršena razporeditev drevja v prostoru

Rob zazidave

Poln / rahlo členjen / močno členjen stavbni rob

Stavbno tkivo, ki obdaja določen odprti prostor, ima glede na to, kako členjeno je, različen vpliv na njegovo pojavnost. Kolikor bolj razdrobljen je stavbni rob, toliko bolj razgiban, strukturiran in asimetričen je odprt prostor, katerega oklepa. Vmesne cezure med posameznimi stavbami rahljajo strogost prostorskega roba, oblikujejo več vstopnih točk in omogočajo večji pretok skozi prostor. Kadar je rob pozidave zelo razčlenjen, lahko majhen prostor »razpade« - če ni močnega osrednjega povezovalnega elementa v samem odprtem prostoru, ta ne funkcionira kot celota ampak kot združba več manjših

podprostorov. Tudi osenčenost prostora je močno pogojena z razporeditvijo okoliških stavb – enoten stavbni rob meče polno, enotno senco, medtem ko členjen rob ustvarja več niš oz. menjavajočih se prizorov sence in sonca.

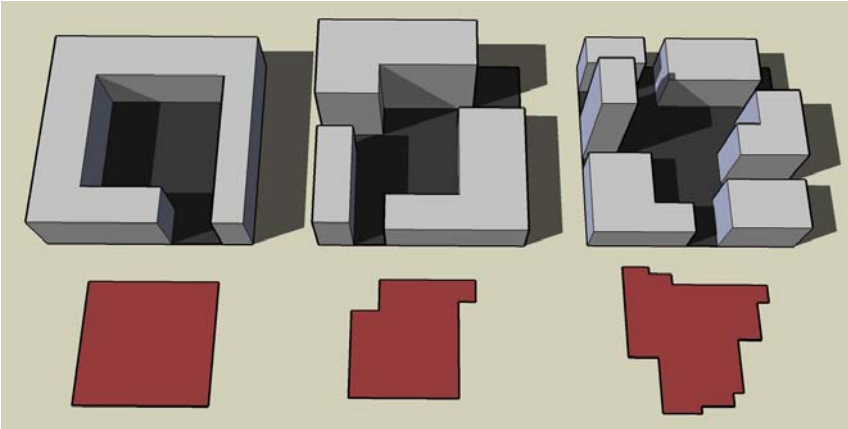

Slika 79: Členjenost stavbnega roba

Kombinacije

Seveda se analizirane pojavnosti stavbnega roba in različne gostote ter razporeditve drevja pojavljajo v različnih kombinacijah:

Rob pozidave – gostota drevja

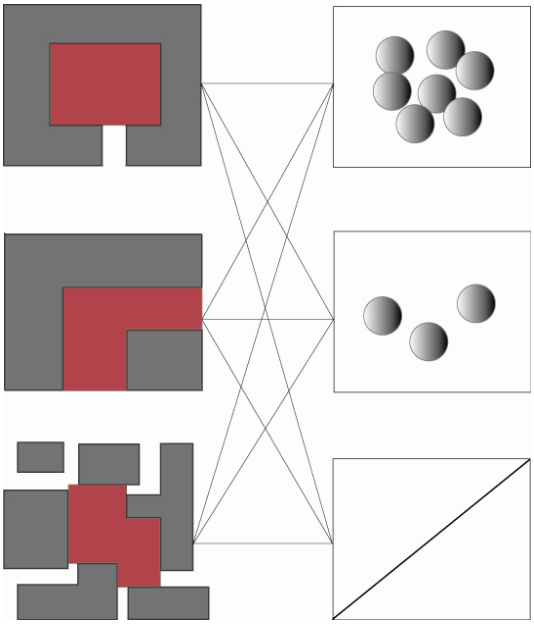

Slika 80: Prikaz kombinacij stavbnega roba in razporeditve drevja

Rob pozidave – razporeditev drevja

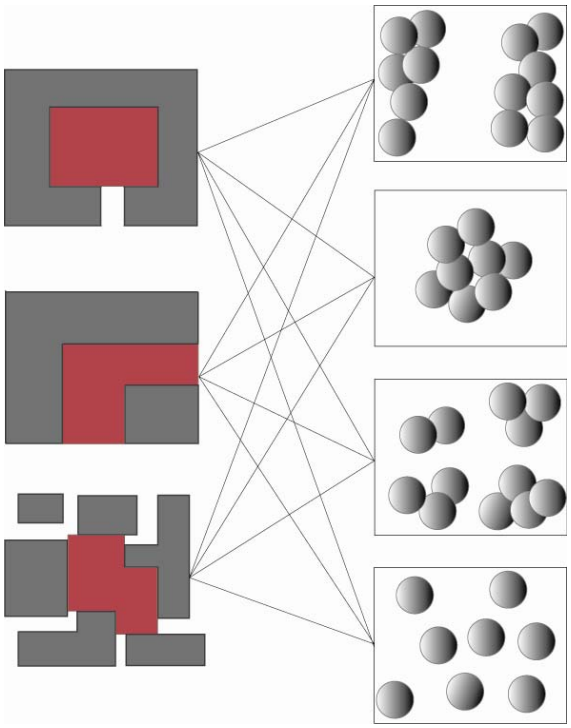

Slika 81: Prikaz kombinacij stavbnega roba in gostote drevja

3.5.6 Najpogostejši problemi, ki se pojavljajo v obravnavanih prostorih

Stanje manjših javnih odprtih prostorov v Ljubljani, ki jih je zajel ogled na terenu, je naslednje: razen redkih primerov, v katerih gre za funkcionalno in estetsko oblikovane ter dobro vzdrževane prostore, je večina inventariziranih prostorov neurejena in slabo vzdrževana, programsko zelo šibka, neopazna in neprepoznavna ter uporabljana v neprimerne namene. Večine teh prostorov ljudje aktivno ne uporabljajo, največkrat služijo samo za hitro prečkanje ali bližnjico na poti do želene destinacije. Ponekod so vidni sledovi nezaželene rabe, kot npr. prazne steklenice, pločevinke, cigaretne škatle itd. Urbana oz. ulična oprema (klopi, mize, svetilke, igrala itd.) je pogosto stara, poškodovana ali pa sploh ni prisotna. Prav tako so redko prisotni drugi oblikovalski elementi, ki dodatno členijo prostor, npr. fontane, skulpture, pergole itd. ter elementi, ki pripadajo zasebnim dejavnostim, npr. mize lokalov, kioski ipd., zaradi česar veliko prostorov deluje prazno in pusto. Zelene prvine se večinoma pojavljajo samo v obliki travnate površine in drevja, velikopoteznejše ureditve z grmovnicami, pokrovnimi rastlinami, vzpenjavkami, striženo drevnino itd. so zelo redke, če pa že so, so pogosto neustrezno vzdrževane.

3.5.6.1 Zanemarjenost in vandalizem

V mnogih primerih je neurejenost glavni vzrok zanemarjenega videza manjših javnih odprtih prostorov ter posledično njegove neuporabe oz. neustrezne rabe, kar postopoma, če ni ustreznega vzdrževanja, vodi v še večji propad. Lahko se na takšnih prostorih začnejo zbirati brezdomci, objestni najstniki, odvisniki itd. Včasih pride do vandalistične zlorabe, največkrat se pojavlja poškodovana ali manjkajoča urbana oprema, grafiti in razpadajoče fasade, prevrnjeni smetnjaki, prazne embalaže alkohola in druge smeti ipd.

Slika 82 (levo): Poškodovane klopi na ploščadi med stavbami med Trubarjevo in Ilirsko ulico
Slika 83 (sredina): Grafiti na steni slepe fasade ob žepnem parku na vogalu Trubarjeve in Resljeve ulice
Slika 84 (desno): Ostanki nekdanjega prostora za sedenje ob Park hotelu

Slika 85 (levo): Neurejene poti in grafiti na steni stavbe za klopmi v stanovanjski zelenici na Taboru

Slika 86 (sredina) in 87 (desno): Vegasta tla, neutrjena podlaga, slabo vzdrževano zelenje itd. v ozelenjenem pasu na Kolodvorski ulici

3.5.6.2 Divje parkiranje

Parkiranje na obravnavanih prostorih predstavlja velik problem. Velikokrat na teh površinah neupravičeno parkirajo stanovalci okoliških stavb in zaposleni v bližnjih objektih, pa tudi drugi prebivalci oz. obiskovalci mesta, ki drugje ne najdejo parkirnega prostora. Parkirišča tako zavzamejo tudi javne površine, ki temu niso namenjene, in s tem odvzemajo mesto ljudem kot uporabnikom prostora, tako da se morajo ljudje na svoji poti umikati oz. se prebijati skozi vrste vozil; ponekod gre tako celo daleč, da vozniki s svojimi avtomobili zavzamejo celotno površino za sedenje.

Slika 88 (levo): Z avtomobili zasedeno počivališče znotraj parkovne ureditve med Trubarjevo in Ilirsko ul.
Slika 89 (sredina): S parkiranjem zaseden trg pred Staro cerkvijo v Šiški
Slika 90 (desno): Avtomobili na ploščadi s fontano v južnem delu parka na Taboru

3.5.6.3 Odsotnost programskih vsebin, neustreznost urbane opreme in drugih elementov

Veliko manjših javnih prostorov v Ljubljani je bolj ali manj praznih – mnogi nimajo nobene klopi, kjer bi se mimoidoči lahko usedli, kar popolnoma onemogoča udobje (in posledično uporabo) takšnih prostorov. Tudi na nekaterih mestih, kjer klopi so, je včasih prostor za sedenje neudoben zaradi pomanjkanja vegetacijskih prvin, ki bi nudile poleti še kako potrebno senco. Marsikje je ponoči opazna nezadostna osvetlitev, ki takšne prostore naredi manj privlačne, pa tudi nevarnejše. Zelo redko se pojavljajo programi ali prvine, ki bi prostor napravile zanimiv, t.i. zbirne točke, ki bi pritegnile ljudi (fontane, skulpture, otroška igrala, pergole, lahko tudi kioski s hrano ali pijačo, mize okoliških lokalov itd.). Velikokrat je problematična umestitev smetnjakov v prostor; seveda so ti nujen del urbane opreme, vendar postanejo problem, kadar so neustrezno postavljeni v prostor - namesto ob strani, v nišah, kjer so nekoliko skriti pred pogledi, se včasih pojavljajo tik ob poti, na sredi odprtega prostora ali zavzamejo celotno površino. Še posebej na manjših prostorih so takšni neustrezno postavljeni kesoni lahko vizualno ter prostorsko zelo moteč element.

Slika 91 (levo): Travna ploskev ob Vožarskem potu
Slika 92 (sredina): Tlakovana ploskev brez kakršnihkoli uličnih elementov ob Srednji zdravstveni šoli
Slika 93 (desno): Smetnjaki na tlakovani ureditvi na zaključku Gregorčičeve ulice ob Slovenski cesti

3.5.6.4 Neurejeni dostopi

Javni prostori so namenjeni javni uporabi in kot taki morajo imeti vidne in prepoznavne vstopne točke, da jih ljudje opazijo in brez težav vstopijo. Neopazni, temni, ozki ali neurejeni dostopi ljudi ne vabijo ampak jih lahko celo odvračajo.

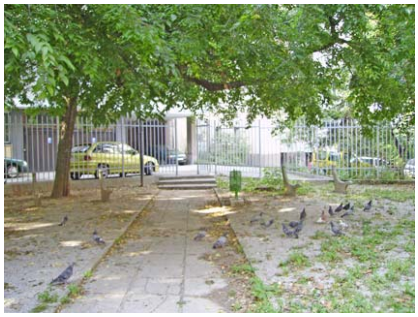

Slika 94 (levo): Slabo urejen dostop v park ob Trgu OF na vogalu z Dunajsko
Slika 95 (desno): Ograja okrog odprte površine med Kersnikovo in Vošnjakovo ulico

3.5.6.5 Neurejene poti

Poti so v javnih prostorih pomemben del prostora, saj obiskovalce vabijo v prostor in vodijo skozenj. Seveda se lahko poti iz netrpežnih materialov, ki niso redno vzdrževane, zaradi množične uporabe ali preprosto zaradi časovne komponente uničijo ali zarastejo (predvsem peščene poti brez robnika na travni podlagi). Včasih načrtovane poti niso dovolj, ali so neustrezno locirane, zato velikokrat nastanejo »samonikle poti«, ki jih shodijo obiskovalci sami.

Slika 96 (levo): Vegasta, slabo utrjena tlakovana pot v zelenem pasu na Kolodvorski ulici
Slika 97 (sredina): Zaraščena sprehajalna pot v parkovni ureditvi ob Cukrarni na Poljanski cesti
Slika 98 (desno): Slabo vzdrževane poti na Hrvatskem trgu

4 ISKANJE SMERNIC ZA UREJANJE TER OBLIKOVALSKIH REŠITEV

4.1 SPLOŠNE SMERNICE ZA UREJANJE ODPRTIH PROSTOROV V MESTU

V Strategiji prostorskega razvoja Slovenije je v poglavju Razvoj prostorskih sistemov z usmeritvami za razvoj na regionalni in lokalni ravni, v sklopu Usmeritev urejanja javnih površin v naselju zapisano, da se pri načrtovanju in razvoju naselij prednostno upoštevajo prometne površine, trgi, ploščadi, površine za evakuacijo prebivalstva, sprehajališča, tržnice, parki, vodni in obvodni prostor, gozdovi, različni biotopi in naravne vrednote.

V okviru javnih površin so podane tudi usmeritve za zelene površine:
- pri načrtovanju in urejanju celotnega naselja ali njegovega posameznega dela se zagotavlja zadostne zelene površine glede na obsežnost območja in število prebivalcev…;
- z načrtnim ohranjanjem zelenih površin ter urejanjem rekreacijskih območij se vzdržuje razmerje med urbanim in naravnim prostorom… Pred spremembo namembnosti se zavaruje tiste zelene in odprte površine, ki so ključne za zeleni sistem mesta zlasti v ekološkem in socialnem smislu;
- pri novogradnjah ali prenovah se obstoječa posamezna drevesa ali skupine dreves upošteva v skladu z njihovim ekološkim ali oblikovnim pomenom v urbani strukturi ali zelenem sistemu naselja;
- v širših mestnih območjih je pomembna uravnoteženost med odprtim in grajenim prostorom. Z vegetacijskimi členitvami, zlasti pa z gozdnimi, kmetijskimi ali drugimi zelenimi površinami, se preprečuje zlivanje naselij ali posamičnih zaokroženih grajenih površin v enotna poselitvena območja…

V poglavju Vitalna in urejena mesta je pod točko (4) zapisano, da so »**za kvaliteto življenja v mestih ključnega pomena naravne sestavine in kvalitetno grajeno javno dobro**, kot so prometne površine, trgi, tržnice, igrišča, parki, zelenice in podobno, **zato se jih v čim večji meri vključuje v urbane strukture**. Vodni in obvodni prostor, gozdove, naravne vrednote in posamezne sestavine biotske raznovrstnosti se vključuje v zeleni sistem mesta.«

V poglavju z naslovom Razvoj mest in drugih naselij je v sestavku Notranji razvoj naselij zapisano: »Notranji razvoj naselja ima prednost pred širjenjem na nova območja. Prvenstveno se zagotavlja **boljšo izkoriščenost in kvalitetnejšo rabo praznih in neprimerno izkoriščenih zemljišč v naselju** (opuščenih ali neprimernih lokacij, industrijskih kompleksov ipd.). Notranji razvoj naselja in racionalno rabo zemljišč se uresničuje tudi s spremembo rabe obstoječih objektov in zemljišč, z zgostitvami ekstenzivno izrabljenih poseljenih površin, s prenovo, obnovo, reurbanizacijo, rekonstrukcijo in sanacijo degradiranih območij, s katerimi se poleg prostorskih ciljev upošteva tudi možnosti za gospodarski razvoj, reševanje socialnih problemov in kvalitetnejše bivanje ob upoštevanju potencialne ogroženosti. Ob tem se zagotavlja

uravnoteženo razmerje med grajenimi in zelenimi površinami v naselju in povezave z odprto krajino.«

Tudi v strokovni podlagi o javnih prostorih Prostorske zasnove MOL (Gabrijelčič in sod., 2001) so opredeljene smernice za urejanje javnih prostorov:

- trgi: prostor trga je potrebno urejati kot oblikovno celoto s prepoznavno geometrijo in ambientom, ki ga dopolnjujemo z jasnimi programi – generatorji javnega življenja na prostem. Za trge različnega pomena (regionalnega, mestnega, četrtnega in lokalnega) je potrebno izoblikovati različne režime upravljanja;
- trgi – vozlišča: težiti je potrebno k njihovi oblikovni prepoznavnosti ter geometrični jasnosti;
- trgi – parki: programsko jih je mogoče dopolnjevati z javnim programi v pritličju robne zazidave ter z občasnimi rekreativno zabavnimi progami na zelenih in utrjenih parkovnih površinah;
- javni prostori pred javnimi objekti: so del tipološkega inventarja in pogosto sami sebi namen, z vključitvijo javnih programov (trgovine, lokali ipd.) lahko zaživijo kot javni prostori lokalnega, mestnega ali celo regionalnega pomena;
- javni prostori v sklopu športnih površin: z dodajanjem sezonskih javnih programov (stojnice, paviljoni ipd.) lahko dobijo ti prostori tudi obeležje aktivnejših javnih prostorov;
- podhodi in pasaže: potrebno je vzpostaviti celovit sistem javnih poti, jih vključiti v programske tokove ter tako zagotoviti njihovo živost;
- javni prostori posebnega pomena: ti prostori se urejajo s posebnimi režimi.

V današnjem času, ko mestu praktično vlada motoriziran promet, igrajo odprti javni prostori še posebej pomembno vlogo. Za pešce, ki se morajo velikokrat umikati vozilom oz. se prebijati skozi zaparkirane površine, so odprti javni prostori, namenjeni le ljudem, zelo privlačni. Še vedno pa jih je veliko preveč, sploh manjših in neoblikovanih, o katerih je govora v tej diplomi, ki si jih prilaščajo avtomobili za divje parkiranje. Da bi se le-to znatno zmanjšalo oz. po možnosti eliminiralo, bi morala stopiti v veljavo prepoved motoriziranega prometa v središču Ljubljane ter gradnja več podzemnih parkirnih hiš. Tako naj bi se mestno središče, v kolikšni meri je to možno, preoblikovalo v cono za pešce (seveda z dobro pokrito mrežo javnega prevoza), s čimer bi odprt javni prostor še bolj pridobil na veljavi, v okviru le-tega pa bi imeli tudi manjši prostori, seveda primerno oblikovani, več obiskovalcev in uporabnikov. Tudi generalni tematski koncept javnih prostorov, ki ga so ga izdelali Gabrijelčič in sod. (2001), predlaga *reorganizacijo mestnega središča kot obsežnega prometno razbremenjenega območja z sistemom medsebojno povezanih javnih površin z metropolitanskim karakterjem*. Tako je **mestno središče namenjeno predvsem pešcu**. »Težišče pri realizaciji koncepta javnega prostora v središču Ljubljane bo tako usmerjeno predvsem v **obravnavo »vmesnih« še ne artikuliranih in ne dovolj izrabljenih urbanih prostorov**« (Gabrijelčič in sod. 2001: 20).

Zelo uspešen primer takšnega preoblikovanja je Kopenhagen, ki predstavlja odličen vzor vračanja javnega mestnega prostora ljudem. Izboljšanje fizičnega prostora je povzročilo porast aktivnosti in števila ljudi v središču mesta Raziskava, ki je beležila odvijanje aktivnosti, je pokazala, da se je med leti 1968 in 1986 ob postopnem ukinjanju motornega

prometa število trgov in ulic, namenjenih pešcem, potrojilo, prav tako pa tudi število ljudi, ki te prostore uporabljajo (Gehl, 2001).

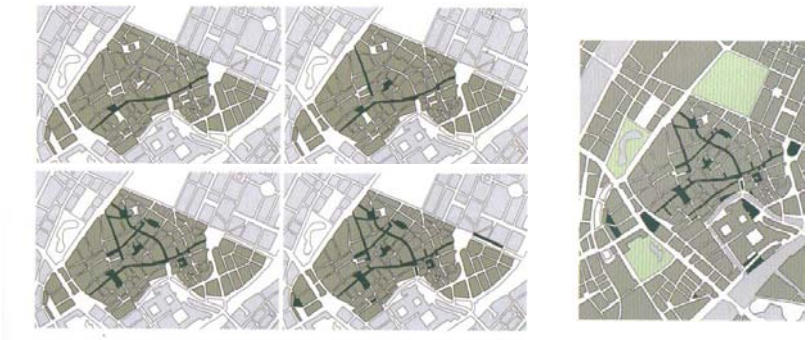

Slika 99: Postopno preoblikovanje mestnega jedra Kopenhagna v cono za pešce (Hazel in Parry, 2004: 87)

Tudi če ukrepi za redukcijo prometa v mestih niso tako radikalni kot na primeru Kopenhagna, ampak gre vsaj za ukrepe zmanjšanja dovoljene hitrosti, je to že en korak proti pešcu prijaznejšemu mestnemu središču. Znano je, da hitrost gibanja avtomatično znižuje stopnjo aktivnosti. Kjer je promet počasen, je življenje v mestu živahnejše.

Secunda (2006) je predstavila 4 ključne kvalitete, ki oblikujejo uspešne javne prostore:
- **dostopnost in povezovanje**: dostopnost nekega prostora lahko ocenjujemo glede na njegove povezave z okolico, tako vizualne kot fizične. Kvaliteten javni prostor je tisti, do katerega je lahko priti in ga prečkati in ki je viden od daleč in od blizu; Gehl (2001) v zvezi s tem poudarja povezavo med videti in željo po sodelovanju. Pomembni so tudi robovi prostora (npr. vrsta trgovin vzdolž ulice je praviloma zanimivejša in bolj varna kot slepa fasada ali prazna parcela) ter bližina postaje javnega potniškega prevoza;
- **udobje in videz**: ključ do uspeha javnega prostora predstavlja njegova udobnost in privlačna podoba. Udobje vključuje varnost, urejenost in čistočo ter možnosti za sedenje, pri čemer je pomembno, da imajo ljudje na voljo svobodno izbiro prostora za posedanje;
- **raba in aktivnosti**: dejavnosti so osnovni gradbeni elementi prostora. Možnosti za početje daje ljudem razlog za obisk nekega prostora, pa tudi za vrnitev. Pomembno je tudi, da lahko prostor uporabljajo ljudje različnih starostnih skupin (lahko ob različnem dnevnem času). »Integracija različnih aktivnosti in funkcij v in okrog javnih odprtih prostorov omogoča udeležencem, da sodelujejo, stimulirajo in inspirirajo drug drugega (Gehl, 2001)«. Prav to združevanje različnih dogodkov in ljudi določa ali je prostor monoton ali zanimiv;
- **družabnost**: je težko dosegljiva kvaliteta v prostoru, ko je dosežena, pa postane očitna in nepogrešljiva značilnost oz. odlika prostora. Ko ljudje vidijo prijatelje, srečujejo in pozdravljajo znance in sosede, se jim oblikujejo močnejša čustva do prostora oz. navezanost na sosesko in prostor, ki omogoča te družbene aktivnosti.

4.2 SMERNICE ZA UREJANJE IN OBLIKOVANJE MANJŠIH JAVNIH ODPRTIH PROSTOROV V MESTU

Osnovno vprašanje v zvezi z urejanjem manjših javnih odprtih prostorov je naslednje: v katerih primerih je takšne prostore smiselno in zaželeno ohranjati in kdaj, če kdaj, to ni utemeljeno in jih lahko prepustimo pozidavi? Hipoteza naloge sloni na dejstvu, da so manjši prostori v strukturi mesta prav tako potrebni kot ostali, večji javni odprti prostori, saj strukturirajo mestno tkivo in pripomorejo k privlačnejši mestni sliki ter večji propustnosti grajenega tkiva, gradijo mrežo majhnih odprtih prostorov, ki so zaradi številčnosti in majhnega merila bolj dostopni prebivalcem oz. obiskovalcem kot velike odprte površine, ki se velikokrat pojavljajo na obrobju mesta, podajajo intimnejšo izkušnjo javnega prostora, zaradi majhnosti omogočajo zaznavanje prostora kot celote v enaki meri kot posameznih detajlov itd. in se jih zato splača ohranjati nepozidane ter dovršeno oblikovati, tako da bodo tudi ti majhni kotički predstavljali prostore, vredne preživljanja prostega časa.

Ker pa se vsi prostori med seboj razlikujejo glede na prostorski in družbeni kontekst, v katerem se nahajajo, vlogo in pomen, ki ga imajo za (predvsem) bližnjo okolico, možne uporabnike itd., njihov potencial seveda ni vedno enak. Tako v nekaterih primerih ohranjanje vseeno ni nujno potrebno oz. je odločitev za **pozidavo** bolj smiselno utemeljena kot odločitev za ohranitev. To se lahko zgodi v naslednjih situacijah:

- kjer zaradi odsotnosti potencialnih uporabnikov ni potreb po javnih odprtih prostorih (npr. ob hitri cesti, industrijskih kompleksih ipd.);
- kjer je zaradi velikega pomanjkanja stanovanjskih površin potrebno zagotoviti boljšo izkoriščenost in racionalno rabo zemljišč;
- kjer kontinuirano stavbno tkivo bolj ustreza kontekstu okolice.

V večini ostalih primerov je iz vidika njihove vloge in pozitivnih funkcij, ki jih opravljajo znotraj mesta, manjše javne odprte prostore, predvsem takšne, ki bi lahko vidno prispevali k identiteti mestne krajine ter igrali pomembno vlogo v vsakdanu mimoidočih in obiskovalcev, vredno **ohranjati** in jih napraviti čimbolj pestre in zanimive.

Glede na pomembnost razmerja stavbnih volumnov in drevnine, ki je, kot že pojasnjeno, v manjših odprtih prostorih še posebej pomembno, pa se glede njihovega urejanja spet porodita dve vprašanji: v katerih primerih takšne prostore puščati prazne in kdaj jih zasajevati.

a) Puščati »prazne«

- kjer je to tehnično bolj ustrezno (npr. na nesemaforiziranih prometnih cestnih vogalih, površinah ležečih nad podzemnimi odprtimi prostori ipd.)
- kjer to narekujejo privlačni pogledi oz kjer nočemo zakriti pomembnega objekta/obeležja

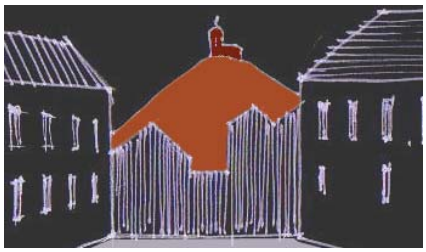

Slika 100: Privlačen pogled na grič s cerkvijo

b) Zasajevati z drevnino

- za zakrivanje vizualno degradiranih pogledov, predvsem neustreznih fasad

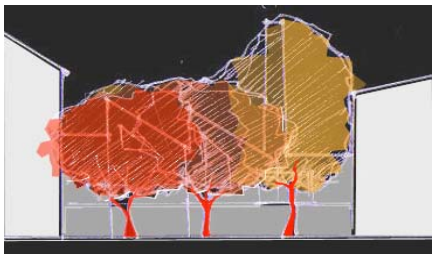

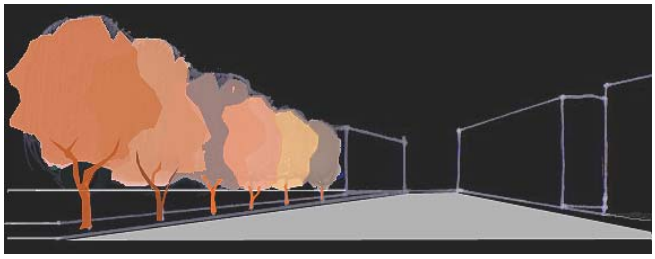

Slika 101 (levo): Drevje zakriva neprivlačen pogled na tovarno v ozadju.
Slika 102 (desno): Linija dreves oblikuje rob območja.

- kjer to narekuje želja po izboljšanju mikroklimatskih pogojev oz. kjer je ekološka funkcija še posebej pomembna (npr. ob bolnišnicah, v prostorih, ki so v poletnih dneh močno osončeni ipd.)
- določitev robov za ločitev posameznih območij ali za prostorsko usmerjanje;
- ustvarjanje intimnih prostorov, skritih pred pogledi;
- kjer je v uniformnem stavbnem tkivu dobrodošel zeleni predah;

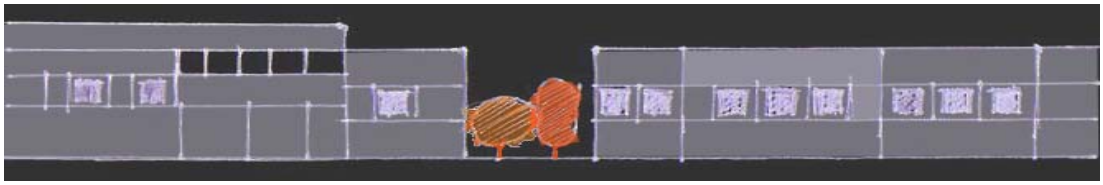

Slika 103: Zeleni žep v dolgem kontinuiranem tkivu zazidave.

Glede na različno obstoječe stanje manjših javnih odprtih prostorov lahko v okviru takšnih, ki se jih splača ohranjati, ločimo dva tipa:
a) prostori, potrebni **preoblikovanja obstoječe ureditve** (takšni, ki so že oblikovani, vendar je ureditev v slabem stanju zaradi premalo vzdrževanja ali pa takšni, katerih ureditev ni povsem ustrezna, vendar bi se lahko z manjšimi spremembami preuredila tako, da bi prostor dobro funkcioniral);
b) prostori, potrebni **povsem nove ureditve** (ker je do sedaj ni bilo, ali pa več ni opazna).

Ravnanje v posameznih primerih oz. odločitev za ohranitev ali pozidavo - ter v okviru ohranitve za preoblikovanje ali načrtovanje nove ureditve - prostorov opisanih v poglavju 3.4 na osnovi zgornjih kriterijev, je prikazano v naslednji tabeli. Vse prostore, kot predvideva že hipoteza, se splača ohranjati, saj imajo potencial za preureditev v privlačne javne prostore; pri dveh prostorih pa je v primeru nujne potrebe po razširitvi stavbnega tkiva možna tudi pozidava.

Preglednica 1: Ravnanje v posameznih primerih – pozidati ali ohraniti prostor odprt

LOKACIJA	POZIDATI	OHRANITI	
		PREOBLIKOVANJE	NOVA UREDITEV
Trg MDB		×	
Vogal ob NTF	×	×	
Odprt prostor ob OŠ Majde Vrhovnik			×
Tratna površina ob Šumiju			×
Zelen prostor za FF			×
Zelen prostor ob Križankah		×	
Tratna površina pred Arhivom			×
Odprt prostor ob Pravoslavni cerkvi			×
Ploščad med Dukićevimi bloki	×		×
Ploščad pred Figovcem		×	
Odprta površina za K4			×
Odprt prostor med Kersnikovo in Vošnjakovo ul.		×	
Prehod med stavbami ob Pražakovi ul.		×	
Odprt prostor ob Nazorjevi c.		×	
Parkovna ureditev v Knafljevem prehodu		×	
Otroško igrišče ob Mali ulici		×	
Odprt prostor ob Vidovdanski c.			×
Ploščad med stavbami med Ilirsko in Trubarjevo c.		×	
Ureditev na Ambroževem trgu		×	

Slika 104: Ravnanje v posameznih primerih (kartografska podloga TTN Ljubljana S-44, Geodetska uprava RS)

4.2.1 Načrtovalski pristopi

Postopek načrtovanja oblikovno-programske prenove manjših javnih odprtih prostorov ponazarja naslednja shema:

PROSTOR — prezrt, neuporabljen, nevzdrževan, brez programskih vsebin, degradiran, v zaraščanju…

↓

OBLIKOVANJE: PREOBLIKOVANJE obstoječe ureditve / NOVA UREDTIEV
- strukturno prostorska reorganizacija
- dodajanje programskih vsebin
- ureditev tal (tlakovanje, zatravljenje…)
- zasajevanje/ozelenjevanje ali odstranitev rastja
- postavitev struktur na površini in dodajanje elementov ulične opreme

↓

PREOBLIKOVAN PROSTOR — oblikovan, vizualno privlačen, programsko zanimiv…

- -

VZDRŽEVANJE ohranjanje funkcionalne, urejene, privlačne podobe

Namen prenove ali preurejanja manjših javnih odprtih prostorov je, da tudi ti obiskovalcem zagotovijo kvalitetne mestne ambiente, ki bi nudili prijetno in privlačno okolje za preživljanje prostega časa. Kot pravi Gehl (2001), je privlačnost nekega prostora primarno odvisna od tega, kako je oblikovan oz. kakšno doživljajsko kakovost ponuja neko fizično okolje. Glede na velikost, lego, obliko, namembnost in različne skupine uporabnikov pa je manjše javne odprte prostore smiselno urejati različno – nekatere, pretežno zelene, s parkovnim značajem, druge kot utrjene površine z drugimi krajinsko-oblikovalskimi elementi namesto zelenja; nekatere izrazito odprtega, javnega tipa, druge, predvsem majhne, bolj intimnega. Čeprav ni univerzalnega recepta za načrtovanje, ki bi zagotavljalo uspešno delovanje določenega manjšega odprtega javnega prostora, so poznani določeni načrtovalski postopki oz. elementi oblikovanja, predstavljeni v nadaljevanju, k bi naj k temu pripomogli. Seveda pa ni dovolj samo ustvariti prostor s pogoji, ugodnimi za postanek in gibanje v njem ter skozenj, ampak tudi ugodnimi za udeležbo v širšem krogu družabnih in rekreacijskih aktivnosti (čeprav slednjih v obravnavanih prostorih v manjši meri).

Prostorska organizacija in zamejenost

Carmona in sod. (2003) pravijo, da je ključni faktor pri ustvarjanju občutka zamejenosti oz. zaprtosti (an. enclosure) oblikovanje odprtin oz. vhodov v prostor; t.i. vrtinčasti« prostor, pri katerem ulice ne potekajo neposredno skozi prostor, ustvarja močan občutek zadrževanja v prostoru, ter prisili pešce, da vstopijo in izkusijo prostor, saj jih ta vzpodbuja, da se namesto mimo raje sprehodijo skozenj. V odprtih prostorih (vrtovih, parkih, sprehajališčih, plazah) zamejenost daje občutek varnosti: »pri izbiri prostora za sedenje si človek le redko izbere izpostavljen kraj v središču odprtega prostora; ponavadi išče drevo, na katero lahko nasloni hrbet; udrtino v tleh, naravno razpoko, ki ga delno zakriva in ščiti« (Carmona in sod., 2003: 139). Čeprav imamo ljudje opazno okoljsko preferenco do odprtih prostorov, mora biti to »definirana odprtost« - odprt, ampak zamejen prostor.

Zasaditve

Zasajevanje je lahko odločilen element pri oblikovanju značaja in identitete nekega prostora. Carmona in sod. (2003: 162) pravijo, da »drevje in ostala vegetacija izražajo menjavanje letnih časov, ki povečuje občasno čitljivost mestnih ambientov«. Tako se vsebina in značaj prostora, v katerem je listopadno drevje, skozi leto spreminja. Zelenje ima tudi odločilno vlogo pri udobju, ki ga ustvarjajo mikroklimatski pogoji v nekem prostoru. Kot pravi Gehl (2001), je to še posebej pomembno na območjih, kjer so postavljene klopi ali ob poteh, kjer se pešci največ gibljejo. K izboljšanju situacije pripomorejo tudi protivetrne zaščite, drevje in živice ter ploskovno zasajevanje površin. Pomembno je načrtovanje zasaditve oz. umestitve poti, klopi in ostalih struktur, ki zahtevajo ugodne pogoje, optimalno glede na specifične mikroklimatske pogoje vsakega posameznega prostora.

Zasaditve pogosto igrajo pomembno estetsko vlogo pri dodajanju koherentnost in strukture v okoljih, ki so drugače neskladna. Vegetacija predstavlja nasprotje tlakovanim mestnim površinam ter vnaša človeško merilo. V nekaterih primerih drevje krepi občutek zaprtosti in kontinuitete. Zasaditev lahko poudari vzorec v tlaku, drevesne mase pa tri-dimenzionalnost mestnega prostora, kar lahko poveča ali dopolni občutek obvladovanja prostora ali zamejuje posamezne podprostore znotraj večjega prostora.

Tlakovanje

Ureditev tal je pomemben del harmonične in enotne celote. Značaj »talne krajine« (an. floorscape) je v veliki meri odvisen od uporabljenih materialov, od načina njihove uporabe in od tega kako se povezujejo z ostalimi materiali in krajinskimi prvinami. Vzorec v tlaku v urbanih prostorih izhaja iz premisleka o funkcionalnosti (ki lahko ima tudi estetski učinek) ali/in iz prizadevanja estetsko organizirati prostor. Tla so lahko oblikovana tako, da npr. vpeljejo merilo, modulirajo prostor tako, da je organiziran kot zaporedje hierarhičnih elementov, okrepijo značaj prostora ali organizirajo in poenotijo prostor. Pomembna je izbira materiala, vzorčenja različnih materialov ali kombinacije obojega (Carmona in sod., 2003).

Različni vzorci tlakovanja velikokrat služijo temu, da razbijejo merilo velikih, grajenih površin v bolj obvladljiva, človeška razmerja. Tla so lahko obogatena s ponavljanjem določenih motivov, s poudarjanjem razlik v materialih in/ali z dramatiziranjem robov območja. Z vzorci v tlaku lahko manipuliramo navidezno velikost prostora: dodajanje podrobnosti in modulacija praviloma prikažejo velik prostor manjši, medtem ko preprosta in malo ornamentirana ureditev v tlaku deluje obratno. Tako v majhnih javnih odprtih prostorih močno fragmentirani vzorci tlakovanja z veliko podrobnosti v ornamentih niso najprimernejši. Vizualno dinamični vzorci dajejo občutek smeri, poudarjajo linearnost in s tem značaj »poti«, vizualno statični ali zadržani vzorci pa lahko zaustavijo oz. zadržujejo prostorski tok in tako poudarijo značaj »prostora« ali vnašajo občutek počitka, mirovanja. Vzporedne linije okrepijo občutek gibanja, medtem ko nelinearno tlakovanje teži k umirjanju tempa in vabi k temu, da se ustavimo in pomudimo v prostoru (Carmona in sod., 2003). Takšno oblikovanje tal je ponavadi povezano z območji, kjer se ljudje ustavijo in počivajo – rabo, ki jo predvideva diplomska naloga tudi za manjše javne odprte prostore.

Ulično pohištvo in ostala urbana oprema

Zajema naslednje elemente: osvetljava, klopi, stoli in ostala sedišča, cvetlična korita, zidovi, ograje, rampe, vodometi in fontane, skulpture, spomeniki, kipi, otroška igrala, paviljoni, kioski, stojnice, pergole, stopnice in stopnišča, arkade, prometni znaki, smerokazi, telefonske govorilnice, koši za smeti, drogovi za zastave itd. Ob tem, da prispevajo k bolj prepoznavni identiteti in značaju prostora, sta kvaliteta in organiziranost uličnega pohištva primarna indikatorja kvalitete javnega prostora. Ulično pohištvo je v javnem prostoru bistveno in večinoma potrebno, vendar je ogromno število elementov velikokrat razporejeno z zelo malo skrbi o celostnem vtisu, kar povzroča vizualno in funkcionalno zmedo v mestni sliki. Zato Gilespies (1995, cit. po Carmona, 2003) podaja med splošnimi principi postavitve uličnega pohištva v prostoru tudi naslednje, ki še posebej veljajo za manjše javne prostore, saj je v njih kopičenje in neustrezna razporeditev ulične opreme zaradi majhne površine prostora zelo moteča:

- vključevati čim manjše število elementov uličnega pohištva v oblikovanje in odstraniti nepotrebno ulično pohištvo;
- obravnavati ulično pohištvo kot skupek elementov, ustrezen kakovosti prostora, ki daje prostoru koherentno podobo;
- postaviti ulično pohištvo tako, da ne ovira pešcev, vozil ali želenih smeri.

Katerih načrtovalskih posegov se bomo poslužili v določenem prostoru, je odvisno od primera do primera. Medtem ko so nekateri posegi specifično določeni, predvsem z velikostjo prostora in njegovo lokacijo v smislu umestitve v ožji mestni kontekst (sajenje drevja in postavitev večjih struktur), drugi niso neposredno določeni s prostorom – od teh so eni splošno potrebni v večini prostorov, npr. klopi ali druga sedišča, ulične svetilke in koši za smeti, drugi pa so neobvezni in se umeščajo po izbiri, glede na oblikovalsko filozofijo oz. konceptualno zasnovo (ki pogojuje tudi pojavno obliko posameznih vnesenih elementov), npr. cvetlična korita, skulpture, pergole, fontane itd..

Pri preoblikovanju prostorov, o katerih je govora, v privlačne in zanimive mikrokrajine, pa igrajo pomembno vlogo tudi programske aktivnosti, ki se redno ali občasno dogajajo znotraj posameznega prostora ter programske vsebine okoliških objektov: koncerti komornih zasedb, predstave, razstave, in ostale manjše kulturne in športne prireditve, delavnice ipd. Te aktivnosti privabijo obilo mimoidočih, da se ustavijo in si dogodek ogledajo; javni programi v pritličju robne zazidave pa tudi v samih odprtih prostorih, kot npr. letni vrtovi lokalov, pa v prostor privabijo veliko vsakodnevnih gostov. Seveda je prvi pogoj za odvijanje aktivnosti kvaliteten fizičen okvir, ki to omogoča.

Gehl (2001) govori o tem, da mora oblikovanje odprtih prostorov vedno vsebovati podrobno in previdno načrtovanje elementov, ki generirajo in vzdržujejo oz. pospešujejo življenje med stavbami. Individualne funkcije in aktivnosti morajo biti vrednotene od primera do primera, skupaj z pripadajočimi uličnimi oz. stavbnimi pročelji, skladno z njihovo doživljajsko vrednostjo in pomembnostjo za delovanje odprtih prostorov. Samo z natančnim premislekom na podrobni ravni načrtovanja se pokažejo vsi potenciali nekega prostora in možnosti za njegovo urejanje.

5 PREDLOGI UREDITEV ZA POSAMEZNE PRIMERE

5.1 MERILA ZA IZBOR

Na podlagi pregleda in analize manjših javnih odprtih prostorov v središču Ljubljane ter oblikovanih smernic za urejanje manjših odprtih prostorov mesta je naslednja faza izbira posameznih lokacij za nadaljnje analize ter programsko in oblikovno prenovo. Tako bo diploma poskušala tudi na praktičnih primerih pokazati kako slediti teoretičnim smernicam in ustrezno izbrati med predstavljenimi načrtovalskimi pristopi.

Odločitev je temeljila na naslednjih kriterijih:
- ker je naloga že takoj na začetku ločila odprte javne prostore na dve osnovni skupini – grajene in zelene, se zdi logična izpeljava konca naloge v teh dveh projektnih polih – načrtovati prostor glede na različen značaj zelenih, parkovnih površin ter tlakovanih oz. utrjenih;
- izbrana prostora imata neke skupne značilnosti, in sicer se tam pojavljajo problemi, opisani v poglavju 3.5.6 - zanemarjenosti, neprivlačnost, programska praznost in premalo ulične opreme itd.; gre torej za prostore, potrebne prenove;
- znotraj koncepta prenove sta izbrana prostora, katerih trenutno stanje narekuje različne ukrepe – en je potreben povsem nove ureditve, drugi pa le preoblikovanja obstoječe;
- poleg skupnih pa imata tudi individualne značilnosti oz. posebnosti – izbrana sta prostora iz različnih predelov mesta, različnih velikostnih razredov in oblik, različna okolja pa pogojujejo tudi različne namembnosti prostora in različne skupine uporabnikov;

Tako želi naloga vključiti nabor prostorov z različnim značajem, hkrati pa uporabiti tudi skupne programsko - oblikovalske posege, predlagane na podlagi oblikovanih smernic za urejanje oz. načrtovanje, ki bi učinkovito prenovili njihovo podobo in funkcioniranje.

Po zgornjih kriterijih sta bila izbrana prostor ob Erjavčevi cesti ob O.Š. Majde Vrhovnik ter prostor med objekti med Trubarjevo in Ilirsko ul. V obeh izbranih prostorih se izvajajo vsebine, ki na enem mestu združujejo in zadržujejo veliko število ljudi in torej generirajo izrazite potrebe po urejenih zelenih površinah, to so predvsem javni objekti s specifičnimi programi - šole, vrtci, dijaški in študentski domovi, domovi za starejše občane, ki imajo specifične in intenzivne potrebe po rabi zunanjega prostora in njegovi dostopnosti ter varnosti (Šuklje-Erjavec, 2001).

Končni cilj naloge je torej predstaviti oblikovno-programsko prenovo konkretnih izbranih prostorov v Ljubljani z namenom ustvariti vizualno pestre in zanimive ureditve, ki bi pripomogle k prepoznavnosti in priljubljenosti teh majhnih prostorov, ki delajo krajino mesta manj togo, bolj prepustno in privlačno za uporabnike. Potrebno pa je še enkrat poudariti, da v nadaljevanju predstavljene rešitve ne predstavljajo univerzalnega recepta za uspešne rešitve pri načrtovanju manjših javnih odprtih prostorov. Konceptualno se načrtovalski zasnovi izbranih prostorov opirata na funkcionalno analizo poti, prostorsko-strukturne poteze glavnih linij, ki jih narekujejo stavbna tkiva in drugi močni prostorski elementi, smeri, ki prečkajo prostor in razporeditev drevesnih volumnov - razvoj koncepta

torej izhaja iz funkcionalno strukturnih značilnosti posameznega prostora, kot seveda tudi iz analiz okoliškega mestnega tkiva, dejavnosti, ki se in bi se lahko tam odvijale in potencialnih uporabnikov. Zato je s tega stališča rešitev podprta s tehtnimi razlogi, ki narekujejo posamezne odločitve, iz katerih izhaja tudi temu ustrezna oblikovna zasnova. Ker pa opredmetenje konceptualnega izhodišča, ki izhaja iz analitičnih ugotovitev o samem prostoru in programskih usmeritev, ne določa samo ene oblikovne rešitve, pričujoči rešitvi predstavljata sicer analitično podprto, ne pa oblikovno edino možnost ureditve.

5.2 PROSTOR OB ERJAVČEVI CESTI OB OSNOVNI ŠOLI MAJDE VRHOVNIK

Gre za prostor v samem osrčju mesta, v neposredni bližini osrednjega kulturnega centra Ljubljane – Cankarjevega doma, ki zaključuje južno stran Trga Republike. Zaradi lege, velike frekvence mimoidočih in vitalnega drevja bi bilo smiselno urediti intenzivno parkovno površino.

Z drevjem porasel prostor je ostanek vrta odstranjene vile, v katerem raste več visokih odraslih dreves. Ob meji s cesto se je nekdanja rezana živica razrasla v gosto stoječe gabre, ki se nizajo vse do vhoda v arheološko najdišče za objektom šolske telovadnice, ki prikazuje krščansko središče Emone, in tako zastirajo pogled proti Trgu Republike. Parkovni prostor med šolo z igriščem in Erjavčevo cesto je le zasilno urejen – v obliki križa ga prečka zanemarjena peščena pot. Bolj ali manj v središču ureditve so sredi shojene površine brez travnega pokrova postavljeni trije kamniti arheološki artefakti iz časa rimske Emone.

Prostor leži tik ob osnovni šoli, z zahodne strani ga omejuje objekt šolske telovadnice, z južne pa športna igrišča. Sam prostor je neke vrste zaključek osi, ki vodi od Parlamenta preko Trga Republike in ploščadi med obema stolpnicama do Erjavčeve ceste in obravnavanega prostora. Zato je smiselno, da se v novi ureditvi ta severne stranica ne bi zasajevala z drevnino, oz. da bi dovolj velika vrzel omogočala prosto pot aksialnemu pogledu. Lokacija v, lahko bi rekli, kulturnem središču Ljubljane, tik ob glavnem mestnem kulturno prireditvenem centru Cankarjev dom z množično obiskano Centralno tehniško knjižnico in Slovenskem Narodnem Gledališču Drama, Vladni palači, eni izmed največjih blagovnic v središču mesta (Maxi), dveh srednjih šolah ter ob glavni peš povezavi z Viča ter Aškerčeve ceste in tam lociranimi fakultetami v center, velikem številu lokalov in trgovin z različnim blagom, generira zelo veliko število ljudi, ki prečkajo ta prostor. Vsi ti seveda predstavljajo potencialne uporabnike, vseeno pa največjo skupino predstavljajo otroci, ki prostor prečkajo na poti v šolo ali se tam zadržujejo v odmorih in po pouku.

Slika 105: Lega prostora v okoliškem mestnem kontekstu

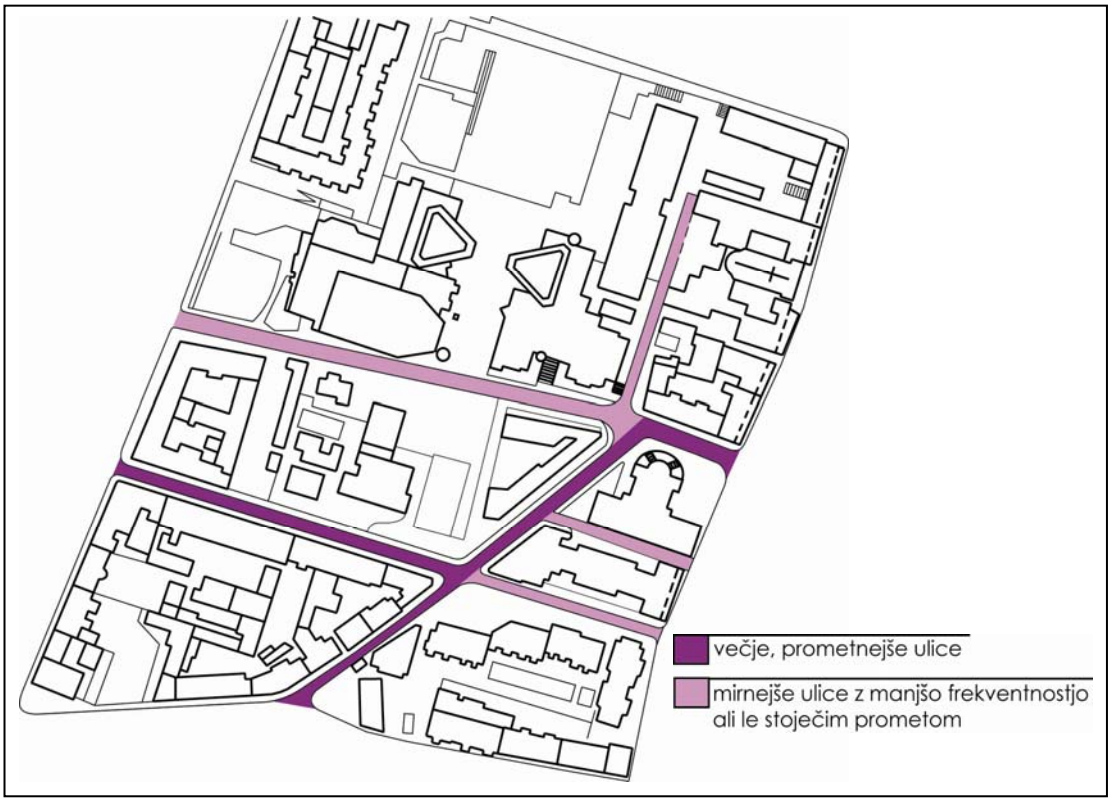

Slika 106: Analiza prometa

Ulice v bližnji okolici so manj prometne, med njimi pa je Erjavčeva, ob kateri prostor leži, še posebej mirna, saj je zaprta za promet (razen za zaposlene in druge izjeme), vendar je skoraj po celotni dolžini na eni strani uporabljana kot parkirišče, kar je ob severni stranici obravnavanega prostora še posebej moteče, saj hkrati predstavlja vizualno in fizično bariero na njegovem robu (onemogoča neomejen vstop vanj).

Slika 107: Pogledi

Ker je na južni strani šole že otroško igrišče, ni smiselno večine obravnavanega prostora namenit postavitvi igral. Vseeno pa se je vredno pri oblikovanju tega prostora ozirati na otroke, saj so le-ti njegovi najpogostejši uporabniki.

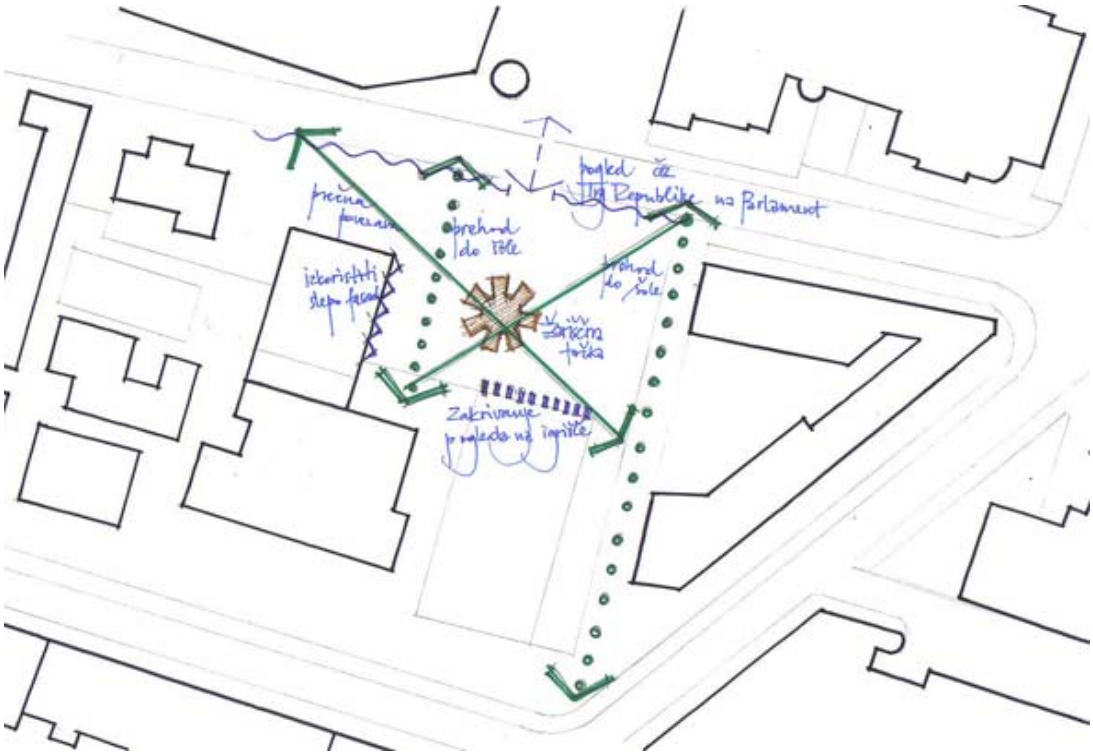

Slika 108: Konceptualna analiza prostora

OPIS REŠITVE

Glavne smeri v prostoru (ter vstope vanj) narekujejo pešpoti, ki ga prečkajo. Glavna linija, ki poteka v smeri SV-JZ, seka prostor po diagonali, drugi dve liniji pa vodita od S in SV roba do vhoda v šolo. Presek vseh treh ustvarja osrednji prostor, v katerem se nahaja arheološki ostanek iz časov rimske Emone in predstavlja oblikovno in programsko žarišče prostora. Iz njega se v obliki črke V, ki jo oblikujeta prečni osi, odpira prost pogled med stolpnicama Cankarjevega doma in Nove Ljubljanske banke (Shema 1). Opisane linije delijo prostor na 3 dele: zunanja sta volumensko bolj polna (vzhodni del, kjer je že v obstoječi ureditvi največ drevja, je gosto zasajen z drevjem, zahodni redkeje, oba pa poudarjata zeleni parkovni značaj prostora), medtem ko je osrednji del prazna ploskev, ki prepušča poglede na ploščad ob CD in Trg Republike in je namenjena dejavnostim, ki potrebujejo odprto površino, npr. igre z žogo (Shema 2).

Glede na glavno smer prečkanja prostora je skozenj oblikovana osrednja pot, katere razmejitev vodi tudi od vstopa v park na severnem robu do preddverja šole. Tako v prostoru ustvarja štiri podprostore različnih značilnosti (Shema 3). Druga smer v prostoru je poustvarjena z drugo potjo, ki povezuje skrajni SV vogal parka z arheološkim eksponatom in naprej z vhodom v šolo in športno igrišče. Ta pot je drugačnega značaja kot glavna, ki za hitrejše prečkanje bolj ali manj premočrtno povezuje diagonalne vogale parka: ta je mehkejših oblik, bolj vijugava, obdana z vodnim elementom in več klopmi ter tako vabi k počasnejšemu koraku in postanku, vodni curki pa tudi k otroški igri (Shema 4).

Razporeditev drevesnih mas je naslednja: drevje najgosteje zapolnjuje V del prostora (ob ohranitvi večine drevja iz obstoječega stanja), okrog športnega igrišča, predvsem z

namenom zmanjševanja hrupa, ki ga generirajo dejavnosti, ki se na njem izvajajo, ter ob V robu parka, kjer ustvarjajo vizualno in fizično zamejitev ter oblikujejo bolj poln, fizično razčlenjen prostor z intimnimi kotički, ki jih ustvarjajo posamezna drevesa (Shema 5).

Poti, predvideni v zasnovi nove ureditve, se razlikujeta v uporabi materialov - glavna pot je peščena, druga, doživljajska, pa iz granitnih tlakovcev, ki pokrivajo tudi površino ob plezalni steni okrog telovadnice. Površino okrog arheološkega ostanka pokriva fino zdrobljen granit. Vodno prvino sestavlja kamnita struga z vrsto brizgalk različnih višin, ki dajejo prijeten zvok padajoče vode in so vizualno privlačen doživljajski element tudi v nočnem času, ko so osvetljene. Ob vzhodni steni telovadnice je postavljena nižja plezalna stena za učence šole in druge uporabnike, severna stena pa je namenjena otrokom za oblikovanje grafitov.

Prikaz osenčenosti prostora (v sredini marca)

ob 10.00

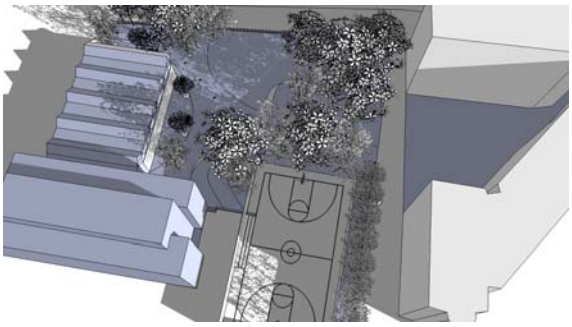

ob 14.30

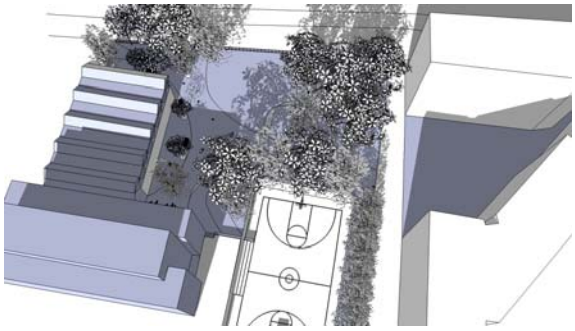

Slika 109: Osenčenost prostora

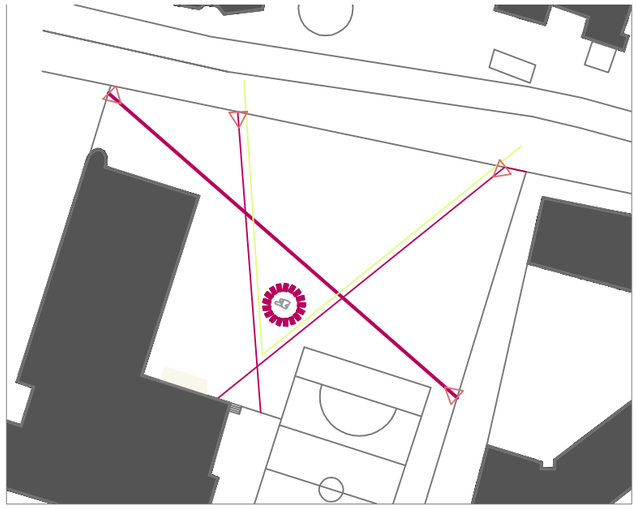

GLAVNE SMERI + VSTOPNE TOČKE V PROSTOR
- izhajanje iz pešpoti, ki prečkajo prostor
- glavna linija - smer SV-JZ: sekanje prostora po diagonali
- drugi dve liniji - od S in SV roba do vhoda v šolo
- presek vseh 3 - osrednji prostor - oblikovno in programsko žarišče prostora - iz njega odpiranje prostega pogleda v obliki črke V

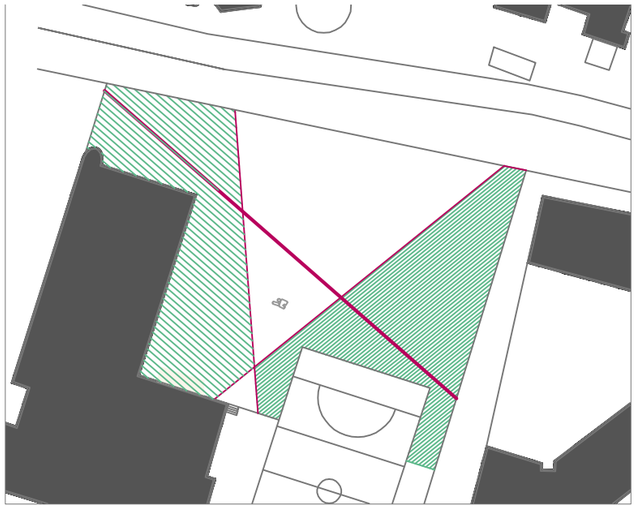

DOMINANTNE LINIJE
- deljenje prostora na 3 dele
- zunanja - volumenjsko polna, poudarjanje zelenega parkovnega značaja (vzhodni del gosto zasajen z drevjem, zahodni redkeje)
- osrednji del - prazna ploskev - prepuščanje pogleda, odvijanje dejavnosti, ki potrebujejo odprto površino

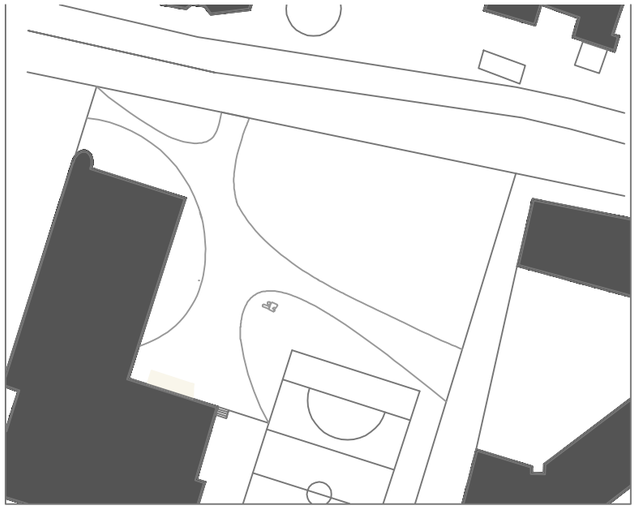

OSREDNJA POT / RAZMEJITEV NA PODPROSTORE
- osrednja pot - speljana glede na glavno smer prečkanja prostora, z odcepi od vstopa v park na severnem robu do predverja šole
- za hitrejše prečkanje bolj ali manj premočrtno povezuje diagonalne vogale parka
- ustvarja 4 podprtostore različnih značilnosti

Shema 4

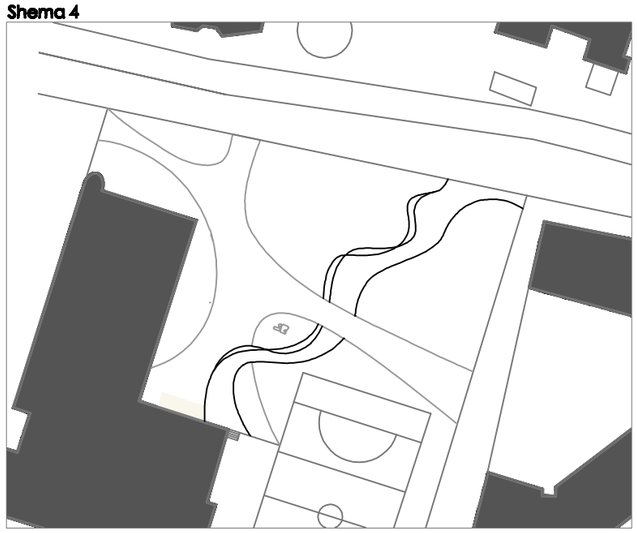

DOŽIVLJAJSKE PRVINE
- druga pot, od skrajnega SV vogala parka mimo arheološkega eksponata do vhoda v šolo in na športno igrišče - drugačnega značaja kot glavna: mehkejših oblik, bolj vijugava, obdana z vodnim elementom in več klopmi
- vabi k počasnejšemu koraku in postanku, vodni curki pa tudi k otroški igri

Shema 5

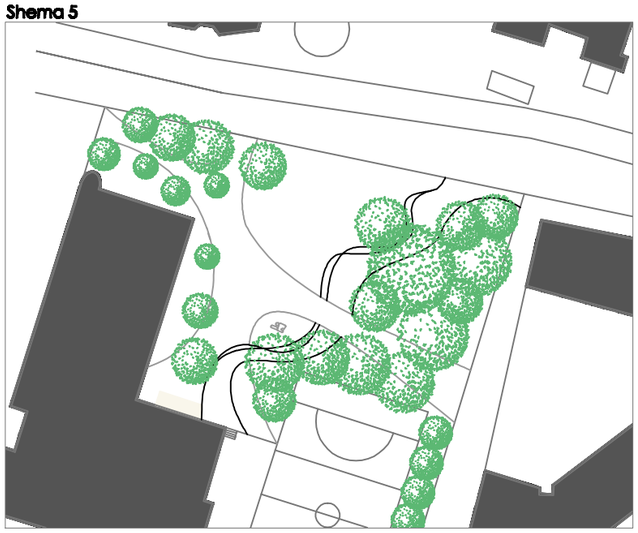

RAZPOREDITEV DREVESNIH MAS
- najgosteje zapolnjujejo V del prostora (ob ohranitvi večine drevja iz obstoječega stanja)
- okrog športnega igrišča - za zmanjševanje hrupa
- ob V robu parka - vizualna in fizična zamejitev + bolj poln, fizično razčlenjen prostor

Shema 6

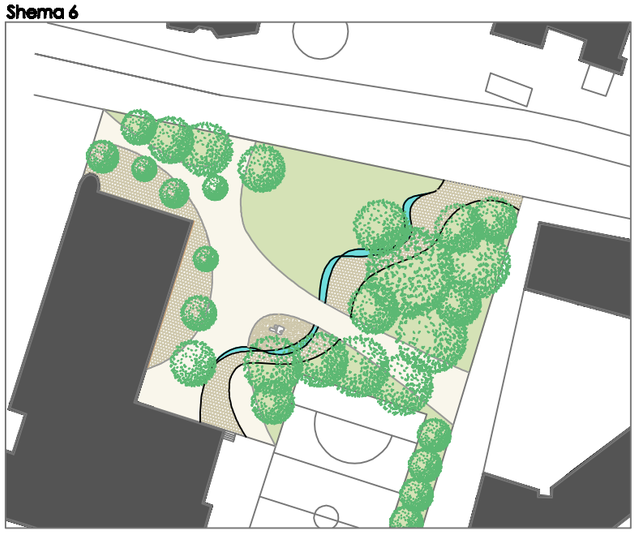

MATERIALI IN URBANA OPREMA
- glavna pot: pesek
- doživljajska pot: kamniti tlakovci, uporabljeni tudi ob plezalni steni okrog telovadnice
- vodna prvina: kamnita struga z vrsto brizgalk različnih višin - prijeten zvok padajoče vode + vizualno privlačen doživljajski element

Slika 111: Izpeljava koncepta zasnove odprtega prostora ob OŠ Majde Vrhovnik

OBLIKOVALSKA ZANOVA

Prikazana je oblikovalska zasnova ureditve prostora ob OŠ Majde Vrhovnik. Ker je obstoječe stanje prostora brez kakršnihkoli oblikovalskih posegov, je bila potrebna izdelava predloga povsem nove ureditve (z ohranitvjio nekaj obstoječe drevnine). Ker je prostor pretežno zelen se zdi smiselno takšnega tudi ohranjati, tako ima zasnova z veliko drevja in osrednjo tratno ploskvijo parkovni značaj, ki ga še krepijo organske oblike poti. Odprta sredina prepušča poglede v smeri dominantne vizualne osi proti Parlamentu, medtem ko zasajeni robovi ustvarjajo občutek bolj zaprtih, senčnih, intimnejših podprostorov. Zaradi uporabe listopadnega drevja se spreminja značaja prostora med letnimi časi. Predvideni talni vzorci in materiali (pesek, granitni tlakovci) so enostavni, doživljajsko pestrost, ki vzpodbuja opazovanje in druženje, pa poudarjata arheološki ostanek ter osrednji vodni element s curki, ki je, predvsem za otroke, privlačen element za igro. V parku pa se lahko odvijajo tudi druge programske aktivnosti, ob vzhodni steni telovadnice je predvidena postavitev prečne plezalne stene, severna stena je namenjena grafitom, tratna ploskev pa lahko služi izvajanju različnih športnih aktivnosti, kot npr. igre z žogo, badminton ipd. Za udobno posedanje in miren počitek je postavljeno več lesenih klopi, predvsem v bližini fontane kot najprivlačnejšega vizualnega elementa. Na severni strani prostor zamejuje nizka "ograja" iz kamnitih blokov, kakor so v rimskih mestih ločevali pločnik od ceste.

LEGENDA

- svetilka
- klop
- tlak
- trava
- pesek
- voda

Slika 112: Projektna zasnova odprtega prostora ob OŠ Majde Vrhovnik (M=1:300)

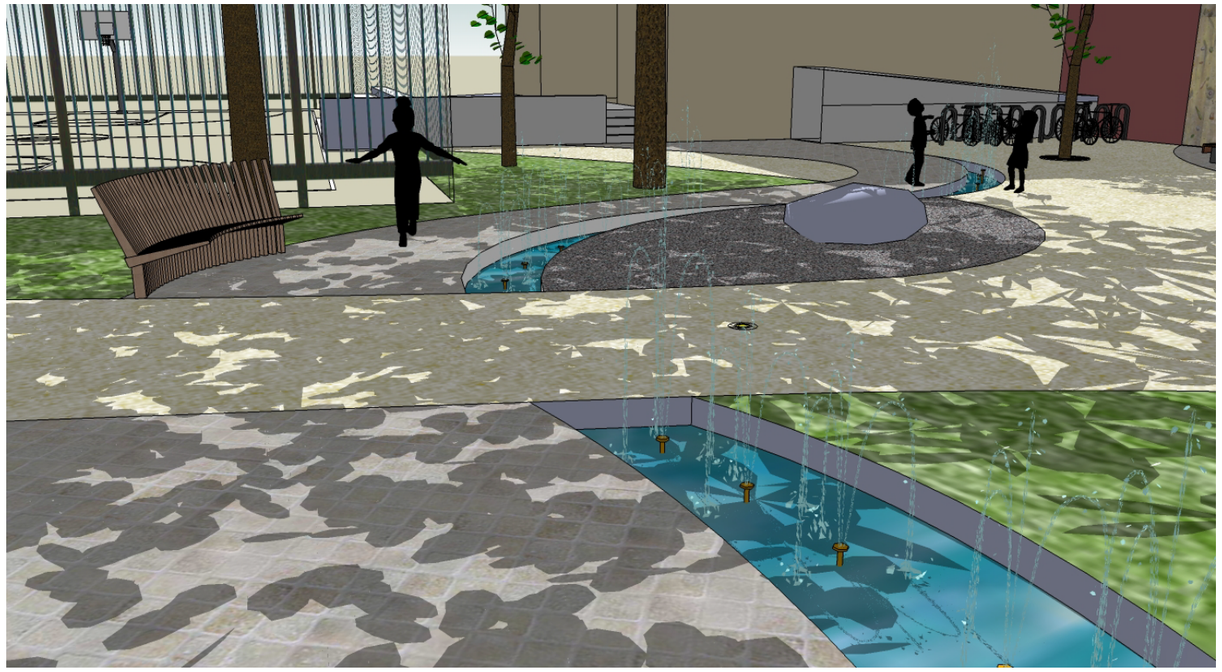

Slika 112: 3D prikazi ureditve ob OŠ Majde Vrhovnik

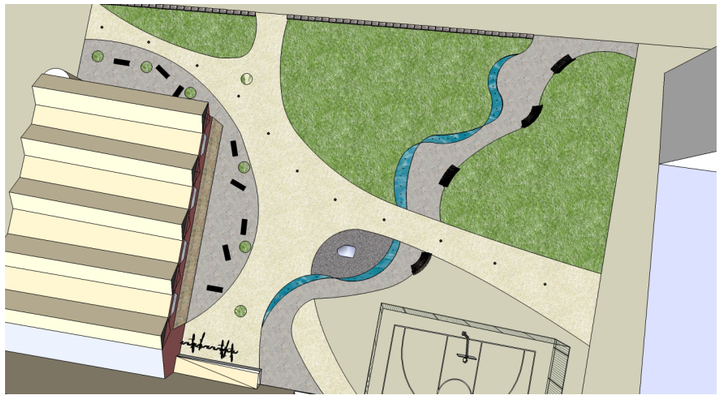

Slika 113: 3D prikazi ureditve ob OŠ Majde Vrhovnik

5.3 PROSTOR MED OBJEKTI MED TRUBARJEVO IN ILIRSKO ULICO

Na majhnem prostoru, prekritem z betonom, asfaltom in ploščadjo podzemnih garaž, med blokom, dvema visokima stolpnicama in nižjim poslovnim objektom, leži utrjena ploščad na dveh nivojih: ob bloku na raščenem terenu v nivoju pločnika, med stolpnicama pa se nivo ploščadi dvigne. Glavni parkovni motiv je z obodnimi in opornimi zidci oblikovan rondo, razdeljen na dva dela, ena polovica je na nižji, druga pa na višji ploščadi. Zasajen je s trajnicami in grmovnicami, ob obodu pa rastejo stebrasti hrasti. Na dvignjeni ploščadi med stolpnicama so nepravilno razmeščeni krožni elementi, notranjost je zasajena, obod pa gradijo lesene klopi. Proti Ilirski ulici je polkrožno, z zidcem oblikovano počivališče, z nizom klopi in osenčeno s soliterno rastočo platano. Na širokem prehodu med obema prometnicama so razmeščeni izpusti v tlaku, zasajeni z zimzelenimi listavci in striženimi tisami.

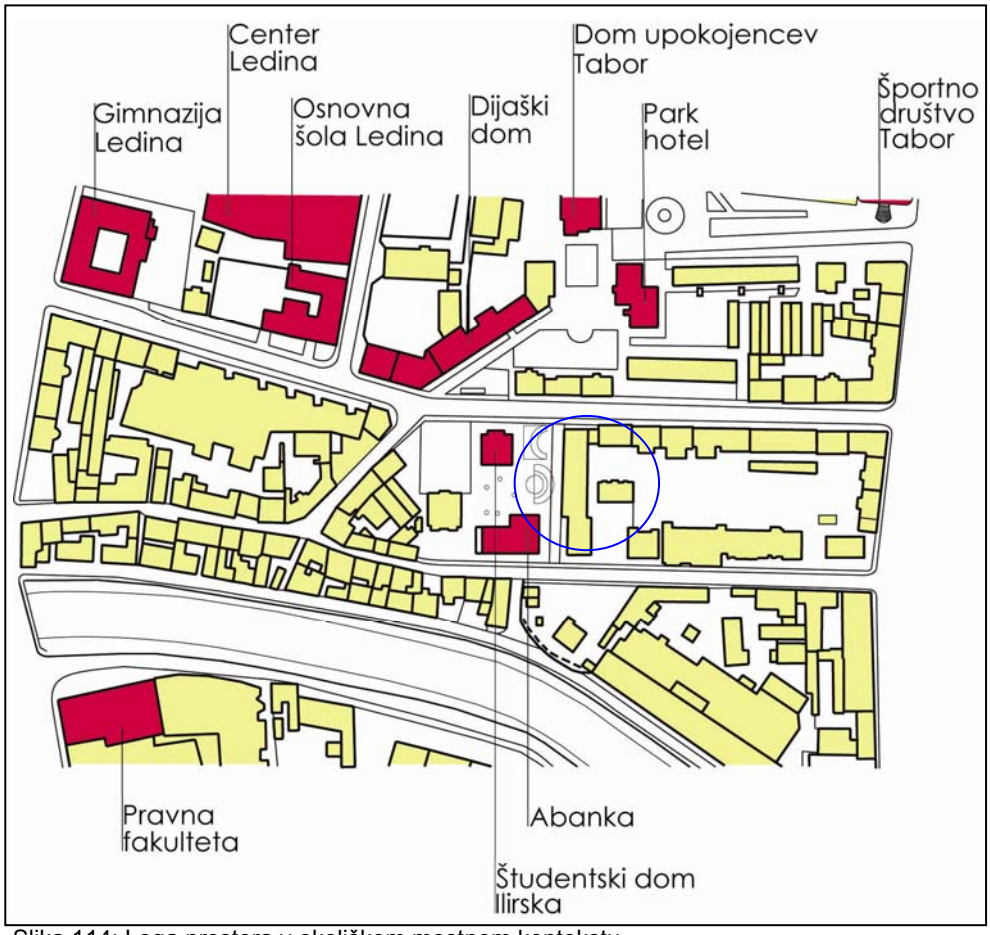

Slika 114: Lega prostora v okoliškem mestnem kontekstu

Prostor leži neposredno ob Študentskem domu Ilirska, kar pomeni, da so glavni potencialni uporabniki (ki prostora ne uporabljajo samo za prečkanje, ampak se v njem tudi zadržujejo) tam živeči študentje. V bližini so tudi gimnazija, osnovna šola, dijaški dom, hotel, dom upokojencev, avtobusna postaja, v neposredni bližini pa se nahajajo še banka, trgovina in dva lokala, pa tudi parkirišče, tako da je pretok pešcev skozi obravnavan prostor res velik.

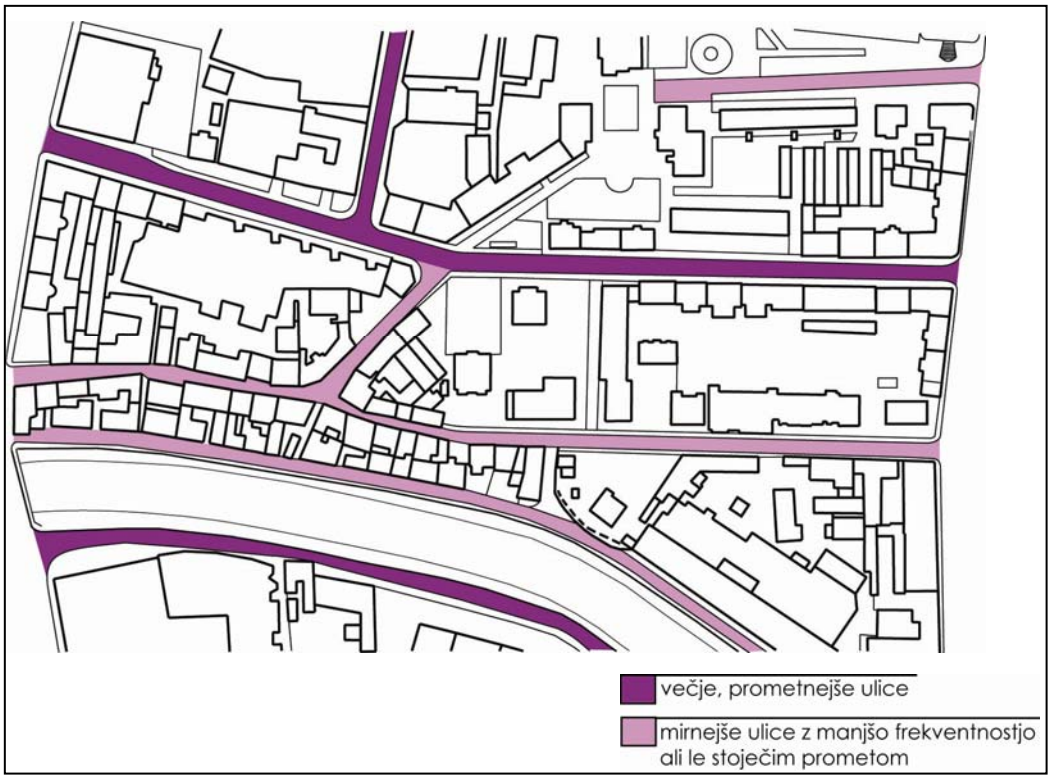

Slika 115: Analiza prometa

Osrednji prostor (ploščad) se nahaja med dvema prometnicama, vendar je od obeh ločen z vmes ležečima stavbama, tako da se neposrednega vpliva s ceste ne čuti. Od teh dveh prometnic je severna, Ilirska ulica, bolj prometna kot na južni strani ležeča Trubarjeva cesta, na kateri pa je v tem delu parkiranih veliko avtomobilov, kar nekoliko zakrije dostope do ploščadi, zato se morajo vstopi v prostor jasno oblikovati. Še bolj problematičen je dostop s severovzhodne strani, kjer ga blokirajo nepravilno parkirani avtomobili, in to celo do te mere da popolnoma onemogočajo uporabo krožnega kotička za sedenje. Jasno in pregledno se more tudi speljati vzhodna vzdolžna povezava sever jug, ki jo zdaj predvsem vizualno ovirajo izpusti v tlaku z visokimi striženimi grmovnicami, ki zapirajo pogled na drugo stran prostora in ne dajejo vtisa da gre za pešpot povezavo. S severozahodne smeri prostor omejuje parkirišče.

Ker v obravnavanem prostoru že obstaja ureditev, ki pa je zaradi opazne dotrajanosti ali neustreznosti potrebna učinkovite prenove, se je zaradi ekonomičnosti in zaradi dejstva, da je nekatere izmed obstoječih struktur mogoče obdržati in jih z minimalno spremembo napraviti (spet) aktualne in privlačne, pametno pri preoblikovanju opreti na dane strukturne elemente, ki predstavljajo potencial za nove programsko-oblikovne vsebine. Takšna elementa sta obe polkrožno oblikovani strukturi, ena namenjena sedenju ob vstopu v prostor na severovzhodni strani – le-ta bi še naprej služila istemu namenu, s tem da bi se povezala z lokalom v naproti stoječi stavbi, ki bi lahko tam postavila mizice za letni vrt, seveda ob pogoju, da se dostop zapre za motorni promet in tako onemogoči divje parkiranje - ter druga, ki je v celoti zasajena. Osrednji del le-te bi se lahko preoblikoval v ploščad, ki bi služila kot oder za prireditve, obodni del pa bi ostal zasajen z že odraslim obstoječim drevjem.

Slika 116: Pogledi

Na obravnavanem območju pod nivojem ploščadi leži podzemna garaža, kar narekuje nekatere tehnične omejitve. Tako so za prostor najbolj primerne rastline, ki se lahko sadijo v korita, se pravi da so v sklopu drevnine primerna manjša drevesa z ožjim koreninskim sistemom. Tako prostor ostaja nekoliko bolj odprtega značaja, kot trg oz. zbirališče (predvsem za tam stanujoče študente). Kot ugotovljeno v smernicah za urejanje je še posebej pomembna sestavina uspešnih javnih odprtih prostorov možnost sedenja, sploh v tem prostoru, ki predvideva prirejanje dogodkov na leseni krožni ploščadi (odru). V ta namen zasnova predvideva klopi različnih dolžin in oblik, razporejene po celotni ploščadi, zgoščene v bližini odra. Ker je prostor frekvenčno obiskan oz. prečkan tudi ponoči, se mora vzpostaviti učinkovit sistem razsvetljave. Da pa visoke cestne svetilke ne bi motile prebivalcev v okoliških stavbah, so predlagane svetilke v tlaku.

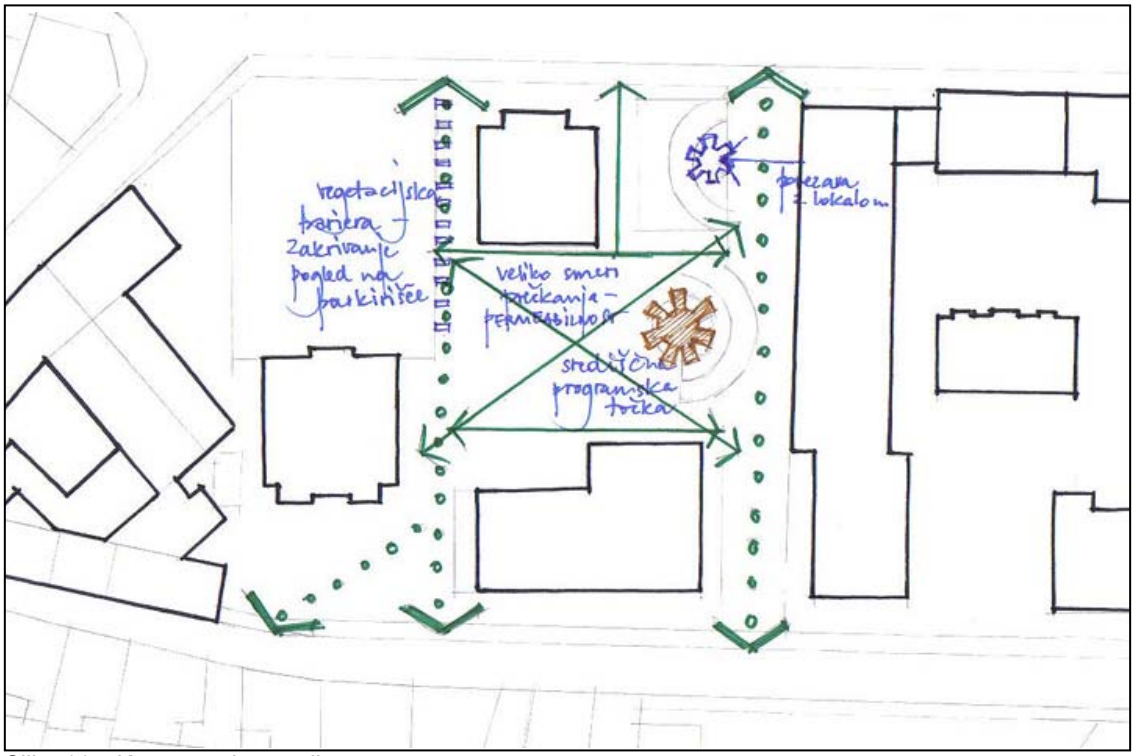

Slika 117: Konceptualna analiza prostora

OPIS REŠITVE

Glavne smeri v prostoru narekujejo prečne povezave med Ilirsko in Trubarjevo cesto Te črte so v kompoziciji zasnove uporabljene kot vodilo za postavitev nizov luči, ki ponoči usmerjajo pešce (Shema 1). Geometrije stavb (robovi objektov) narekujejo dominantne linije v prostoru in so osnova za oblikovanje vzorca v tlaku (Shema 2). Le-te se skupaj s smermi, ki jih narekujeta vhoda v obe stolpnici, ter geometrijo linij osrednjega krožnega elementa, povezujejo v mrežo, katere stičišča ustvarjajo točke, ki oblikovno izstopajo in v zasnovi vertikalno strukturirajo drugače ploskovno enotno površino. Tako se s prekrivanjem predhodnih linijskih strukturnih analiz prostora izoblikuje kompleksnejši linijsko-ploskovni kompozit, ki predstavlja podlago za umeščanje struktur (Shema 3).

Konkretno osnovan vzorec tlakovanja povzroča strukturiranje ploščadi na dve ploskvi - notranji prostor zbiranja in zunanji prostor gibanja (pohodna površina okrog stavb), ki poenoti odprt prostor med členjenim robom okoliške zazidave, ga vizualno poveča in hkrati razbije trdo monotonost ploščadi ter s svojim umirjenim vzorcem in ritmiko vzpodbuja postanek in zadrževanje. Linijska umestitev luči je (predvsem ponoči seveda) pomembno ogrodje dojemanja prostora in premikanja skozenj (Shema 4).

Razporeditev drevesnih mas jasno sledi geometriji prostora - na vstopnih točkah so to premočrtne linije, ki usmerjajo pešca v prostor (ob parkirišču pa tudi ločuje prostor za parkiranje od poti), na obodu obeh krožnih elementov kot osrednjih točkah zadrževanja in nosilcev programskih vsebin je zasaditev drevja polkrožna, na točkah križanja glavnih linij pa stojijo posamezna drevesa, ki strukturirajo odprtost in ustvarjajo mrežast preplet

osončenih in osenčenih mest ter tako blažijo mikroklimo v celoti tlakovane ploščadi (Shema 5).

Zasnova predvideva programsko preureditev krožnega elementa, zasajenega s trajnicami in pokrovnim rastjem, v amfiteatralno oblikovan lesen oder, obdan z nizkimi stopnicami, namenjenimi sedenju, v času izvajanja programskih aktivnosti pa tudi drugim funkcijam, lahko delujejo npr. kot praktikabli za zbor, manjši orkester ipd. V ta namen so tudi na celotni ploščadi predvideni številni elementi za sedenje, in sicer gre za prostostoječe lesene klopi, klopi okrog korit za drevje in stole v obliki kock (Shema 6). Tako imajo obiskovalci izbiro kraja sedenja, tudi v času, ko ni prireditev.

Prikaz osenčenosti prostora (v sredini marca)

ob 9.45

ob 14.30

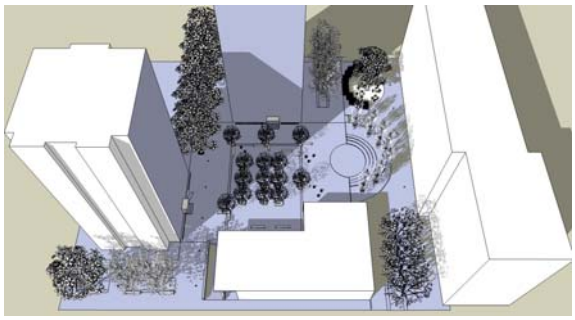

Slika 118: Osenčenost prostora

Shema 1

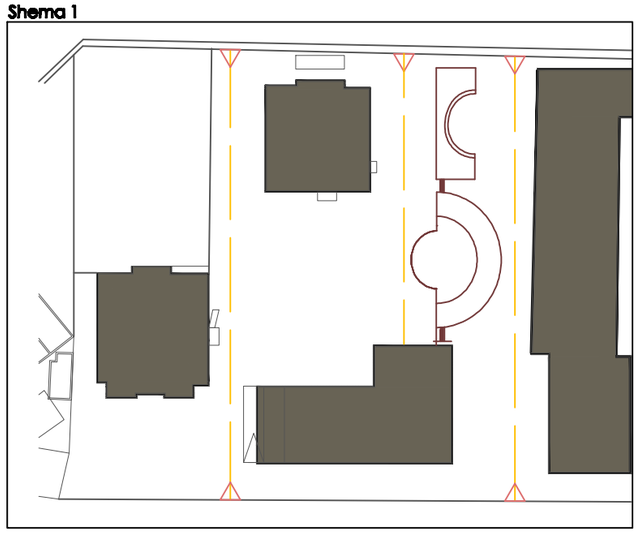

VSTOPNE TOČKE V PROSTOR + GLAVNE SMERI GIBANJA
- prečne povezave med Ilirsko in Trubarjevo cesto

Shema 2

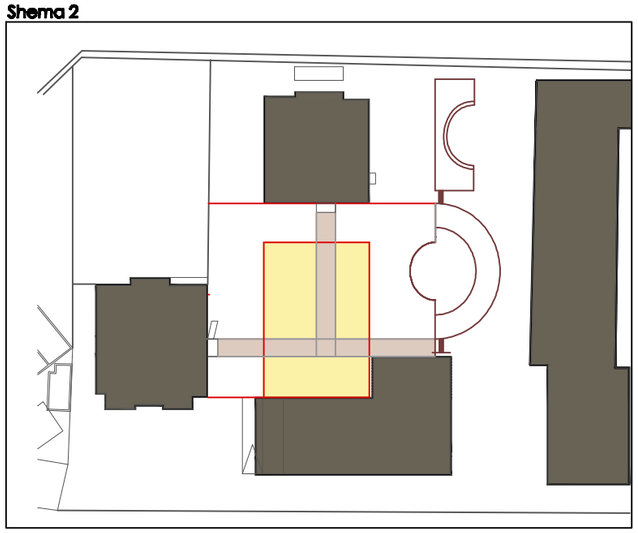

DOMINANTNE LINIJE
- izhajanje iz geometrije grajenega tkiva (robov objektov) - osnova za oblikovanje vzorca v tlaku
- smeri, ki jih narekujeta vhoda v obe stolpnici - poudarjajnje središčno orientirane programske zasnove ploščadi

Shema 3

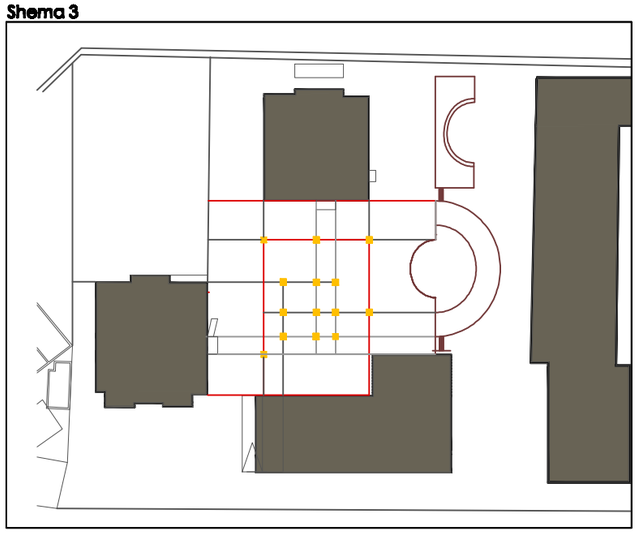

STRUKTURIRANJE POVRŠINE
- oblikovanje kompleksnejšega linijsko-ploskovnega sestava ortagonalnih ploskev kot podlage za umeščanje struktur
- stičišča najdominantnejših linij ustvarjajo oblikovno izstopajoče točke = vertikalno strukturiranje površine

Shema 4

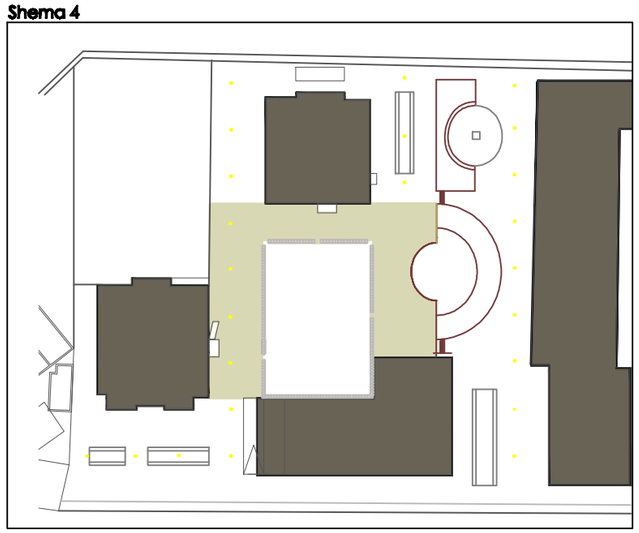

VZOREC TLAKOVANJA IN UMESTITEV LUČI
- strukturiranje ploščadi na dva dela - notranji prostor zbiranja in zunanji prostor gibanja = poenotenje prostora med stavbami, vizualno povečanje prostora
- linijska postavitev luči - pomembno ogrodje dojemanja prostora in premikanja skozenj

Shema 5

DREVESNE MASE
- premočrtne linije na vtopnih točkah - usmerjanje pešca v prostor
- polkrožne linije na obodu obeh krožnih elementov kot osrednjih točkah zadrževanja in nosilcev programskih vsebin
- posamezna drevesa na točkah križanja glavnih linij

Shema 6

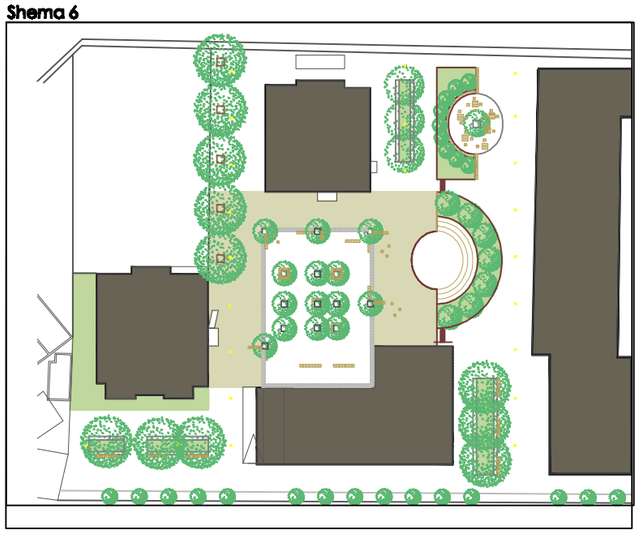

MATERIALI IN URBANA OPREMA
- preureditev zasajenega krožnega elementa v amfiteatralno oblikovano lesen oder, obdan z nizkimi stopnicami
- elementi za sedenje na celotni površini ploščadi (lesene klopi in stoli v obliki kock)
- rdečkasti tlakovci v vzorcu ribje kosti

Slika 119: Izpeljava koncepta in zasnove odprtega prostora med Ilirsko in Trubarjevo cesto

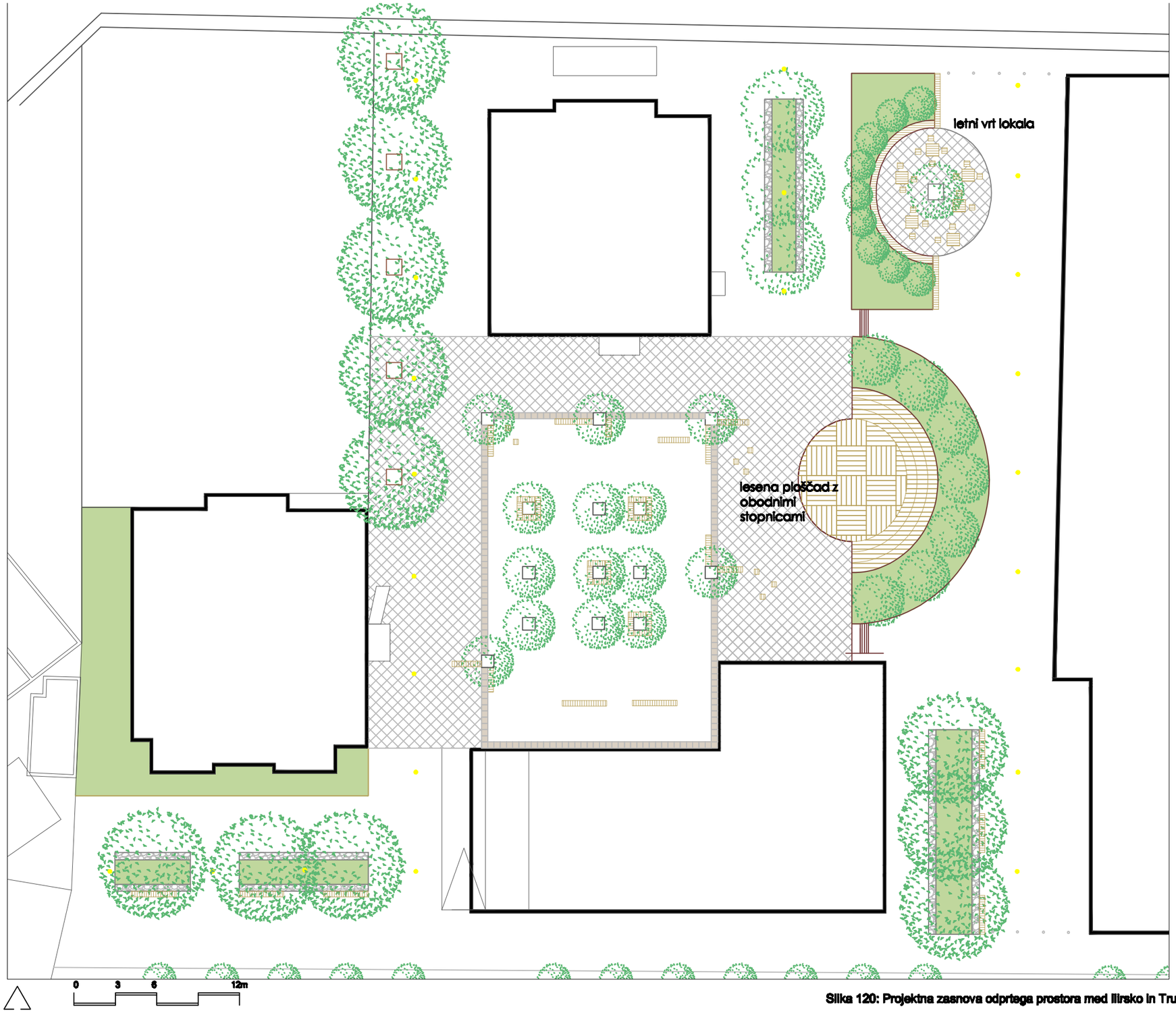

OBLIKOVALSKA ZASNOVA

Prikazana je oblikovalska zasnova ureditve prostora med objekti med Ilirsko in Trubarjevo cesto. Ker gre za preoblikovanje oz. prenovo, je predvidena ohranitev nekaterih obstoječih struktur ter njihova nadgradnja. To sta oba (pol)krožna elementa, ki predstavljata tudi programski središči ureditve: prostor za sedenje na SV vstopu v prostor, ki bi z postavitvijo miz in stolov lahko funkcioniral kot letni vrt sosednjega lokala ter osrednji cvetlični motiv, preoblikovan v leseno ploščad, ki bi lahko služil za odvijanje različnih aktivnosti - komornih glasbenih prireditev, gledaliških predstav, manjših prosiav, delavnic, manifestov, različnih študentskih aktivnosti ipd., ki poživijajo dogajanje v lokalnem prostoru in družabno življenje tako tamkajšnjih prebivalcev kot občasnih obiskovalcev. Temu primerna je tudi postavitev več elementov za posedanje na sami ploščadi.
Enostaven geometrijski vzorec v tlaku poenoti in organizira prostor med razdrobljenim stavbnim tkivom okrog ploščadi. Vzorec manjšega pravokotnika znotraj večjega ustvarja dve površini različnih značilnosti: osrednji prostor zbiranja ter pohodno površino okrog stavb, ki ju ločuje ozek pas temnejših tlakovcev. Takšno tlakovanje vizualno poveča prostor, hkrati pa ustvarja značaj mirovanja in druženja ter tako z vizualno statičnimi oz. zadržanimi vzorci vzpodbuja zadrževanje in zaustavitev prostoru. Zasnova ohranjanja tudi večino obstoječega drevja in mu dodaja nekaj novega - v prečnih smereh gibanja se pojavljajo linearni vzorci, v osrednjem odprtem prostoru pa je razporeditev enakomerno razkropljena, kar omogoča preglednost, hkrati pa vnaša privlačne zelene prvine, kljub temu, da gre za nizko drevnino, zasajeno v korita.

LEGENDA

- svetilka
- stol, klop
- miza
- pokrovno rastje
- tlakovci
- korito za drevo

Slika 120: Projektna zasnova odprtega prostora med Ilirsko in Trubarjevo cesto (M=1:300)

Slika 121: 3D prikazi ureditve med Ilirsko in Trubarjevo cesto

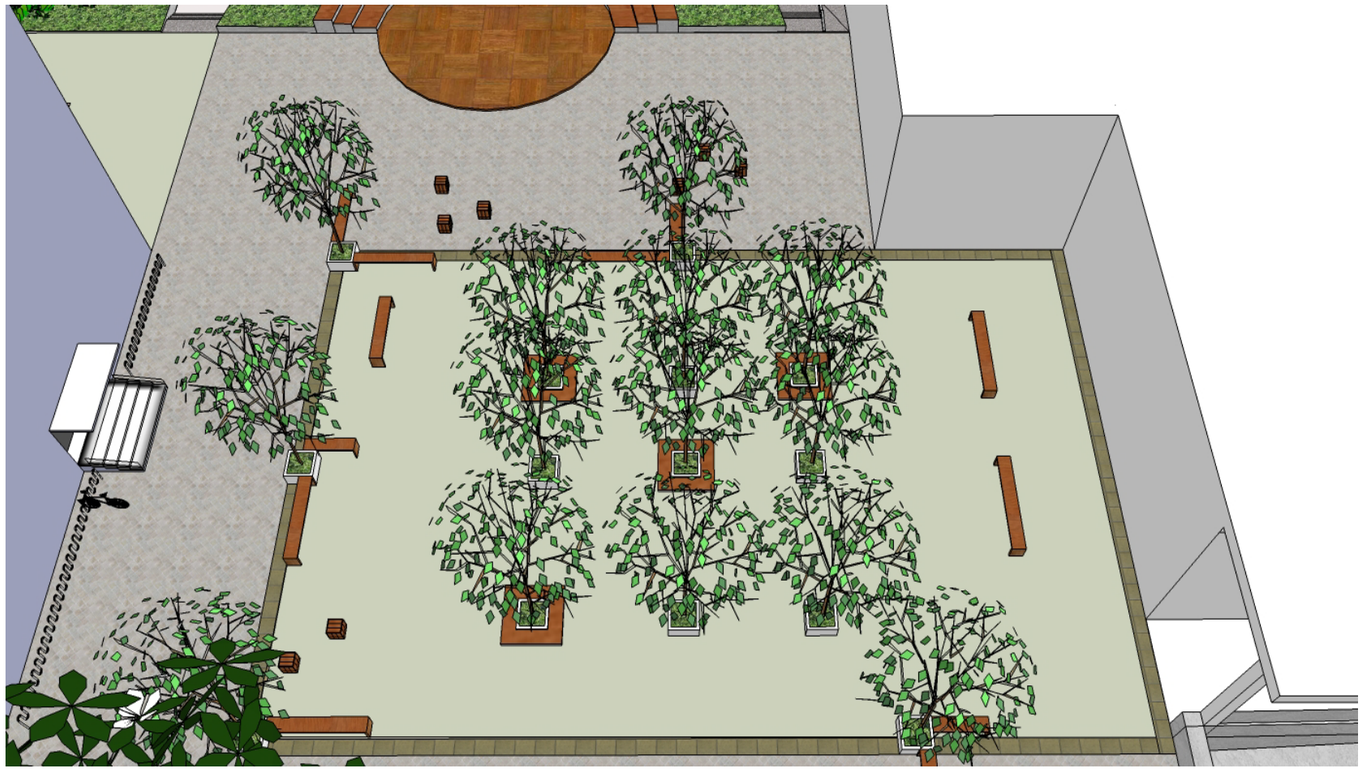

Slika 122: 3D prikazi ureditve med Ilirsko in Trubarjevo cesto

6 SKLEP

Danes evropska mesta vedno več pozornosti namenjajo javnim prostorom. Skušajo jih na novo definirati in prilagoditi sodobnim potrebam urbanega človeka, saj »nove vsebine mesto oživljajo in mu vnašajo dinamiko, hkrati pa pritegnejo nove obiskovalce, ki prostor še dodatno bogatijo« (Prostorož, 2006). Odprt javni prostor je vrednota mesta, ki ustvarja privlačna urbana prizorišča ter je del simbolne identitete mesta kot celote. V Ljubljani se ljudje na (preredkih) javnih površinah dokaj redko zadržujejo, urbana oprema je neprimerna, redka ali neuporabna. Prostor za otroke je prepogosto zamejen na igrala, ki so slabo vzdrževana, javni prostori pa namesto uporabnih površin za druženje živijo življenje divjih parkirišč. Takšno stanje je posledica različnih dejavnikov, eden izmed zelo problematičnih je vprašanje lastništva, ki velikokrat ni formalno-pravno razrešeno. Problematična je tudi urbana kultura prebivalcev (in obiskovalcev) mesta, ki se premalo zanimajo za javni prostor in zanj ne čutijo nobene odgovornosti.

Čeprav se manjši javni odprti mestni prostori soočajo s problemi izrivanja iz mestnega tkiva, je v večini primerov njihova ohranitev smiselna in zaželena, saj prav te odprte niše delajo krajino mesta manj rigidno, bolj propustno, vizualno pestro in zanimivo ter tako pripomorejo k dvigu kakovosti javnega urbanega prostora. V primerih, ko so takšni prostori neoblikovani in prepuščeni degradaciji, pa te vloge ne izpolnjujejo, saj predstavljajo le neizkoriščene, »prazne« in za uporabnike neprivlačne prostore, ki kazijo podobo mesta in ne vabijo mimoidočih k aktivni rabi odprtega mestnega prostora. Moramo pa se zavedati, da univerzalnega recepta za uspešne rešitve pri načrtovanju javnih prostorov, med njimi tudi manjših, ni. Oblikovalska zasnova se vedno opira na družbeno-prostorske analize posameznega prostora, zato se razlikuje od primera do primera. Potrebno pa je slediti izoblikovanim smernicam in preizkušenim oblikovalskim pristopom, saj so le-te osnova za učinkovite ureditve.

Za poživitev mestne vitalnosti pa ni dovolj samo fizično izboljšanje stanja javnih odprtih prostorov, potrebne so tudi aktivnosti v smislu prireditev za vzpodbujanje rabe, sodelovanja in vključevanja družbe (kar pomeni tudi participacijo javnosti pri samem načrtovanju). S temi aktivnostmi se motivira ljudi, da se v prostoru več zadržujejo, čutijo z njim bolj povezani in zanj tudi odgovorni. To pripomore k bolj pazljivi uporabi, nižji stopnji vandalizma in posledično večji varnosti. Veliko k opaznosti in promociji javnih odprtih prostorov pripomorejo tudi projekti v smislu občasnih intervencij kot npr. kulturno društvo ProstoRož, ki raziskuje degradirana urbana območja, opozarja na probleme javnih mestnih površin ter išče nove urbanistične možnosti izrabe le-teh prostorov s ciljem zavestnega kultiviranja javnega prostora. Sprašuje se, kako lahko javni prostori vplivajo na identiteto mesta in kakšen pomen imajo za njegove prebivalce. Med njihove projekte spadajo npr. začasne inštalacije za izpostavitev potencialov atrijev, podhodov in prehodov v starem mestnem jedru Ljubljane, raziskovanje pomena zelenih površin v Ljubljani z umestitvijo inovativne parkovne opreme in druge postavitve v javnem prostoru. Raziskuje, preverja in odpira možnosti uporabe javnega prostora za potrebe ljudi v mestu in kaže, da so včasih potrebna le minimalna sredstva in drobne intervencije, da prebivalcem omogočijo prijetne prostore za druženje, igro in delo na prostem.

Ne glede na učinkovitost načrtovanja, estetiko oblikovanja in izvajanje dejavnosti pa mesto ne predstavlja ničesar brez njegovih prebivalcev. Ljudje naredijo mesto, brez njih ne more obstajati. Ljudje so tisti, ki iz prostora naredijo kraj. Iz povedanega torej sledi, da je načrtovanje pomembno, vendar ne more zagotovit dokončnega uspeha, lahko samo nudi ustrezen funkcionalno-estetski okvir, ki vzpodbuja dejavnosti in posledično število obiskov nekega prostora. Kar se zgodi v kateremkoli prostoru je odvisno od tistih, ki ga uporabljajo. Z ozirom na to je Gans (1968, cit. po Carmona, 2003) postavil pomembno ločnico med »potencialnimi« okolji, ki ponujajo vrsto okoljskih možnosti, ter med »posledičnimi« ali »učinkovitimi« okolji, ustvarjenimi s tem, kar ljudje, ki se v njih nahajajo, dejansko počno. Iz tega sledi, kot pravi Carmona in sod. (2003), da »medtem ko lahko prostorski načrtovalci ustvarijo potencialne prostore, ljudje ustvarjajo učinkovite prostore«. Tako lahko oblikovanje mestne krajine razumemo kot način oz. sredstvo manipuliranja verjetnosti, da se v prostoru pojavijo določene dejavnosti oz. obnašanja. Oblikovanje samo torej formira funkcionalno ustrezno, oblikovno privlačno in programsko pestro ureditev - okvir, katerega zapolnijo ljudje, ki ga uporabljajo.

Vsak prostor, pa naj bo oblikovan še tako funkcionalno učinkovito in oblikovno dovršeno, pa počasi propada, če ni deležen rednega vzdrževanja. Zamenjava dotrajane in popravila poškodovane urbane opreme, obrezovanje drevnine in grmovnic, košnja trave, redno odstranjevanje odpadkov, čiščenje fontan ipd. so sestavni del vsakdana, če želimo, da prostorska ureditev služi svojemu namenu in ohranja kakovost skozi leta. Vzdrževanje je torej zadnji, vendar zelo pomemben korak pri ustvarjanju privlačnih javnih odprtih prostorov mesta, ki se ciklično ponavlja, z namenom ohranjati primerno oblikovane javne prostore v prvotnem stanju in tako privabiti obiskovalce, da vstopijo in uživajo. Brez funkcionalnega oblikovanja, podpore skupnosti, pogoste uporabe in rednega vzdrževanja lahko takšni prostori preprosto propadejo.

7 POVZETEK

Mesto sestavljata grajen, poseljen prostor in njegovo nasprotje, odprt prostor oz. prostor, ki ni uporabljen za stavbe in zgradbe. Odprti prostor v mestu, predvsem javni seveda, je pomembna komponenta mestne strukture, ki prostor fizično členi, hkrati pa ima izrazito družbeno funkcijo kot generator javnega uličnega življenja ter pomemben del socialnega življenja prebivalcev. Odprte površine so kazalec kakovosti bivalnega okolja. Zaradi socialne, funkcionalne, ekološke, oblikovalske in morfološke vloge je načrtovanje odprtega prostora v mestu enakovredno načrtovanju grajenega tkiva.

Čeprav je bilo na temo javnega odprtega prostora v mestu že veliko raziskanega in povedanega, pa je v večini primerov govora o velikih odprtih prostorih, kot so mestni parki, trgi, avenije, tržnice itd., medtem ko se veliko manj razpravlja o manjših odprtih prostorih v mestu, zapostavljenih, samevajočih in pozabljenih kotičkih (npr. žepnih parkih, nefunkcionalnih odprtih prostorih med stavbami, neurejenih vogalih, zaključkih slepih ulic, manjših javnih zelenih površinah itd.), ki pa so prav tako del mestne strukture in pripomorejo k ustvarjanju mestne slike in s tem njegove prepoznavnosti. Zavedati se je treba možnosti, ki jih imajo taki prostori za izboljšanje kakovosti bivanja in zadovoljstva prebivalcev ter sooblikovanje podobe in strukture mestnega prostora, pa tudi za vzpostavljanje ekološko pomembnih funkcij v mestu. Ker razvoj teži k postopnem zgoščevanju grajenega tkiva, bo po vsej verjetnosti odprtega prostora v mestih v prihodnosti še manj. Zaradi tega je pomembna ustrezna vključitev in široka obravnava vseh potencialov in možnosti odprtega prostora v mestu, tudi majhnih kotičkov. Izboljšanje posameznih, danes velikokrat zanemarjenih in degradiranih prostorov hkrati vodi v splošno sanacijo prostora mesta.

Objekt preučevanja pričujoče diplomske naloge je torej manjši javni odprti prostor v mestu, pri čemer »javni« opredeljuje dostopen vsem ob kateremkoli času, »odprti« pa implicira nasprotje grajenemu, arhitekturnemu prostoru v smislu zgradb in ostalih grajenih objektov; glede velikosti pa se naloga omejuje le na manjše prostore. Naloga sloni na hipotezi, ki predpostavlja, da morajo biti tudi ti manjši javni odprti prostori v mestu, ki so tako kot velike javne površine dragocena vrednota mesta, primerno načrtovani oz. oblikovani v skladu s svojo lokacijo in vlogo znotraj mesta ter potrebami in željami prebivalcev oz. obiskovalcev.

Pomen javnih odprtih prostorov je v njihovi moči da mehčajo in humanizirajo trde površine mestnega tkiva, ustvarjajo prizorišča za vsakodnevna družabna srečanja, zbiranja ljudi, rekreacijo in druge dogodke, artikulirajo fizično strukturo mestnega središča ter uvajajo prvine, ki ustvarjajo prepoznavnost prostora. Pri manjših javnih odprtih prostorih pa se postavlja vprašanje, kakšna je njihova vloga in funkcija znotraj mesta: ali gre enostavno za zmanjšane verzije parkov ali pa so to primarno prostori za sedenje, otroška igrišča, ali zeleni prostori estetskega pomena znotraj goste zazidave? Medtem ko so nekateri takšni prostori namensko oblikovani kot miren košček narave znotraj mestnega kaosa, pa so drugi posledica postopnega krčenja večjih odprtih prostorov, ki ga je povzročila njihova zazidava, in ostanejo brez ureditve in vzdrževanja.

Kakršenkoli že je njihov nastanek, dejstvo je, da tudi takšni prostori znotraj mestnega tkiva služijo določenemu namenu. Ta je odvisen od posameznega primera, vsekakor pa s svojo pojavnostjo nasprotujejo togi masivnosti grajenega tkiva in rahljajo rigidno mestno strukturo ter pripomorejo k raznovrstnosti in raznolikosti mestnega prostora, ki nastaja z menjavanjem kontrastnih prizorov grajenega in nepozidanega. Kot taki so seveda udobni in privlačni prostori za počitek, sprostitev, druženje, opazovanje drugih ljudi, igranje otrok, prijetni kotički za hitro malico ali pa navsezadnje privlačen košček poti na poti peščev skozenj.

Seveda pa se javni odprti prostori v mestu soočajo s številnimi problemi, kot npr. postopno izginjanje manjših zelenih in odprtih površin iz mestnega tkiva, saj zaradi nezazidanosti in pogosto brez prave funkcije lastnikom in investitorjem predstavljajo potencialne površine za gradnjo, pri čemer so pod posebno velikim pritiskom prav manjše površine, preostanki narave v mestu; pomanjkljive ureditve, skromne ponudbe programov in komaj sprejemljivo vzdrževanje, ki lahko generira zbiranje ne-konformističnih socialnih skupin ali celo vandalistično zlorabo; omejevanje javnega dostopa itn

Naloga se ukvarja konkretno s primerom območja mestnega središča Ljubljane. Po pregledu terena se je pokazalo problematično stanje obravnavanih prostorov: večine ljudje aktivno ne uporabljajo, največkrat služijo samo za hitro prečkanje ali bližnjico na poti do želene destinacije, vidni so sledovi nezaželene rabe, urbana oprema je velikokrat stara, poškodovana ali pa sploh ni prisotna, kot tudi drugi oblikovalski elementi, ki dodatno členijo prostor ter elementi, ki pripadajo zasebnim dejavnostim, npr. mize lokalov, zaradi česar veliko prostorov deluje prazno in pusto; zelene prvine so skromne, velikopoteznejše ureditve redke, če že so, pa so pogosto neustrezno vzdrževane. Končni pregled vključuje 19 lokacij v različnih predelih v središču Ljubljane, različnih velikosti, lege, oblik, namembnosti itd., ki vključujejo zgoraj omenjene problematične vidike; naloga podaja predloge za ravnanje, in sicer katere od teh prostorov ohranjati in katere pozidati, ter kateri od tistih, ki jih ohranjamo, so potrebni preoblikovanja obstoječe ureditve ali načrtovanja povsem nove. V nadaljevanju sta bila po izoblikovanih merilih izbrana dva prostora - prostor ob Erjavčevi cesti zraven O.Š. Majde Vrhovnik ter prostor med objekti med Trubarjevo in Ilirsko ul. - za nadaljnjo analizo in oblikovanje načrtovalske zasnove, ki prikaže možnost učinkovite prenove manjšega javnega odprtega prostora mesta Ljubljane.

Samo ustrezni oblikovalski pristopi k urejanju javnih odprtih prostorov pa niso dovolj za poživitev mestne vitalnosti, potrebne so tudi ostale aktivnosti, npr. načrtovanje prireditev za vzpodbujanje rabe, sodelovanja in vključevanja družbe. Brez funkcionalnega oblikovanja, podpore skupnosti, pogoste uporabe in rednega vzdrževanja lahko takšni prostori preprosto propadejo. Načrtovanje je torej pomembno, saj oblikuje ustrezen prostorski okvir, vendar je to, kar se zgodi v kateremkoli prostoru, na koncu odvisno od tistih, ki ga uporabljajo.

8 VIRI

8.1 CITIRANI VIRI

Bratina N. 1993. Odprti prostor v vrtnem mestu Nova Gorica. Diplomska naloga. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo: 74 str.

Carmona M., Heath T., Oc T., Tiesdell S. 2003. Public places – urban spaces; The dimensions of urban design. Oxford, Architectural press: 312 str.

Cooper Marcus C., Francis C. 1990. People places; Design Guidelines for Urban Open Space. New York, Van Nostrand Reinhold: 293 str.

Gabrijelčič P, Kos D., Prelovšek A., Čargo E. 2001. Javni prostori; Javni prostori kot ogrodje mesta in drugih naselij v Mestni občini Ljubljana. Strokovna podlaga. Naročnik MOL Mestna uprava, Odd. za urbanizem. Ljubljana: 31 str.

Gazvoda D. 1993. Strukturni vzorci mestne krajine: magistrsko delo. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo: 115 str.

Gazvoda D. 1996a. Zgodovinska primerjalna analiza odprtega prostora Ljubljane kot metoda za iskanje stanovitnih mestnih krajin. V: Urejanje odprtega prostora v urbanem okolju. Ljubljana, DKAS: 28-35

Gazvoda D. 1996b. Persistant urban landscapes - Ljubljana (Slovenia), Cambridge: 295 str.

Gazvoda D. 1998. Krajina v mestu. Arhitektov bilten, 28, 139-140: 6-9

Gehl J. 2001. Life between buildings : using public space. Copenhagen, The Danish Architectural Press

Hazel G., Parry R. 2004. Making cities work. Chichester, Wiley-Academy. 192 str.

Jančar M. 2001. Ljubljana, mesto v zelenju. Radovljica, Didakta: 237 str.

Javni informacijski sistem prostorskih podatkov Mestne občine Ljubljana. 2006. MOL, Oddelek za urbanizem, LUZ d.d. http://urbinfo.gis.ljubljana.si/

Kos D. 1996. Dojemanje odprtih urbanih prostorov; »Nevarna odprtost«, V: Urejanje odprtega prostora v urbanem okolju. Ljubljana, DKAS: 14-17

Koželj J., Capuder T. Metodologija priprave prvin urbanističnega oblikovanja velikih prostorskih meril kot sestavnega dela urbanističnih oz. krajinskih zasnov. Ljubljana, FAGG Arhitektura: 125 str.

Krier R. 1991. Urban Space. London, Academy Editions: 174 str.

Lynch K. 1981. A theory of good city form. Cambridge, Massachusetts, London, The MIT Press: 514 str.

Martha Schwartz Partners. 1999-2004. http://www.marthaschwartz.com/prjts/ (26.11.2007)

Mihelič B. 1996. Odprti javni mestni prostor kot element urbane forme. V: Urejanje odprtega prostora v urbanem okolju. Ljubljana, DKAS: 19-27

Morrow B. H. 1987. A dictionary of landscape architecture. Albuquerque, University of New Mexico: 378 str.

Mumford L. 1969. Mesto v zgodovini I. Ljubjana, Državna založba Slovenije: 402 str.

Mušič V. B. 1996. Urbanistično planiranje, urbanistično oblikovanje, krajinsko oblikovanje; pogled na probleme urejanja odprtega prostora v naseljih. V: Urejanje odprtega prostora v urbanem okolju. Ljubljana, DKAS: 1-9

Mušič V. B. 2004 Mesto in urbanizem med teorijo in prakso, V: Demokratizacija, profesionalizacija in odpiranje v svet. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede: 309-331

Müller W. 1974. Städtebau: technische Grundlagen. Stuttgart, B.G.Teubner: 497 str.

Odlok o strategiji prostorskega razvoja Slovenije (OdSPRS). Ur.l. RS št. 76/04.

Panjan J., Rakar A., Vahtar M., Polanc I., Babič R., Novak P., Simoneti M. 2001. Komunalni sistemi in prostorski razvoj Slovenije. Zaključno poročilo. Ljubljana, UL FGG, Inštitut za zdravstveno hidrotehniko: 120 str.

Paumier C. B. 2003. Creating a vibrant city center: urban design and regeneration principles. Washington, Urban Land Institute: 206 str.

Polič M. 1996. Mesto, javni prostor in ljudje. V: Urejanje odprtega prostora v urbanem okolju. Ljubljana, DKAS: 36-40

PPS – Project for Public Spaces. 2006.
http://www.pps.org/ (13.1. 2007)

ProstoRož. 2001.
http://www.prostoroz.org/ (25.11. 2006)

Prostorski plan Mestne občine Ljubljana. Cerar M. (ur.) 2002. Ljubljana, Mestna občina, Oddelek za urbanizem: 132 str.

Secunda S. Oživljanje javnega prostora; Vloga javnih prostorov pri krepitvi lokalne skupnosti. (neobjavljeno, predavanje na Urbanističnem inštitutu, 19. aprila 2006)

Simoneti M. 1997. Mestne zelene površine: med ljubiteljstvom in stroko. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče: 205 str.

Simoneti M. 2006. Prezrta vloga odprtega prostora ob novi večstanovanjski gradnji. Večer (2.2. 2006): 14

Šuklje-Erjavec I. 2001. Spregledani potenciali odprtega prostora mesta: novi tipi in kategorije mestne krajine. Urbani izziv, 12, 2: 25-34

Šuklje-Erjavec I., Simoneti M., Goličnik B.,Kolenbrand N. 2001. Zeleni sistem. Strokovna podlaga. Naročnik MOL Mestna uprava, Odd. za urbanizem. Ljubljana: 59 str.

Šumi bodo posebej predstavili strokovni javnosti. 2006. Mestna občina Ljubljana, Mestna uprava, Oddelek za urbanizem
http://ppmol.org/urbanizem5/index2.html (17.12. 2006)

Trajekt – zavod za prostorsko kulturo. 2006.
http://www.trajekt.org/ (21. 2. 2007)

TTN, Temeljni topografski načrt. Ljubljana S-44. 1995. Geodetska uprava RS

Valentinčič S. 2002. Prisvajanje javnih odprtih prostorov mesta – primer ljubljanskih trgov in ploščadi. Diplomska naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo: 87 str.

Vroom M. J. 2006. Lexicon of garden and landscape architecture. Basel, Birkhauser – Publishers for Architecture: 351 str.

Wikipedia, the free encyclopedia. 2001. Wikimedia Foundation
http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page (26.11.2007)

Wooley H. 2003. Urban open space. London, E&FN Spon.

Whyte, W. H. 1980. The social life of small urban spaces. New York, Project for Public Spaces: 120 str.

8.2 DRUGI VIRI

Bohl C. C. 2003. Place Making; Developing town centers, main streets, and urban villages. Washington DC, Urban Land Institute

Corbett N. 2004. Transforming cities; Revial in the square. London, Riba Enterprises

Ford L. R. 2000. The spaces between buildings. Baltimore, London, The Johns Hopkins University Press

Gastil R. W. 2004. Open new designs for public space. New York, Van Alen Institute

Gehl J., Gemzoe L. 2003. New city spaces. Copenhagen, The Danish Architectural Press

Kayden J. S. 2000. Privately owned public space : the New York City experience. New York, J. Wiley & Sons

Madanipour A. 2003. Public and private spaces of the city. New York, NY, London, Routledge

ZAHVALA

Zahvaljujem se prof. dr. Gazvodi za mentorstvo in strokovno usmerjanje pri izdelavi naloge.

Iskrena hvala staršem za vso pomoč, neskončno podporo, razumevanje in potrpežljivost. Hvala tudi prijateljem, ki so me hrabrili v težkih trenutkih, in vsem, ki so kakorkoli pripomogli k nastanku te diplome.

Priloga A

Velikost manjših javnih odprtih prostorov v središču Ljubljane

a) zelo majhni prostori (oranžna barva)
- vogal ob stavbah oddelka za kemijo in tekstilno tehnologijo Naravoslovno tehniške fakultete
- odprt prostor ob Nazorjevi ulici zraven Gospodarskega oddelka Avstrijskega veleposlaništva
- otroško igrišče ob Mali ulici
- žepni park na vogalu Resljeve in Trubarjeve ceste
- parkovna ureditev ob zahodnem zidu Križank

b) srednje veliki prostori (rumena barva)
- Trg mladinskih delovnih brigad
- ploščad pred Figovcem
- odprt prostor med stavbami med Kersnikovo in Vošnjakovo ulico
- prehod med stavbami ob Pražakovi ulici
- ploščad med stavbami med Ilirsko in Trubarjevo cesto
- ploščad nad podzemno garažo med stavbami ob Argentinskem parku

c) večji prostori (modra barva)
- park za Filozofsko fakulteto
- odprt prostor ob OŠ Majde Vrhovnik
- tratna površina pred Arhivom
- ureditev na Ambroževem trgu
- odprt prostor ob Vidovdanski cesti do Park hotela
- odprt prostor med Slovensko in Kersnikovo ulico
- odprt prostor nasproti Narodne galerije za Pravoslavno cerkvijo
- tratna površina ob Šumiju
- parkovna ureditev v Knafljevem prehodu

Priloga B

Lega manjših javnih odprtih prostorov v središču Ljubljane

a) med stavbami:
- park za Filozofsko fakulteto
- odprt prostor med stavbami med Kersnikovo in Vošnjakovo ulico
- odprt prostor med Slovensko in Kersnikovo
- parkovna ureditev v Knafljevem prehodu

b) ena stranica ob cesti, ostale med stavbami:
- otroško igrišče ob Mali ulici
- odprt prostor ob Nazorjevi zraven Gospodarskega oddelka Avstrijskega veleposlaništva
- parkovna ureditev ob zahodnem zidu Križank
- odprt prostor ob Vidovdanski cesti do Park hotela
- prehod med stavbami ob Pražakovi ulici
- ploščad med stavbami med Ilirsko in Trubarjevo cesto
- tratna površina ob Šumiju

c) dve stranici ob cesti, ostale med stavbami:
- žepni park na vogalu Resljeve in Trubarjeve ceste
- vogal ob stavbah oddelka za kemijo in tekstilno tehnologijo NTF

d) ena stranica ob stavbi, ostale med cestami:
- ureditev na Ambroževem trgu
- tratna površina pred Arhivom
- odprt prostor nasproti Narodne galerije za Pravoslavno cerkvijo

e) med cestami:
- Trg mladinskih delovnih brigad

f) ob drugi odprti površini:
- odprt prostor ob OŠ Majde Vrhovnik
- ploščad pred Figovcem
- ploščad nad podzemno garažo med stavbami ob Argentinskem parku

Prologa C

Namembnost manjših javnih odprtih prostorov v središču Ljubljane

Večina obravnavanih prostorov trenutno ne izkazuje specifične namembnosti oz. funkcije primerne javnim odprtim prostorom (počitek, druženje, igra…), kar se izraža v pomanjkanju programsko-oblikovnih elementov. Nekatere od lokacij so izrazito prehodne površine (prehod med stavbami med komercialno poslovnim kompleksom ob Miklošičevi in Pražakovo, Knafljev prehod), druge pa so trenutno prav tako prehodnega značaja, ob čemer pa njihov potencial ostaja neizkoriščen, saj bi njihova lega in velikost ter parkovni značaj omogočali tudi druge, bolj pasivne funkcije kot so počitek in druženje (npr. park za Filozofsko fakulteto, parkovna površina ob OŠ Majde Vrhovnik). Nekateri prostori ali njihovi deli so oblikovani kot otroška igrišča (otroško igrišče ob Mali ulici, zelen prostor ob zahodnem zidu Križank, ureditev med stavbami med Kersnikovo in Vošnjakovo ulico). Zelena površina pred Arhivom trenutno deluje kot občasna galerija na prostem, vendar je ta vloga glede njen na reprezentančni značaj nezadostna oz. neprimerna. Trg MDB je (razen prostora okrog Pizzerije Tramvaj) s strani aktivnih uporabnikov skoraj popolnoma neizkoriščen, nanj se pretežno vežejo posredne aktivnosti, kot je njegovo opazovanje med hojo ali vožnjo mimo. Pri nekaterih neurejenih ljubljanskih manjših odprtih prostorih pa gre preprosto za površine v zaraščanju (prostor med Slovensko in Kersnikovo).